

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ESKİÇAĞ DİLLERİ VE KÜLTÜRLERİ
(YUNAN DİLİ VE EDEBİYATI)
ANABİLİM DALI**

**İ.S. I. YÜZYIL ROMA DÜNYASINDAKİ YERİ, İÇERİĞİ, ALIMLANMASI VE
OLASI İŞLEVLERİ ÇERÇEVESİNDE FLAVIUS İOSEPHUS'UN *CONTRA
APIONEM* ADLI ESERİ**

Yüksek Lisans Tezi

Nazlı Berivan AK

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Tansu AÇIK

Ankara - 2008

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ESKİÇAĞ DİLLERİ VE KÜLTÜRLERİ
(YUNAN DİLİ VE EDEBİYATI)
ANABİLİM DALI**

**İ.S. I. YÜZYIL ROMA DÜNYASINDAKİ YERİ, İÇERİĞİ, ALIMLANMASI VE
OLASI İŞLEVLERİ ÇERÇEVESİNDE FLAVIUS İOSEPHUS'UN *CONTRA
APIONEM* ADLI ESERİ**

Yüksek Lisans Tezi

Nazlı Berivan AK

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Tansu AÇIK

Ankara - 2008

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ESKİÇAĞ DİLLERİ VE KÜLTÜRLERİ
(YUNAN DİLİ VE EDEBİYATI)
ANABİLİM DALI

İ.S. I. YÜZYIL ROMA DÜNYASINDAKİ YERİ, İÇERİĞİ, ALIMLANMASI VE
OLASI İŞLEVLERİ ÇERÇEVESİNDE FLAVIUS İOSEPHUS'UN *CONTRA*
***APIONEM* ADLI ESERİ**

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı : Doç. Dr. Tansu AÇIK

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı

İmzası

.....
.....
.....
.....
.....
.....

Tez Sınavı Tarihi

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ	1
BÖLÜM I: <i>CONTRA APIONEM</i>'İN KALEME ALINDIĞI DÖNEM VE ORTAM	5
I.1 Roma İmparatorluğu'nda Yahudilerin Durumu	5
I.2 Kudüs İşgali Sonrası Yahudi Yazını ve Etkileri	9
I.3 Roma'daki Politik Ortam	13
I.4 Roma'daki Kültürel Ortam	18
BÖLÜM II: İOSEPHUS'UN KİMLİĞİ	21
BÖLÜM III: <i>CONTRA APIONEM</i>	28
III.1 İlk Bilgiler	28
III.2 Olay Örgüsü	29
III.3 <i>Contra Apionem</i> 'in Sunumu	38
III.4 <i>Contra Apionem</i> 'in Alıcısı-Alımlanması	41
III.5 Odaklama	49
III.6 <i>Contra Apionem</i> 'in Olası İşlevleri	52
SONUÇ	65
ÖZET	69
ABSTRACT	70
KAYNAKÇA	71

GİRİŞ

İ. S. I. yüzyılın önde gelen aktörlerinden Kudüslü yazar Flavius İosephus'un *Contra Apionem* adlı eseri, yazarın tüm eserleri arasında en ilgi çekici olan ve ulaşmak istediği hedeflere göre yararlandığı türler, kullandığı yöntemler, değindiği konular ve bugün yalnızca kırıntılar halinde sahip olduğumuz birçok eserden yaptığı alıntılarla her yönden önemli bir eserdir.

İosephus geçmişte taraflı bir tarihçi ve yaşadığı dönemin tek gücü olan Roma'ya hizmet eden bir "devrinin adamı" olarak görülmüş ve uzun süre yalnızca Yahudi araştırmaları yapan uzmanlar tarafından önemsenmiştir. Son yıllarda ise İosephus artık yalnızca Yahudi tarihini eserlerine konu etmiş bir yazar olarak görülmemekte, aynı zamanda İ.S. I. y.y. Yunan-Roma yazını ve tarihyazını içindeki yeri bakımından, imparatorluk gücünün, Roma vatandaşlığını sonradan kazanan kimseler için ne anlam ifade ettiğinin bir örneği ve Roma İmparatorluğu'nun kültürel ortamında köklü bir kavmin bilgeliğini kağıda döken bir "yabancı" olarak ele alınmaktadır. İosephus'un metnini, kendi iç düzenini göz önüne alarak ele alan çalışmalar oldukça azdır, yine de son yıllarda esere karşı artan ilgi, metin üzerindeki tartışmaları da hatırı sayılır biçimde arttırmıştır. Geçmişte İosephus'un *Contra Apionem*'i Yahudi *apologia* türünün eksiksiz bir örneği olarak ele alınmakta ve bu bakışla çalışılmaktaydı. Schürer'in *History of the Jewish People* adlı çalışmasında Yahudi yazarlarca kaleme alınmış savunma metinleri başlığı, olduğu gibi *Contra Apionem*'den alıntılar yaparak anlatılmıştır (Schürer,1973:609-616). Bu yaklaşımların şüphesiz eser üzerine çalışmalarda büyük yararı olmuştur ancak gözden kaçırılmamalıdır ki eskiçağdan günümüze kalan ve *apologia* yönü ağır basan

Yahudi yazarlarca kaleme alınmış metinlerinin çoğu eksik ve hatta çoğunlukla kırıntılar halindedir, bu yönüyle bir karşılaştırma yapmak da imkansız hale gelmektedir. *Contra Apionem* üzerine yapılan açıklamalarda da benzer bir sorun göze çarpmaktadır, araştırmacılar İosephus'un tekniğinden çok, yararlandığı ve alıntılar yaptığı yazar ve eserler üzerinde durmakta (Müller,1877) ve İskenderiye'deki Yahudi – Yunan çekişmesini eserin kaleme alınmasındaki çıkış noktası olarak görmektedirler (Troiani,1977). Şüphesiz bu toplumsal ortam Apion'un önderliğini yaptığı ve daha sonra birçok Latin yazarda da kendini gösterecek olan Yahudi karşıtı tavrı açıklamada önemlidir ancak *Contra Apionem*'in biçimini, tarzını, alıcısını ve işlevlerini anlamada tek başına yetersiz kalmaktadır. 2006 yılında yayımlanan Barclay'in çeviri ve açıklamasını yaptığı ve Mason'un yayıma hazırladığı açıklama, çok daha geniş bir bakış açısıyla eseri yeniden ele alma iddiasıyla İosephus çalışmaları arasına katılan önemli bir incelemedir.¹ *Contra Apionem*'in dönemin yazın dünyasındaki yeri konusunda birçok tartışma yürütülmüştür ancak hangi türe örnek olduğu konusunda kesin bir yargı Per Bilde ve ardından Steve Mason dışında hiçbir araştırmacı tarafından yapılmamıştır. Müller (1877), *Contra Apionem* için hazırladığı açıklamada eserin türüyle ilgili herhangi bir görüş belirtmemiş, Thackeray (1926) ise yalnızca bir bölümün *enkomiium* örneği olduğunu söylemiştir². Bilde (1988) *Contra Apionem*'in “dine davet etme amaçlı yazın türü” içerisine girdiğini söyleyen ilk kişidir, Steve Mason da bu görüşü

¹ Barclay ve Mason tarafından hazırlanan ve Brill Yayınevi tarafından 2006 yılında yayınlanan *Flavius İosephus, Contra Apionem* şu ana kadar yapılan *Contra Apionem* üzerine yapılan açıklamalar arasında en geniş olanıdır. Steve Mason, aynı zamanda PACE (*Project of Ancient Cultural Engagement*) adlı bir projeyi de sürdürmekte ve pace.mcmaster.ca adresi üzerinden görüntülenen proje kapsamında Flavius İosephus, Polybios gibi yazarların metinleri üzerinden, eskiçağda kültürel etkileşim konusu üzerine çalışmalar yapmaktadır.

² II. Kitabın ortalarından itibaren, Musa'nın Yasaları ile ilgili bölüm.

geliştirmiş ve eserin *logos protreptikos*³ türünün tüm gereklerini yerine getirdiğini savunmuştur.

Eserin giriş bölümünde İosephus (*Contra Apionem*, I.1-5) iki kitabın işlediği baş konuyu verir: Yahudiliğin haksız saldırılara karşı savunusu. İosephus ilk bölümde (I.6-28) Yunan yazınında Yahudilerin isminin çok az ya da hiç geçmemesinin sebepleri üzerinde durur, Yunan olmayan tarih yazarlarının övgüsüne yer verdiği bölümün (I.28-46) hemen ardından bir tarihçi olarak kendi yazın yaşamının bir savunusu gelir (I.47-56). Bu noktaları tamamladıktan sonra, ikinci bir giriş yaparak ana konuya döner (I.57-59), Yunanlıların Yahudileri tanımamalarının ana sebeplerini açıklar (I.60-8). İkinci bölüm (I.69-160) Yahudi kavmi hakkında tanıklıklara ayrılır, üçüncü bölümde ise Yunan tanıklıklarına yer verilecektir (I.161-218). Yahudilere yapılan karaçalmalar ve saldırılar çeşitli yazarlardan alıntılar yapılarak özetlenir (I.219-II.144). İkinci kitabın ortalarından itibaren (II.145-219) Musa Yasaları ve Yahudilerin buldukları ülkeye nasıl yerleştikleri anlatılmaya

³ *Logos protreptikos*: *Protreptikos* Posidonius ve Larissalı Philon tarafından ele alınan az sayıda örneği bulunan yazın türlerinden biridir. Bu tür, İ. Ö. 4. y.y.'da okuyucuların tavrında bir değişim yaratma ya da daha dar anlamda felsefe için bireyi kazanma amacını taşıyordu. *Protreptikos*'un başlıca amacı, bireyi felsefeyle uğraşmaya yöneltmek olduğuna göre bu amaçla oluşturulan bir metin, retorikte bulunan ikna tekniklerinden de yararlanmalıydı. Mesajın alıcısı dışardan biri ya da en azından tam anlamıyla felsefeye kendini adamamış bir kimseyken, felsefenin ne olduğunun yumuşak başlı bir tanımı, kişinin ikna edilememesi tehlikesini de ortaya çıkarabilirdi, *protreptikos*ların genelinde görülen tartışmacı üslup, bu şekilde açıklanmaktadır. *Logos protreptikos*'un ana amacı bahsedildiği gibi okuyucusunun varsa felsefi görüşünü değiştirme ve kendi okuluna/felsefesine/dinine katmadır. Bu amaç yerine getirilirken, *apotrepein* (caydırma) ve *elenkhein* (sınama) unsurları da eser boyunca kullanılır, dinleyici bu yolla hatalı düşünce ve uygulamalardan kurtulacaktır (Aune,2003:383-5). Eser boyunca savunusu yapılan felsefenin değeri vurgulanacak ve felsefenin karşıtlarının görüşleri çürütülecektir. Bireyi kendi okuluna / felsefesine katma ihtiyacı ilk ortaya çıkışlarından itibaren tüm okullarca hissedilmiş ve Peripatetikler, Stoacılar, Epikuroscular ve diğer filozoflarca yazılmış birçok *protreptikos* eseri dönemlerinde ortaya çıkmıştır. Bu dönemin *protreptikos* örneklerinden elimizde bir şey kalmamıştır. Son dönemde Epikuros'un üçüncü mektubu türün örneklerinden biri sayılmaktadır. Ayrıca Aristoteles'e ithaf edilen *De Mundo* ve Philodemus'un bazı metinleri de türün örnekleri arasında gösterilmektedir. Roma döneminden Themistius'un *Protreptikos Nikomedeusin eis Philosophian*'ına ve Iamblikhos'un *Protreptikos*'una sahibiz. Tür, Hıristiyanlığın ortaya çıkmasıyla yazın dünyasında tam anlamıyla yerini bulacak, ve müjde metinleri olarak tanınmalanabilecek bir çok eser verilecektir. İ.S.II. y.y.'a tarihlendirilen yazarı bilinmeyen *Diognetus'a Mektup*, İskenderiyeli Titus Flavius Clemens (İ.S. 150-211) tarafından kaleme alınan *Protreptikos* erken dönem Hıristiyan yazınındaki ilk *protreptikos* örnekleridir.

başlanır. Bu anlatıda Yahudilik ve Yunan kültürü arasındaki ayrılık ve daha da ötesi zıtlıklar sistematik bir biçimde ortaya konur (II.220-86) ve II.287-96 arasında Yahudiliğe karşı tüm karaçalma ve saldırıların bu kitapla çürütüldüğü söylenerek eser tamamlanır.

İosephus, eserinin her bir bölümünde, farklı yazın türlerinden yararlanmış ve böylece Thackeray'nin yerinde olarak "iyi düzenlenmiş bir plan" şeklinde betimlediği bir eser ortaya koymuştur (Thackeray,1926:16). Böylesi bir eseri tek bir türün örneği olarak ele alan çalışmalar olsa da, Derrida'nın bir metnin herhangi bir türe ait olmadığı, belirli türlere dahil olmasının, onlara ait olduğu anlamına gelmediği fikrinden (Derrida,1992:230) yola çıkarak uzmanlık çalışmasında birinci yüzyıl Roma'sında Yahudi köklerinden kopmamış bir Roma vatandaşı ve Flavius ailesinin hamiliğinde eserlerini kaleme alan bir yazar olarak Flavius İosephus'un *Contra Apionem*'i, olay örgüsü, sunumu ve odaklaması bakımlarından ele alınacak, eserin ortaya çıktığı dönem ve bu dönemde alımlanması ve olası işlevleri tartışılacaktır.

BÖLÜM I : *CONTRA APIONEM*'İN KALEME ALINDIĞI DÖNEM VE ORTAM

I.1 Roma İmparatorluğu'nda Yahudilerin Durumu

Flavius İosephus'un 70 yılında geldiği ve tüm eserlerini verdiği Roma'nın politik ve kültürel ortamı ve bu ortam içerisinde Yahudilerin durumu, eserin işlevi ve alımlanmasını anlamada önemli ipuçları verir. Araştırmacılar İ.S.I. y.y.'ın başlarında Roma İmparatorluğu'nun nüfusunun 50-60 milyon olduğunu düşünmekte ve bu nüfus içinde Yahudilerin sayısının aşağı yukarı 5 milyon olduğunu varsaymaktadırlar (Hopkins, 1998; Schwartz, 2001: 10–11, 41, aktaran Potter:2006). Bu nüfusun yüzde on ile yirmisi bir Roma eyaleti olan ve ilk önce Yahuda, daha sonra Syria Palestina olarak adlandırılan, bugün İsrail ve Filistin'i içine alan bölgede yaşamaktaydı⁴.

Yahudilerin Roma yönetimi altına girmeleri Pompeius'la beraber olur (İ.Ö.63). Roma'daki Yahudilerin bir topluluk olarak kayıtlara girmesi İ.Ö. II. y.y.'ı bulur⁵. Iulius Caesar ve Augustus, Yahudilerin kendi kurallarına göre ibadet

⁴ Geri kalan Yahudiler ise Akdeniz dünyasının çeşitli yerlerine dağılmıştı: Mısır, Kuzey Afrika, Suriye, Anadolu, Yunanistan, Roma, Fransa ve İber yarımadası. Böylesi bir nüfusa sahip, coğrafi olarak çok farklı bölgelere dağılmış olan Yahudiler, Roma hakimiyeti altındaki en büyük ve en geniş dağılımı olan azınlıktı.

⁵ İskender'in ölümünün ardından patlak veren iç savaş sonucu Yahuda'nın bağımsızlık dönemi sona ermiş ve sonraki 700 yıl boyunca Yahuda dolaylı veya dolaysız olarak Romalılar tarafından yönetilmiştir. İosephus bu olayı şöyle anlatır:

“Özgürlüğümüzü kaybettik ve Romalıların hükmü altına girdik. Suriyelilerden aldığımız bölgeyi onlara geri verdik. Üstelik Romalılar kısa bir zamanda bizden bin talanttan fazla haraç aldılar ve eskiden ancak kalıtsal baş hahamlara verilen krallık, sıradan halkın eline geçti.”(Lange, 1987:25)

Pompeius düzenlemeleri ile Yahuda bölgesini küçültmüş ve Suriye valisinin gözetimine vermiştir. Baş hamam olarak Hirkanos'un onaylanmasının ardından sürekli yenilene çatışmalar yaşanmaya başlanmıştır. Sonunda Romalıların yardımıyla Herodes başa gelecek ve göreceli bir barış ortamı sağlanacaktır.

etmelerini güvence altına alan yasalar çıkaran ilk imparatorlardır. Bu dönemde Kudüs'teki Tapınak Roma yasaları tarafından dini bir merkez olarak tanınmaktaydı⁶. Bu dönem Yahudilerin ana vatanları Yahuda'dan Akdeniz'e dağılmaları ve Suriye, Mısır ve Yunanistan'dan büyük Yahudi toplulukları oluşturmalarına da sahne olmuştur⁷. Yahudilerin yaşam biçimleri, tek tanrı inançları ve toplumla kaynaşmamaları, komşuları arasında her dönem hissedilir bir huzursuzluk yaratmıştır. İosephus, Yahudiler ve diğer kavimler, özellikle de Yunanlılar arasındaki kopukluğun kökenlerini *Contra Apionem*'de, kavimlerin tarih yazarlığındaki farklılıklarını anlattığı bölümlerde verir⁸. Momigliano⁹, Yunanlılar ve Yahudiler arasında tarih boyunca kimi zaman düşmanlığa varan kopukluğun kökenlerini araştırırken, benzer noktalara vurgu yapar: Momigliano'ya göre ticari herhangi bir bağ olmayışı bu iki kavim arasında derin bir uçurum oluşturmuş ve bu

⁶ İkinci tapınak zamanında Roma yönetimi Kudüs'teki Tapınağı Yahudilerin merkez yapısı olarak kabul etti. Bu sebepten tapınağın Yahuda ve Yahuda dışındaki Yahudilerden ibadetler ve kamuya açık kurbanların maliyetini karşılamak için yıllık vergi toplanmasına izin verildi (Schürer 1973-87: 2: 570-2, aktaran Potter, 2006:573).

⁷ Yahudilerin anavatanlarından ayrılarak farklı yerlerde yaşamaları tarihlerinde sık görülmüş bir durumdur. Kutsal Kitap'ta da anlatılan, eski Yahudi Krallarının fetihleri sonucunda gerçekleşen yer değiştirmeler, Birinci Tapınağın yıkılışının ardından Yahudilerin kovulması ve sürgün dönemleri ardından 70 yılı isyanı sonucu oluşan ortamın sebep olduğu ayrılma ve sürgünler diaspora Yahudileri kavramının oluşmasına yol açmıştır. Roma İmparatorluğu yönetimi altında yaşanan sürgünler için bkz. 11.,12.,13. dipnotlar.

⁸ İosephus *Contra Apionem* I.60'da Yahudiler ve diğer kavimler, özellikle de Yunanlılar arasındaki iletişimsizliğin ve bunun sebep olduğu yanlış anlamaların sebeplerini açıklamaya girişmiştir, Yahudi kavminin yerleştiği ülke denize yakın değildir, ne ticari ne de kültürel bir alışveriş bu sebepten Yahudiler için söz konusu olmamıştır. Yahudiler kendilerine *bağımlanan* ülkeyi ekip biçmekle uğraşmış, bir yandan da yasalarının emrettiği kurallara göre bir hayat sürmüşlerdir. Bu yüzden Yunanlılar, Mısırlılar ve Fenikeliler ilk zamanlardan itibaren hep bir ilişki içinde olmuşlar ancak Yahudiler bu ilişkinin dışında kalmışlardır. (*Contra Apionem*,I.65) Yine İosephus'a göre, denize kıyısı olan ülkeler *tarih kaydı düşmeye meraklı yazarlar* için de her zaman çekici olmuştur, hatta *büyük bir güce sahip olan ve başarılar kazanmış Roma şehri bile ne Herodotos ne Thukydides ne de çağdaşları olan yazarlar tarafından eserlerinde anlatılmamış; Roma, ancak çok geç bir dönemde zar zor Yunanlıların bilgi haznelerine girebilmiştir* (*Contra Apionem*, I.66).

⁹ *Alien Wisdom: The Limits of Hellenization* adlı kitabının 4. kesiti.

iki kavim çok geç bir dönemde, artık önyargıların iki tarafta da kemikleşmiş olduğu bir zamanda, ancak bir araya gelebilmişlerdir.¹⁰

Roma'da yaşayan Yahudilerin durumlarına dönecek olunursa, Yahudiler 66 yılı isyanı öncesinde üç kez, İ.Ö. 139'da¹¹, İ.S. 19'da¹² ve Cladius'un imparatorluğu

¹⁰ Momigliano'nun bu uçurumu açıklarken vurguladığı bir diğer nokta da ortak bir dilin olmayışdır. Momigliano şöyle der:

“Bunca ortak noktası olmasına rağmen, Yunanlıların ve Yahudilerin neden birbirleriyle iletişim kurmadıkları konusunda ancak tahminlerde bulunabiliriz. Ancak şu açıklama bu tahminler arasında en kesin olandır: Ortak bir dil yoktu. Yunanlılar tek dilliydiler, yalnızca Yunanca biliyorlardı, Yahudiler ise iki dilliydi. Ancak ikinci dilleri olan Aramca, onların Yunanlılardan ziyade, Perslerle, Babillilerle hatta Mısırlılılarla iletişim kurmalarını sağlıyordu. ... Belki bu noktada biraz şans faktörünü de hesaba katmalıyız. Örneğin Herodotos'un yolu Kudüs'e hiçbir zaman düşmedi. Herodotos'dan bize kalan bir sayfa, bir tabur din alimini devre dışı bırakmaya yeterli olurdu. Eninde sonunda, belki de daha derin engellerin var olduğunu itiraf etmeliyiz. Nehemiah ve haleflerinin rehberliği altında, Yahudiler kendilerini onları çevreleyen uluslardan tümüyle tecrit etmeye kararlıydılar. Yahudiler Tanrı ve O'nun Yasaları'na inanıyorlardı. Yunanlılar ise kendi akıl ve inisiyatiflerine güveniyorlardı.” (Momigliano,1975:81)

¹¹ İ.Ö. 139 yılında gerçekleşen Roma'dan sürgün olayını kayıt altına alan tek kişi, Valerius Maximus'dur. Maximus kayıdında, İ.Ö. 139'da Yahudilerin gökbilimcilerle beraber Roma'dan sürüldüğünü ve sürülme sebeplerinin de gizli inançlarını Romalılara yamaları olduğunu söylemektedir. Bu kayıttın doğruluğu ve güvenilirliği tartışma konusudur çünkü Valerius Maximus'un eseri bugün elimizde değildir, iki ayrı *epitomatorun* (*epitomein* fiilinden, *epitome* yazarı, eserlerin özetlerini yapan, gerekli gördüğü yerlere ekleme ve notlar düşen, bir anlamda eseri tekrar kaleme kalan, eskiçağ yazının özet çıkarıcıları, Eski Yunan ve Roma'dan kalan birçok eser günümüze *epitome* olarak ulaşmıştır) Nepotianus ve Iulius Paris'in özetlerinden Maximus'un sürgünle ilgili ifadelerine ulaşıyoruz. Metinlerle ilgili çalışmalar için bkz. Lieu, North, Rajak, 1992:67.

¹² İ.S. 19 yılında Tiberius, Mısırlılar ve Yahudileri Roma şehriden sürmüştür. Eskiçağ yazınında sürgün birçok yazar tarafından kayıt altına alınmıştır.

“Tam bir sahtekar olan bir Yahudi, üç başka hainle işbirliği yaptı ve onu (Fulvia) Kudüs'te bulunan Tapınağa eflatun örtüler ve altın yollaması için ikna etti. Tapınaktakiler de nasıl olduysa bu hediyeleri kabul etti.” (Iosephus, *Antiquitates Iudaicae*, 81)

İosephus sürgünü, Yahudi dinine dönen Fulvia'nın eylemine bağlasa da, tek başına bu durum bir sürgün kararı için yeterli olamaz. Unutulmamalıdır ki İosephus sürgün olayından 60 yıl sonra bu satırları kaleme almaktadır ve Flavius ailesinin hamiliğindedir. Her ne kadar kavmini ve kavminin değerlerini savunsa da, Roma'daki konumunu da bir yandan korumak zorundadır. Roma imparatorlarının doğrudan eleştirisini yapmaktansa, böyle bir olay üzerinden sürgün kararını açıklaması bulunduğu durum için anlaşılabilir görünmektedir. Tacitus, sürgün kararını Mısırlı ve Yahudilerin Roma dinine gösterdikleri saygısızlıkla açıklar ve 4000 kişinin Sardinia'ya yollandığını ve orada kullanıldıklarını söyler. Geri kalan Mısırlı ve Yahudiler ise ancak söylenen tarihe kadar dinlerinden döndüklerini ilan ederlerse Roma sınırları içinde kalabileceklerdir. (Tacitus, *Annales*, II. 85) Suetonius da Tacitus'a benzer bir açıklama yapar. Suetonius, Mısırlıların ve Yahudilerin dinleri ve ibadetleriyle ilgili her türlü nesneyi ve *paraphemaliayı* yakmalarını emretmiş ve Yahudiler arasında genç ve güçlü olanları haydut çetelerini bastırmakla görevli askerlerin yanına yollamıştır. Geri kalanlar da şehirden sürülmüştür. (Suetonius, *Tiberius*, 36) Son olarak Dio *“Yahudiler Roma'ya büyük bir kalabalık olarak geldiler ve şehrin yerlilerini kendi yollarına çevirdiler, Tiberius da onları şehirden kovdu.”* der (Dio, *Historia*, LVII.18.5a).

sırasında¹³ Roma'dan sürgün edilmekle karşı karşıya kalmışlardır. Yine de bu üç sürgünden de Roma'ya geri dönmelerine izin verilmiş ve Roma yasaları altında bağımsız varlıkları sürmüştür. Yahudiler göreceli de olsa toplumdan uzak ama uyumlu bir biçimde yaşamaktaydılar. Yahuda'da çıkan isyan, bu uyumun ortadan kalkmasına ve sıkıntılı bir dönemin başlamasına neden olmuştur.

Her ne kadar her bir Yahudi topluluğu kendi sinagogunda ibadet etse de, Kudüs'teki tapınak tüm Yahudiler için bir dini merkez olarak sayılmaya devam etmiştir. Tapınak üç kez yıkılmış ve baştan inşa edilmiştir¹⁴. *Sanhedrinin*¹⁵ toplanma yeri olan, Yahudilere ait her türlü yazılı kaynağın bulunduğu Tapınağın önündeki meydan da Yahudilerin kamusal alanı olarak önemliydi; dini kurallara göre hazırlanan yiyecekler buradan alınıyor, zaten kapalı bir toplum olan Yahudiler bu meydana bir araya gelme imkanı buluyordu.

Yahuda'nın Romalılar tarafından yönetiliyor olması, bu bölgeye atanan yöneticilerin de Roma'nın Yahudilere karşı gösterdiği sınırlı hoşgörünün benzeri bir tutum takınmalarına neden olmuştur. Ancak bu hava, Roma'daki imparatorluk savaşları, afetler ve iç çekişmelerin Yahuda'ya kötü bir biçimde yansımalarıyla

¹³ Claudius zamanında meydana gelen sürgün olayı aslında olduğu gibi Yahudilere yönelik değildir. Claudius, doğu gizemlerinin Roma'da ilgiyle karşılanmasından endişe duyan ve yerine Romalılara ait kimi inançların konulması gerektiğini düşünen bir imparatordu. Bu sebepten, Roma'da gökbilimcileri kovmuş ve yerine *haruspicesi* görevlendirmiştir. Suetonius Yahudilerin şehirden kovulmalarının sebebinin şehirdeki Hristiyanları tahrik etmeleri olduğunu söyler (*impulsore Chresto*) (Suetonius, *Cladius*, XXV.4). Dio'ya göre ise böyle bir sürgün yaşanması mümkün değildir çünkü Roma'da çok fazla sayıda Yahudi vardır. Dio Cladius'un Yahudilerin geleneksel yaşam biçimlerini sürdürmelerine izin verdiğini ancak Yahudi ya da Yahudi olmayan hiçbir gruptan herhangi bir hediye kabul etmediğini, çünkü bunun ileride olası huzursuzluklar yaratabileceğini düşündüğünü söyler. (Dio, *Historia*, LX.6.6)

¹⁴ Babil Kralı II. Nabuhadnezzar tarafından İ.Ö. 587'de yıkıldıktan sonra Tapınak yeniden inşa edilmiş, Yahuda'nın yabancı yöneticileri tarafından tekrar yağmalanıp yıkıldıktan sonra tekrar düzenlenmiş ve son olarak Büyük Herodes tarafından İ.Ö. 20'de son halini almıştır.

¹⁵ Yetmişler meclisi olarak da bilinen, Yahudilerin en yüksek mahkemesi. Her ne kadar ismi Yunanca kökenli (συνέδριον) olsa da ve Helenistik döneme tarihlendirilse de, mahkemenin kökenleri Kutsal Kitap'da bulunmaktadır:

“Rab Musa'ya dedi: Kavmin ihtiyaçları, onların ileri gelenleri olduğunu bildiğin İsrail ihtiyarlarından yetmiş kişiyi bana topla; onları toplanma çadırına getir ve orada seninle dursunlar.” (Sayılar,11:16)

dağılmış ve isyan baş göstermiştir. Bu dönemde Yahudilerin üyesi olduğu belli başlı üç mezhebi de anmak isyanın ortaya çıkışını anlamada önemlidir. Tapınağın hizmetinde olan, hahamlar sınıfı olarak açıklanabilecek Sadukiler, Sadukilerin görüşleriyle taban tabana zıt görüşlere sahip, büyük bir Yahudi Devleti ve Yahudi kavminin bağımsızlığının rüyasını kuran Ferisiler, cemaat halinde yaşayan ve diğer mezheplerden çok daha kapalı bir düzenleri olan Eseniler. Roma kuvvetlerine karşı sert bir siyaset yürüten ve isyanda başrolü oynayan, İosephus'un da eserlerinde kıyasıya eleştirdiği Zelotlar ¹⁶ ise bir mezhepten çok, politik bir parti görünümündeydi.

66 yılında başlayan isyan 70'te Tapınağın yıkılmasıyla sonuçlandı, Tapınak yağma edildi ve Roma'ya ganimetler ve esirlerle şaşalı bir dönüş yapıldı. Tapınağın yıkımı Roma'daki Yahudilerin kaderini de derinden etkiledi, önceden sinagoglara ödenen vergi bu sefer çok daha ağır bir biçimde Roma'ya ödenmeye başladı. İbadet özgürlüğü ortadan kalktı. Tapınaktan geriye yalnızca batıya bakan bir duvar kaldı ve sonuçta Yahudi dininin yeni merkezi sinagoglar haline geldi. Roma'ya getirilen ganimet ve esirler arasında önemli bir isim göze çarpıyordu, Flavius İosephus.

I. 2 Kudüs İşgali sonrası Yahudi Yazını ve Etkileri

Flavius Hanedanlığı önderliğindeki Roma'nın Kudüs işgali ve Tapınağın yıkılışı Yahudi tarihi içerisinde son derece önemli bir olaydır. Roma'nın Kudüs

¹⁶ Aşırı dindar isyancılar. Yunanca ζηλωτής (ateşli destekçi, takipçi) kelimesinden türeyen sözcük, "tanrının ateşli savunucusu, takipçisi" anlamına gelmektedir. Zelotların en belirgin özellikleri işgalci Roma kuvvetlerine karşı sert bir politika sürdürmelerinde görülür. En belirgin prensipleri şuydu: "Tanrı tek şef ve tek sahiptir". Zelotlar Ferisilere yakın düşüncedydiler. Geleneksel kurallara uymaları, Mesih beklentileri ve kavmiyetçi tutumları Ferisi düşünce ile benzerlik gösteriyordu. Zelotlar Tanrı'ya itaatin yanında kendi kaderleri konusunda ellerinden geleni yapmaktan yanaydılar. Bu yönleriyle Roma yanlılarına karşı sert bir tutum takınmaktan çekinmemişler ve Roma idaresine baş kaldırıda büyük rol oynamışlardır. İosephus, büyük rakibi Tiberiaslı Iustus'u Zelotların tarafını tutmakla ve onlara destek vermekle suçlamaktadır.

işgali yalnızca bir toprağın değil, bir anlayışın da yıkılmasıyla sonuçlandı: artık kan bağı, aynı kavimden olma gibi ayrımları ortadan kaldırıyordu, tüm insanlar hangi kavimden gelirlerse gelsinler, ortak bir paydada, barış içinde yaşamak zorundaydılar. Yahudiler içinse bu fikri kabullenmek oldukça zordu, onlar *seçilmiş* bir kavmin üyeleriydiler, kendilerine Tanrı tarafından bağışlanan bir toprakta yaşıyorlar ve Musa tarafından onlara verilen yasalara göre hayatlarını yönetiyorlardı; diğer tüm insanlar, yani *gentiles*¹⁷ ise bu çemberin dışındaydı. Roma'nın işgalinin ardından ise bu kapalı toplum mecburen dışarıyla tanışmak zorunda kaldı. Dışarıdaki Romalılar, bu kapalı toplumu anlamlandırmada güçlük çekti, özellikle eğitilmiş sınıf keskin bir önyargıyla Yahudi kavmine yaklaştı ve bu önyargının nefrete dönüşmesi uzun zaman almadı. Yahudiler bu önyargılara ve zarar verici nefrete karşı belirli bir savunuyu mekanizması geliştirdiler, eserleriyle savunuyu yapanların başında

¹⁷ İosephus'un *gentiles* olarak kimi anladığı sorusu, çalışma boyunca tekrarlanacak olan "eserin birincil olarak *gentiles* için yazılmış olduğu" savını temellendirmek için önemlidir. İosephus Yahudileri, yani *gentiles* olmayanları da içine alan bir dünya için, yani Yunan-Roma dünyası için eserlerini kaleme almaktadır (*Antiquitates Iudaicae*, I.15,129 III.81, IV.196-197,VIII.26,56,132; *Contra Apionem*,I.1;2.136,147) ve İosephus okuyucu kitlesini belirlediği bu bölümlerde, Yahudileri dışlamayan ama olduğu gibi onlara yönelik de yazmadığını belirten ifadeler kullanmaktadır. Ancak bu noktada ilginç bir durum ortaya çıkar: İosephus eserlerinde Yahudiler ve Yunanlıların olduğu bir *antithesis* koymamakta, bunun yerine Barbarlar ve Yunanlıları okuyucu kitlesi olarak belirlemektedir. Yunanlılar Roma İmparatorluğu'nun orta ve yüksek sınıfını, Yunanca konuşabilen ve okuyabilen kimseleri karşılarken, Barbarlar dönemin dünyasında çeşitli yerlere dağılmış diğer tüm sakinleri karşılamaktadır, işte Yahudiler bu grubun içindedir (Schreckenberg,1992:20). Bu kimseler için İosephus Aramca olarak bir eser kaleme almış ve bu eserin onlar için kaleme alındığını eserinde belirtmişti (*Bellum Iudaicum*, I.3; *Contra Apionem*, I.50) daha sonra bu eser bir kez daha, bu sefer Yunanca olarak kaleme alınacak ve *gentilese* yani Yunanca konuşabilen ve okuyabilenlere sunulacaktır. Üstelik İosephus bu çalışmasını Yunanca konusundaki yetersizliklerini tamamlamaları için "yardımcılarla" birlikte kaleme alacaktır (*Contra Apionem*, I. 44-56). *Contra Apionem*'i ise İosephus daha en baştan Yunanca olarak kaleme almıştır, kavminin eskiliğini, eskiliğinin olumlu ve olumsuz tanıklıklarını, yasalarını ve son olarak mutluluk arayışında olanlar için en iyi tercihin kendi kavminin yaşam biçimi olduğunu savunduğu bir eserin birincil alıcısı Umberto Eco'nun önerdiği gibi ister *masum örnek okur* olsun ister *eleştirici örnek okur*, *gentiles*den başkası değildir. İosephus, eseri boyunca ihtida fikrini satır aralarında hissettirmektedir, bir yönüyle okuyucuyu kuşkulandırmaktadır, masum okuyucu eserin sonunda belki de çok da ilgi duymadığı bir kavim hakkında bilgi sahibi olurken, eleştirici okur İosephus'un Musa yasalarını anlattığı bölümlerdeki amacı hissedecek ve ya metni yeniden okumak için ya da bu yaşam biçiminin bir parçası olmak için İosephus'un davetini kabul edecektir.

İskenderiyeli Philon¹⁸ ve İosephus gelmektedir¹⁹. Ancak bu dönemde bir diğer savunu türü daha ortaya çıkar, Yahudi yazarlar, kendi isimlerini kullanmayarak, başka isimler altında bu saldırılara kimi cevaplar kaleme almaya başlarlar. Efsanevi kişiliklerin, eski filozofların ya da tek bir satır bile yazmamış kişilerin isimlerini taşıyan çeşitli savunu metinleri ve çalışmalar bu dönemde elden ele dolaşır olur. Öyle ki filozofların isimlerini taşıyan eserlerin çoğu, ismini taşıdıkları filozofların görüşleriyle taban tabana zıttır. Bu tavrın nedeni yazarların Yahudilik propagandasını kendi isimlerini kullanarak yapma cesaretini gösterememeleri, karşılaşacakları baskı ve devamında gelecek cezalandırmalardan çekinmeleriydi. Bu dönemde kaleme alınmış metinlere en iyi iki örnek Aristeas'ın mektubu²⁰ ve Sibil kehanetleridir²¹ (Morrison,1890:403-405).

¹⁸ İ.S. I. yüzyılda İskenderiye kenti, Yunan felsefi geleneğinin en önemli merkezlerinden biriydi, Stoacılar ve Epikuroscular'ın yoğunlukta olduğu bu ortamda, Yunan kültürü ve İskenderiye Yahudiliğinin bir temsilcisi olan Philon (İ .Ö. 20-İ. S. 50) önemli bir yazardır. 40 yılında İmparator Caligula'ya, İskenderiye Yahudi cemaati adına görüşmek üzere giden heyetin başında olan kişi de yine Philon'dur. Philon tüm eserlerini Yunanca vermiş ve eserlerinde özellikle Kutsal Kitap ile Yunan kültürü arasında uyum sağlamaya çalışmıştır. Kutsal Kitabı Yunan düşüncesiyle uyumlu hale getirme girişimiyle Philon, Yunan bilgeliğinin aslında Yahudi öğretilerine dayandığını göstermek istemektedir.

¹⁹ Philon'un *De Abrahamo*, İosephus'un *Contra Apionem* adlı eserlerini bu savunu türüne örnek olarak Morrison (1890:403) vermektedir.

²⁰ İsmi bilinmeyen bir Yahudi yazar, Yahudilerin kutsal kitabının Yunanca'ya çevrilmesini Yahudi olmayanlara sırlarla dolu, muhteşem bir olay şeklinde aktarmıştır. Musa yasalarının Yunanca'ya çevrilmesi ile ilgili hikayeyi konu alan bu mektup, *Aristeas'ın Mektubu* olarak bilinir. Mısır Kralı II. Ptolemaios Philadelphos, İskenderiye kütüphanesinde Musa yasalarının Yunanca bir kopyasının olmadığını görünce, Kudüs'e iki görevli gönderir. Görevlileri karşılayan Eleazar, kutsal metnin çeviri işine girişmeleri için 12 kabilenin her birinde altışar çevirmen seçer ve Mısır'a yollar. Kral çevirmenleri yedi gün boyunca ağırır, bu arada sohbetler yapılır ve Kral bilgelerin anlattığı Musa yasalarının ihtişamından derinden etkilenir. Ardından yetmiş iki çevirmen yetmiş iki günde çeviriyi tamamlar. Kral ortaya çıkan çeviriyi huşu içinde okur ve nasıl olup da hiçbir Yunanlı yazarın Musa Kitabına herhangi bir atıfta bulunmadığını sorgulamaya başlar. Çevirmenler, kitabın kutsallığının herkesin bu bilgiyi kullanmasını engellediğini ve Yunanlıların bu yüzden kitaptan uzak durduklarını söyler. Bu mektup Yahudi olmayan okuyucuları derinden etkilemiştir. Yahudi olmayan bir kralın Musa kitabı karşısında yaşadığı şaşkınlık ve ardından gelen hayranlık, Yunan-Roma dünyasının içindeki okuyucular için ilgi çekici bir durumdu, dahası mektupta yer alan Musa yasalarına övgü, okuyucuları yabancı oldukları bir kavmin sırlarıyla tanıştıyordu.

²¹ Yahudiler tarafından oluşturulan bir diğer önemli metin ise Sibil kehanetleridir. Sibil, eskiçağda Apollon'un rahibesine verilen addı. Roma'da Sibil'in gelecekte haber vermenin yanında, beklenmedik felaketlerle yüzyüze kalan topluma kehanet ve öğütleriyle yardım görevi de üstlendiği düşünülmektedir. Sibil kehanetlerine Romalıların inancı, özellikle Roma'daki *Capitolium*'un yıkımını haber veren kehanetlerinin gerçekleşmesiyle çoğalmıştır. Yahudiler, Romalıların Sibil kehanetlerine duydukları güveni, kendi çıkarları için kullanmışlar ve tüm kehanetlerin aslında tek tanrıyı

Her ne kadar eğitimli sınıf, Aristeas'ın mektubu ve Sibil Kehanetleri'nde kendini fazlasıyla hissettiren Yahudi bakış açısını fark etse de, toplumun geneli metinlerde bahsedilen altın çağdan ve yalnızca tek tanrı inancına sahip olanların vaat edilenlere sahip olacağı müjdesinden derinden etkilenmiştir. Roma'da Stoacılığın yükselişi zaten beraberinde tek tanrı düşüncesini de getirmişti, çeşitli inançlar arasında kalan batı toplumu, bir ışık bulabilme umuduyla yüzünü doğuya çevirmiş bulunuyordu. Doğu inançları arasında Yahudilik, *gentiles* için bir çekim merkezi haline geldi, özellikle Yunanlaşmış Yahudilerin sunduğu Yahudilik, bir inanç ve yaşam biçimi arayan herkesin rahatlıkla kabul edebileceği bir görünümdeydi. Adiabene Kralı Izates'i Yahudi yapan, Tanrı'nın sünnet gibi kimi kurallar koymuş olsa da, bunları uygulamayarak da hoşnut edilebileceğini söyleyen tüccar Ananias'ın tavrı, aslında Yunanlaşmış Yahudi'yi anlatan en iyi örnektir (İosephus, *Antiquitates Iudaicae*, XX. 2). Yahudiler her ne kadar kendi hayatlarında Musa yasalarına sıkı sıkıya bağlı olsalar da, Yahudiliğe geçen *gentilese* baskı yapmıyorlardı, zaten bu din değiştirme sürecinde de adalet ve uyumlu olma gibi en temel erdemleri öne çıkararak propaganda yapıyorlardı. Yahudiliğin bu yalın anlatımı, kısa sürede birçok kişinin bu felsefe ve kültüre ilgi duymasıyla sonuçlandı. Birçok Romalı artık Musa yasalarının öğrencisi, Şabat törenlerinin izleyicisi, tapınağa yardım eden bir yardımsever ya da sinagogdaki toplantılarda bir katılımcıydı (Morrison, 1890:411) İosephus, işte böylesi bir dönemde, eserlerini Yunanca kaleme alan, Roma'daki Yunanlaşmış bir Yahudi

öğütlediğini, ölümden sonraki yaşamı anlattığını, hayvanlara ve insan figürlü tanrılara tapanların kötü bir sonla karşılaşacaklarını, oysa tek tanrı inancına sahip olanların ödüllendirileceğini söylediğini yaymışlardır. Sibil'e göre başta tüm insanlar tek bir tanrıya taparken, Babil Kulesi'nin inşasının ardından insanlık inançlarından sapmıştır. Şu an yaşanan bu inançsızlık dönemidir, sonunda ise bir çatışma olacak, felaketler ardı ardına gelecek ve en sonunda tek tanrı inancına sahip olanlar mutlu bir yaşamla ödüllendirilecektir.

olarak konuşmakta ve Yahudiliğe yeni yeni ilgi duymaya başlayan bir kitleye seslenmektedir.

I. 3 Roma'daki Politik Ortam

Nasıl aynı ailenin üyeleri olan Vespasianus, Titus ve Domitianus imparatorluklarında birbirinden farklı politik yol ve yöntemler izleyerek çeşitli başarılar gösterdiyse, İosephus da Flavius hanedanlığının hamiliğinde sürdürdüğü yazın kariyerinde farklı işlevleri olan ve farklı başarılar kazanan dört ayrı eser kaleme almıştır.

İlk eser *Bellum Iudaicum*'un bugün elimizde olmayan ilk kopyası Aramca kaleme alınmıştı ve amaç Yukarı Suriye'de yaşayanları bilgilendirmektir (İosephus, *Bellum Iudaicum*, I. 3) Daha sonra Vespasianus'un hamiliğinde bu sefer Yunanca olarak tekrar kaleme alınan eser, artık bilgilendirmeden öte bir uyarı niteliği taşıyordu: Roma'ya karşı yürütülen başkaldırının sürdürülmesi boşuna olacaktı ve sonunda herhangi bir zafer kazanılması mümkün değildi. Kitabın ikinci kez kaleme alınmasında İosephus yalnız olmadığını *Contra Apionem* I. 50'de söyler, yardımcılarıyla beraber kaleme aldığı eser Vespasianus'un imparatorluğu döneminde, 75-79 yılları arasındaki bir tarihte, okuyucuyla buluşmuştur. Bu noktada Flavius Hanedanlığının Roma politika sahnesine çıkması ve Vespasianus'un imparatorluğu ile başlayan döneminin belli başlı olaylarını hatırlamak faydalı olacaktır.

Vespasianus'un İ.S. 68-69 yıllarında tahta gelmesiyle, Flavius ailesinin de çeyrek asırdan fazla bir süre Roma imparatorluk yönetiminde yer alması başlamış oldu. Bu yeni ailenin ilk temsilcisi olan Vespasianus, İ.S. 69 yılında

İskenderiye'deki lejyonlar tarafından imparator ilan edilmiş, kısa bir süre sonra da Yahuda lejyonları Vespasianus'un imparatorluğunu tanımıştı. Flavius ailesi Roma'da büyük ün sahibi, tanınmış bir aile değildi, ancak saygı duyulan ve üyeleri herhangi bir yolsuzluğa bulaşmamış bir aile olarak biliniyorlardı. Vespasianus oldukça iyi bir eğitim almış, Yunanca konuşabilen ve yazabilen bir kişiydi. Flavius Domitilla ile evlenen Vespasianus'un üç çocuğu olmuştu: Titus, Domitianus ve Domitilla. Sonradan iki oğlu da imparator tahtına oturacak ve Roma'nın birçok yönden karışık bir döneminde daha çok sınırların korunması ve iç huzurun sağlanması yönünde çalışacaklardı.

Vespasianus imparator olmadan önce, Yahudilerle savaşı ve Kudüs'ün zaptını, Nero'nun ölümü üzerine ertelemiş ve yeni imparatorun gelecek talimatı beklemeye karar vermişti. Ancak İ.S. 69'da Vitellius'un bozgunu üzerine Vespasianus tekrar Yahudilerle savaşa karar verdi. Vespasianus'un imparator ilan edilmesi ile birlikte savaşın kumandanlığına yıldızı yeni parlamakta olan oğlu Titus getirildi. 69 yılı Haziran'ına kadar bir yıl süre ile Yahudiler rahat kalmış oldular, Vespasianus bu dönemde daha çok iç işlerle uğraşırken, Yahudiler de savunmalarını kuvvetlendirmek ve yeni tahkimatlara girişmek fırsatını buldular. Titus, İ.S. 70 yılı baharında harekate başladı. Eylül ayına kadar devam eden çarpışmalardan sonra Kudüs zapt edildi, kuşatma sonucu 1.000.000'a yakın Yahudi öldürülmüş en az o kadarı da esir alınmıştı. Esaret altına alınanların başında da komutan İosephus geliyordu. İosephus'un esaretten ve ölümden kurtuluşu son derece ilginçtir:

İosephus Kudüs kuşatmanın sonunda esir alındığında Vespasianus'a Kutsal Kitap'dan bir bölüm okumuş ve bu bölümün ileride imparator olacağını müjdelediğini söylemiştir. Bu bölümde şöyle denmekteydi:

*“Yakubdan bir yıldız çıkacak,
 Ve İsrail’den bir asa kalkacak,
 Ve bir ucundan öbür ucuna kadar Moab’ı vurup kıracak,
 Ve bütün kavga oğullarını ezecek.” (Sayılar, 24.17-19)*

Her ne kadar Yahudiler, bu parçayı beklenen mesihini gelişini müjdeleyen sözler olarak anlasalar da, İosephus Vespasianus’un bu bölümün kendi imparatorluğunu gösterdiğini düşünmesine çalıştı. Vespasianus, beklemediği bu kehanetten etkilenmişti, İosephus’u çarpmaya girmek yerine, kehanetinin gerçekleşip gerçekleşmeyeceğini görmek için bir süre daha beklemeye karar verdi. Bu arada Titus’la aynı yaşta olan İosephus, komutanlık döneminde edindiği tecrübelerden de faydalanarak, Titus’la yakın ilişki kurdu. Nero’nun intiharı, ardından gelen Galba, Otho ve Vitellius’un başarısız imparatorluk girişimleri sonucunda beklenen oldu ve Vespasianus imparator olarak ilan edildi. İosephus’un kehaneti böylece gerçekleşti, İosephus ölümden kurtulmakla kalmayıp, Flavius ailesiyle beraber Roma’ya, Flavius adını edinerek dönmeye de hak kazandı. Flaviuslar İtalya’ya yalnızca esirlerle değil, zengin bir ganimetle de döndü. Vespasianus doğudan Roma’ya ancak İ.S. 70 yılı Ekim ayında gelebildi. Büyük şenliklerle karşılanan yeni imparator, Kudüs’ün zaptını bastırdığı barış sikkeleriyle ölümsüzleştirdi. Titus ve Domitianus bu dönemde *Caesar* ünvanını alarak tahttaki iddialarını belirttiler. İ.S. 71’de Titus zaferini babası ve kardeşi Domitianus ile kutladı. Bununla beraber Filistin’de savaş devam etti. Yeni vali Lucillus Bassus ele geçirilemeyen diğer yerleri de zaptetti ve bölgede huzur ancak İ.S. 73’de sağlanabildi. Kudüs’teki tapınağa her yıl bir kişinin ödediği 2

drahmilik vergi, bundan böyle *fiscus Iudaicus* adı altında Iupiter'in *Capitolium*'daki tapınağına ödenecekti. Yahuda ayrı bir eyalet statüsünde kalmaya devam etti.

Vespasianus her ne kadar sınırlar dışında barış ve huzur ortamını yaratmış gibi gözükse de Roma içindeki karışıklıklar konusunda hayli sıkıntı yaşadı. Senatonun yetkilerinin kısıtlanması ve aşağı tabakalardan yeni bir seçkin sınıf yaratması eski Cumhuriyet Devri prensiplerine bağlı kalanlar arasında hoşnutsuzluk yarattı. Bu hoşnutsuzluklar beraberinde türlü suikast girişimlerini ve ardından idamları getirdi.

Bundan başka İ.S. 71'de Vespasianus'un idaresine filozoflardan da başkaldırıları oldu. Stoacı ve Künik filozoflardan bazıları Vespasianus'un idaresi ve düzenine karşı çıkmaktaydılar. Bu gelişmeler sonucu Vespasianus filozof ve gökbilimcileri Roma'dan sürgün etme kararı aldı, aynı olay oğlu Domitianus döneminde bir kez daha ve bu sefer daha kanlı olarak tekrarlanacaktı.

Vespasianus'un ölümünün ardından yerine geçen Titus'un imparatorluğu (İ.S. 79-81) aslında beklenen bir durumdu.²² Titus yukarıda da anlatıldığı gibi parlak bir askeri geçmişe sahipti. İ.S. 67 yılında babası ile Yahuda'da Yahudi savaşlarına kumandan olarak katılmış, büyük başarılar kazanmıştı. Babasının imparatorluğunun ardından Yahudi savaşlarını tek başına idare ederek Kudüs'ü ele geçirmiş, bunun üzerine askerleri tarafından *Imperator* olarak selamlanmaya başlamıştı. Yahuda'da iken Agrippa'nın kızkardeşi Berenike'ye duyduğu aşk, Roma'ya onunla beraber dönmesi ve bir zafer alayı düzenlemesi de önemlidir. Halkın Yahudilere karşı iyi duygular beslemiyor oluşu Berenike'yle aşk serüveninin çok kısa sürmesine ve aşğını Roma'dan göndermesine neden oldu. İ.S. 79 yılında tahta geçen Titus, kısa

²² Vespasianus suikast girişimleri sırasında senatoya kendisine oğullarının varis olacağını, aksi durumda herhangi bir varis bırakmayacağını söylemişti.

sürekli imparatorluk döneminde iki büyük felaket yaşadı: Vezüv yanardağının patlamasıyla Pompeii ve Herculaneum şehirlerinin harap olması ve İ.S. 80 yılında meydana gelen büyük Roma yangını. Üç gün süren yangının yol açtığı yıkım büyük oldu, *Thermae Agrippae*, *Iuppiter Capitolinus* tapınağı, *Porticus Octaviae* ve kitaplıkları yandı, veba salgını Roma ve tüm İtalya'yı tehdit edecek boyutlara ulaştı. Titus tüm bu felaketleri kendisini halkın babası olarak görmesinden midir, bilinmez, savuşturmak ve zararı en aza indirmek için elinden geleni yaptı, son derece sevilen bir imparator olarak, henüz 44 yaşında, Suetonius'a göre Domitianus'un zehirlemesi sonucu, öldü (Suetonius, *Titus*, X.1). Yerine Domitianus geçti. Domitianus 81-96 yılları arasında imparatorluk görevinde bulundu.

Flavius hanedanlığının en az sevilen üyesi olan Domitianus, iyi bir eğitim görmemiş, babası ve kardeşinin başarıları altında ezilmiş bir porte çizer. Yönetimi sırasında en göze çarpan olay, asiller ve filozoflara karşı takındığı sert tutumdur. İ.S. 95'de bir senato kararı ile aralarında Epiktetos ve Dio Khrysostomos'un da bulunduğu bir çok filozof ve imparator Roma'dan kovuldu. Yahudiler ve Hıristiyanlar da takibata uğradılar, imparatorluk tanrılarına ibadete zorlandılar. Hatta 95'de bütün Yahudilerin Roma sınırlarının dışına atılmaları hakkında senato bir karar çıkarmak zorunda bırakıldı. Bu gelişmeler, Domitianus'a karşı suikastlerin çoğalmasına neden oldu, 96 yılında Domitianus karısının ve kölesinin de içinde olduğu bir grubun planladığı suikast sonucu öldürüldü. Babası ve kardeşinin aksine ölümü ardından lanetlendi, tüm heykelleri parçalandı ve adı kayıtlardan silindi.

İosephus ilk eseri *Bellum Iudaicum*'un ardından 16 yıllık bir sessizliğe gömülmüş ve *opus magnumu Antiquitates Iudaicae* için malzeme sağlamakla uğraşmıştır. Bu eser İ.S. 93 – 94 yılları arasında Domitianus döneminde

okuyucusuyla buluştu. Bu uzun süreli sessizliği yalnızca yeni kitabını hazırlamasıyla açıklamak yetersiz kalmaktadır, Domitianus yukarıda da anlatıldığı gibi dönemin yazın dünyasını sindirmiş ve korkutmuştu. Tacitus, Plinius ve Iuvenalis bile bu dönemde sessiz kalmayı tercih etmişlerdir. Domitianus'un bu tavrı, İosephus'un eserini olabildiğince geciktirmesine ve sonunda yayınladığında da “gerçeğe karşı büyük aşk duyan Epaphroditos'a” ithaf etmesine yol açmış olmalıdır. Bundan sonra İosephus tüm eserlerini, Epaphroditos'a ithaf edecektir.

Domitianus'un ölümünün ardından yerini alacak kimsenin karakterinin ondan farklı olması gerektiği konusunda fikir birliği eden senato 66 yaşında olan, Iulius Cladius sülalesine akraba, senatonun da yabancı olmayan Nerva'yı İ.S. 96 yılında tahta geçirir. İyi bir eğitim alan Nerva'nın ilk işlerinden biri sürgüne gönderilen tüm filozofları Roma'ya geri davet etmek oldu. Veraset vergilerini kaldırmakla beraber Yahudilerden kişi başına alınan 2 drahmilik vergiyi de kaldırdı. İki yıllık imparatorluğu sırasında ılımlı bir idare örneği gösterdi. Ölümünün ardından tanrılaştırılan Nerva'nın ardından İtalya dışında doğan bir kişi olan Traianus gelecek ve Roma ılımlı bir idareciden sonra savaşçı bir imparatorla yönetilmeye başlanacaktı.

İosephus işte tam da bu dönemde yazın ve politik yaşamının bir savunusu olarak özyaşam hikayesi *Vita*'yı ve *gentilese* Yahudiliği anlatmak, kavmine yapılan karaçalmaları ortadan kaldırmak ve Yahudi kültür ve felsefesini alternatif bir yaşam biçimi olarak ortaya koymak amacıyla da *Contra Apionem*'i kaleme aldı. 96 yılından sonraki bir zamana tarihlendirilen *Contra Apionem*'de İosephus artık rahatlıkla asıl amacını ortaya seriyordu.

I. 4 Roma'daki Kültürel Ortam

Bu noktada dönemin kültürel ortamını da belirlemek *Contra Apionem*'i anlamada yardımcı olacaktır. Birinci yüzyıla beraber, Augustus zamanından başlayan sanatın politikanın himayesi altına girmesi ve altın çağ yazınına, özellikle Vergilius'un şiirlerine, karşı gösterilen derin saygı, yazın üretiminde gözle görülür bir düşüğe neden olur. Bu dönem, İ.S. I. ve II. yüzyıl, Latin yazınının Gümüş Çağ'ı olarak adlandırılır, Flavius İosephus da tüm eserlerini bu çağda vermiştir.

Flavius İosephus'un tüm eserlerini verdiği bu dönemin en göze çarpan özelliği, çok fazla özenilmiş bir retorik eğilimin etkisi altında verilmiş eserlerin bolluğudur. Etkili ve parlak söz söyleme eğilimi, verilen eserlerin tümünde kendini gösterir. Yine bu dönem için göz önünde bulundurulması gereken bir diğer önemli nokta da, yazını etkileyen sınırlayıcı bir etkinin, yani sansürün varlığıdır. Augustus zamanından başlayarak Gallus'un eserlerinin kaybolduğu, Ovidius'un eserlerinin, sürgüne gönderilmesi üzerine, genel kitaplıktan çıkarıldığı göz önüne alınırsa, ardıllarının çok daha baskıcı bir tutum izlediklerini tahmin etmek zor olmaz. Augustus'tan hemen sonra hüküm süren Tiberius, Caligula, Cladius ve Nero baskıcı tutumlarıyla öne çıkmışlardır. Bu durum dönem yazarlarının büyük bir sakınganlıkla eserlerini kaleme almalarına ve iltifat ve övgülere eserlerinde çokça yer vermelerine yol açmıştır. Gücünü kaybetmiş ya da ölmüş politik figürlerin ardından kaleme alınan yergiler de bu dönemde göze çarpmaktadır.

Nero'nun ölümünden ve onu izleyen dört imparatorun çok kısa süren yönetimlerinden sonra başa geçen imparatorlar Vespasianus, Titus ve Domitianus zamanında abartılı retorik eğilim, yerini daha sade ve ağırbaşlı bir havaya bırakır. Yine de imparatorların Stoacı filozoflara karşı sert tutumları, düşünce ve konuşma özgürlüğü önünde büyük bir engel olarak kalmaya devam etmiştir. Bu engel

kendisini verilen eserlerde tam anlamıyla göstermese de II. yüzyılın sonları Stoa felsefesinin okulların sınırını aşarak neredeyse bir dinsel inanç ve gündelik yaşam için davranış kuralları haline gelmesine tanık olmuştur.

Gümüş Çağ'ın göze çarpan bir diğer özelliği ise, yazarların son yazdıkları eserden parçaları (*recitationes*) arkadaşlarından oluşan seçkin gruplar önünde okumasının bir moda haline gelmesidir. Yaşam ve hitabet bu dönemde forumdan evlerin içine çekilmiştir (Büchner,1959:391, aktaran Erim,1987). İosephus'un toplamı otuz kitabı aşan dört eserini bu bilgiyle anlamlandırmak kolaylaşmaktadır. İosephus, eserlerinin forumda, kamuya açık bir biçimde okunup sunulmasından çok, gerçekten konunun meraklısı olanların evlerinde eserlerini incelemelerini ve böylece etki uyandırmayı düşünmüş olmalıdır.

Latin yazınının Gümüş Çağının en önemli figürleri, hatip Büyük Seneca, ozanlar Lucanus ve Martialis, doğa tarihçisi Büyük Plinius, mektup yazarı Genç Plinius ve tarihçi Tacitus'dur. Stoacı filozof Epiktetos'u, tuttuğu notları yayınlayarak okuyucuyla buluşturan Arrianus'u da unutmamak gerekir.²³

²³ Bu yazarların eserlerinde görülen Yahudi basmakalıplarına Bölüm III'de yer verilecektir.

BÖLÜM II: İOSEPHUS'UN KİMLİĞİ

Anlatının öznesi, geçmişinin, yaptığı seçimlerin, üzerinde etkili olan toplumsal güçlerin çeşitli bileşimlerini eserine yansıtır. İosephus'un kimliği ve eserine düşen gölgesini anlamak için elimizdeki sayısız kaynağın ama hepsinden önce kaleme aldığı özyaşam hikayesinin varlığı bu noktada büyük bir şanstır.²⁴

İosephus'un ardında bir özyaşam hikayesi bırakması ve tüm eserlerinde kendiyile ilgili az ya da çok bilgi veriyor olması, hayatı hakkında son derece geniş bilgi sahibi olmamızı sağlamıştır. İosephus özyaşam hikayesine (*Vita*) şu sözlerle başlar:

“Soyum bilinmeyen bir soy değildir, aksine hahamlardan gelmektedir. İyi bir soydan gelmeyi her bir kavim farklı bir temele dayandırır, biz Yahudilerde ise haham sınıfıyla bağlantılı olma ihtişamlı bir soyun kesin işaretidir. Diğer yandan soyum yalnızca hahamlardan oluşmamaktadır, dahası 24 aile bölümlemesinin ilkinde mensuptular, her ne kadar bu konuda çokça fikir ayrılığı olsa da, bu ailelerden en yüksek olanına aittirler. Anne tarafından ise kral soyuna mensubum. Annem kavmimizin en uzun süreyle yüksek hahamlığını ve krallığını yapmış Haşmonilerin torunudur.” (İosephus, *Vita*, 1-3)

Bir Yahudi yüksek hahamın oğlu ve anne tarafından da damarlarında soylu kana sahip Joseph ben Matthias, Yunanca adıyla Iosepos (Ιώσηπος), Gaius Caligula'nın tahta çıktığı İ.S. 37 – 38 yılında doğmuştur. Bir önceki sene Pontius

²⁴ Diğer üç eserine kıyasla daha kısa olan, İ.S. 99 yılına tarihlendirilen 430 satırlık *Iosepou Bios*, yaygın adıyla *Vita* ile, Flavius İosephus hayatının son yıllarında kendini okuyucularına kendi kaleminden tanıtmak ve anlatmak mı istemiştir yoksa yaşam hikayesi üzerinden bir *apologia* mı yazmıştır ve hatta politika ve yazın dünyasındaki en önemli rakibi Iustus'u yermek için mi böyle bir esere girişmiştir, tüm bu sorular araştırmacılar için halen bir tartışma ve inceleme konusudur. Yine de hayatının ayrıntıları ve Roma-Yahudi Savaşı'nın başlangıç ve gelişimini anlama bakımından bu ilk ağızdan kaynak son derece önemlidir.

Pilatus, Yahuda'dan geri çağrılmıştı; I. Herodes Agrippa ise yeni imparatorun özgürlük ve krallığını henüz kazanmıştı. Bu noktada tam da bir savaşın çıkması tehlikesi savuşturulmuşken, Caligula'nın Yahudilerin kutsal tapınağına bir heykelinin dikilmesini istemesiyle Yahuda'da tekrar yükselen tansiyon akla gelecektir (İ.S. 40 -41).

İosephus çocukluk ve gençlik yıllarını şöyle anlatır:

“Adı Matthias olan, hem anne hem baba tarafından öz kardeşimle büyürken, hafızam ve anlama becerimle farklılık göstererek geçtiğim eğitimde büyük başarı gösterdim. Ondört yaşlarında henüz küçük bir çocukken yazıya duyduğum ilgiyle herkesten övgü toplar oldum, yüksek hahamlardan ve şehrin önde gelenlerinden kimseler yanıma yasalarımızın özel konuları hakkında ne bildiğimi öğrenmek için gelirlerdi. On altı yaşlarımda mezheplerimiz konusunda deneyim kazanmak istedim. Bu mezhepler üç tanedir, birincisi Ferisilerin, ikinci Sadukilerin, üçüncüsü Essenilerin mezhebi, daha önce de birçok kez söylediğim gibi. Eğer tümünü iyice incelersem böylece en iyisini de seçebilirim diye düşündüm. Kendimi bunlara vererek, çokça da yorulmuş olduğumdan geçtim. Ancak edindiğim bu deneyimin yeterli olmadığını düşünerek ismini daha önce duyduğum Bannus adından çölde yaşayan, ağaçlardan edindiklerini giysi olarak kullanan, besin olarak kendiliğinden yetişen ürünleri yiyen, arınmak için gece gündüz soğuk suyla sık sık yıkanan bir münzevinin bağlı çırağı oldum. Yanında üç yıl kalıp, amacıma ulaştıktan sonra şehre geri döndüm. 19 yaşında Yunanlıların Stoacı okul dedikleri okula çok benzeyen Ferisi mezhebinin kurallarına uyarak hayatımı yönetmeye başladım.” (Vita, 9-13)

Hayatının birinci en önemli olayı Bannus'un yanında üç yıl kalıp, bir Ferisi olarak hayatını yönetme kararı almasıysa, ikinci en önemli olayı da 26 – 27 yaşlarında İ.S. 64'de Roma'ya yaptığı ziyarettir.²⁵ Bu yıllar, Roma'nın yandığı ve Hıristiyanların zulüm gördüğü zamanlardır, ancak İosephus'un Roma'ya gidişinin bu olaylarla bir bağlantısı olup olmadığını açıkça belirlenememiştir, Hıristiyanlığa karşı takındığı sessiz tutum da herhangi bir sonuç çıkarmada pek yardımcı olmamaktadır. Roma ziyaretinin İosephus üzerinde derin bir etki yarattığı açıktır, Roma'nın yenilmez bir imparatorluk olarak görünmesi İosephus'u derinden etkilemiştir. Bu etki daha sonra eserlerinde de hissedilecektir. Yahuda'ya dönüşünde Celilelilerin

²⁵ İosephus'un dini kimliği başlı başına bir inceleme konusudur. Ferisi olması, girişte “Yahudi Yazını” başlığında anlatılan Yunanlaşmış Yahudilerin önemli temsilcilerinden sayılması bir yana, İosephus'un eserlerinde yüksek hahamlar sınıfından geliyor oluşunu vurgulaması ve bu durumu eserlerine özenle yansıtıyor oluşu, Feldman ve Levison tarafından yayıma hazırlanan *İosephus' Contra Apionem: Studies in Its Character and Context, with a Latin Concordance to the Portion Missing in Greek. Arbeiten Zur Geschichte Des Antiken Judentums & Des Urchristentums* adlı kitapta yer alan Per Bilde'nin önemli bir makalesinde tartışılmıştır. (Bilde; *Contra Apionem 1.28-56: An Essay on İosephus' View of his own Work in the Context of the Jewish Canon*, Brill, 1996.) Bilde'e göre İosephus kendisini Kutsal Kitap'da adı geçen üç peygamber ve bir kraliçe ile özdeşleştirmektedir (Yusuf, Yeremya, Daniel, Ester). İosephus diasporayı yaşayan peygamberleri özellikle seçmekte ve onların hikayeleriyle kendisinin Roma'da “yaşamak zorunda kalışını” özdeşleştirmektedir. Adı geçen peygamberler Kenan Diyarı'ndan sürülmüş ve yabancı ülkelerde yaşamak zorunda bırakılmışlardı. Bilde makalesinde, İosephus'un kurduğu belli başlı benzerlik ve özdeşleşme noktalarını şöyle sıralar:

- a. Yusuf, Daniel ve Ester yaşadıkları ülkelerdeki yöneticilerle sürekli ilişki içinde olmuşlardı. İosephus da Flavius hanedanlığıyla yakından ilişki içerisindeydi, onların hamiliğinde, onların tahsis ettiği bir evde, bağladıkları aylık ve onun için kurdukları aile ile eserlerini kaleme alıyordu. İlişkisi bunlarla da sınırlı değildi, Vespasianus'un yaptığı birçok gezide ona eşlik etmiş, çevirmenlik yapmış ve Yahudi topluluklarıyla ilişkilerde etkin olmuştu.
- b. Yusuf, Daniel ve Ester gibi İosephus da ona sağlanan bu imkanları ve özel durumunu kendi kavminin iyiliği için kullanmaktaydı.
- c. Kudüs'teki savaşta İosephus, tıpkı Yeremya gibi kendi kavminin komutanlarına sırtını dönmüş ve savaş içinde yer almak istememişti. İkisi de savaşın en çok kendi kavimleri için yıkıcı olacağını düşünmüşlerdi ve her ikisi de bu tercihleri için çokça acı çektiler.
- d. İosephus, tıpkı Daniel gibi kavmiyle ilgili uyarı yüklü rüyalar görmekteydi, Yahudi Roma Savaşı'nı ve Yahudilerin yaşayacağı bozgunu rüyasında görmüş ve Jotopata'nın düşüşünü tüm detaylarıyla uykusunda yaşamıştı. (Flaviuslar için yaptığı kehanet de bu noktada hatırlanacaktır, İosephus Vespasianus'un imparator olacağını Kutsal Kitap'dan bir bölüme dayanarak söylemiş ve “kehaneti” gerçekleştiğinde özgür bırakılmıştı)
- e. İosephus yüksek hahamlar sınıfından geliyor olmasını tüm eserlerinde okuyucunun güvenini kazanmak için sık sık vurgulamaktadır, *Contra Apionem*'de Yahudi tarihyazımının Yunan tarihyazımından üstün oluşunu anlatırken, olayları kayıt altına alan kimselerin kavminin hahamları olduğunun üzerinde özenle durmaktadır.

Roma'ya karşı isyanın başını çektiğini görür, onları yönlendiren ve savaşı destekleyen de Zelotlardan başkası değildir. Ülkenin bu karışık ortamı kısa bir süre sonra Suriye valisi Cestius Gallus'u sahneye çıkarır. Neredeyse Kudüs tamamen ele geçirilmişken Gallus'un ani bir kararla şehirden geri çekilmesi, Roma lejyonlarının İ.S. 66 yılının sonbaharında Bethoron'da beklemedikleri büyük bir bozgun yaşamalarına neden olur. Bu olayla geri alınamayacak adım atılır ve çok yakında patlayacak savaş için planlara girilir.

29 yaşında genç bir haham olan İosephus tam da bu dönemde, hangi donanımlarına güvenildiği bilinmemekle beraber, Celile'de yanında iki komutanla beraber göreve getirilir. İ.S. 66-67 yıllarında Roma'nın Celile kuşatmasının ilk sahneleri *Vita*'nın büyük bir kısmında anlatılır, ancak eserden İosephus'un ve diğer Yahudi lider ve komutanların izledikleri yöntem ve politikalarını takip etmek oldukça zordur. İosephus bu dönemle ilgili önyargılı ve kimi detaylarda gerçeğe çok uzak iki kayıt düşer: *Vita*'da kendisini ve Celilelileri isyandan sorumlu tutan rakibi Iustus'a karşı savunması yer alır (*Vita*, 340); *Bellum Iudaicum*'da ise Roma himayesi altında yazdığı daha kısa bir kayıt vardır. *Bellum Iudaicum*'da İosephus en baştan Celile komutanı olarak atandığını anlatmaktadır (*Bellum Iudaicum*, II. 568); *Vita*'da ise silahları bırakmaları için düşünmeden hareket eden isyancıları ikna etmek için şehrin önde gelenleri tarafından sonradan görevlendirildiğini söylemektedir (*Vita*, 29-77). Gerçek ne olursa olsun, İosephus kavmi tarafından, kavmine ihanetle suçlandığını söylemektedir (*Vita*, 140). Belki de uzlaşma yoluyla savaş tehlikesini savuşturmayı ummuş ancak olayların hızına yetişememiştir ve kendisini bir anda savaştan yana olanlar arasında bulmuştur. Bu noktada Jotapata'da bir direniş liderlik eder ve direnişin kırk yedinci gününde, Temmuz İ.S. 67'de şehrin

düşmesiyle askerlerinden birinin kendisini öldürme girişiminden kıl payı kurtularak Roma tutsağı olur. Bu noktada, *Bellum Iudaicum*'un üçüncü kitabında canlı bir betimlemesini yaptığı Vespasianus'un pek yakın bir zamanda imparator olacağı kehanetinde bulunur.

Bu andan itibaren, Roma İmparatorluğu'nun elinde güvenli bir hayat sürmeye başlar. Nero'un ölümü ve birbirini arada arda izleyen üç imparatorun tahta çıkışı gibi olaylara sahne olan İ.S. 68 -69 yıllarında askeri operasyonlar bir süre için ertelenir. 69 yılının Temmuz ayında Vespasianus'un askerleri gücü ellerine alırlar ve Vespasianus'un imparatorluğu resmi olarak ilan edilir. İmparatorun ilk eylemlerinden biri kehaneti doğru çıkan İosephus'a özgürlüğünü vermek olur. İosephus özgürlüğü yanında, Flavius ailesinin yakın ilgisini ve hamiliğini de kazanır. Bu günden sonra İosephus İskenderiye ziyaretinde Vespasianus'un yanında olacak, buradan da Titus'a Kudüs kuşatması boyunca eşlik edecektir. Artık İosephus resmi çevirmen ve arabulucu rolleri oynamaktadır. Bu noktada İosephus iki ateş arasında kaldığını samimiyetle ve okuyucunun da anlayışına sığınarak söyler: Bir yandan Yahudiler tarafından nefret edilmektedir, diğer yandan ise Romalılar tarafından hain olarak görülmekte ve şüphelerden bir türlü kurtulamamaktadır (Thackeray,1926:ix)

İ.S. 70'de Kudüs düşer, İosephus'a da Flavius Hanedanlığı tarafından başka ayrıcalıklar verilir. Roma vatandaşlığı kazanan İosephus, Vespasianus'un *privata aedes*'ine yerleşmiştir, İmparator tarafından hazırlanan "yurttaş listesi"nde en baş sırada yer almaktadır. (Suetonius, *Vespasianus*, 18). İosephus bu dönemde birçok olaya tanıklık edecektir: Vespasianus ve Titus'un kazandığı zaferler, Nero dönemindeki yangından ve iç savaştan yorgun düşmüş Roma'nın bu dönemde küllerinden yeniden doğuşu ve baştan kuruluşu, *Colosseum*'un, Vespasianus ve

Titus'un *Fora'sının* ve Barış Tapınağının inşası. Hayatının geri kalanında Yahudilerin ona karşı duyduğu nefreti hep hissetse de Roma imparatorlarının, hatta Yahudi karşıtı tavrıyla bilinen Domitianus'un bile sevgisini kazanarak düşmanlarından korunacaktır.

Ölüm yılı kesin olarak bilinmemektedir ancak Photius'a göre İ.S. 100'de ölen II. Agrippa'dan daha uzun yaşamıştır. Eusebios'dan öğrendiğimize göre (Eusebios, *Historia Ecclesiastica*, III. 9) Roma'da bir heykeli dikilmiş ve çalışmaları halk kütüphanelerine konmuştur.

Kanlı bir çarpışma sonucu Tapınağın yıkımı, dahası Flavius Hanedanlığı'nın bu yıkımı ve sonucunda kazandıkları zaferi, Roma politika sahnesinde yeni bir aile olarak Roma imparatorluğuna talip olmalarında temel bir başarı olarak kullanmaları ve İosephus'un bu ailenin koruması altında, onların isimleriyle eserlerini vermesi ilk bakışta kimliğiyle çatışan bir durumdur. Her ne kadar İosephus Tapınağın yıkımını büyük bir hata olarak görse de (*Bellum Iudaicum*, VI.254-66) Flaviuslarla olan yakın arkadaşlığını sürdürmüştür. Dahası ilişkisi yalnızca Flavius Ailesinin üç imparatoruyla değildir, Domitianus'un karısı Domitia ile de yakın arkadaşlık bağları olduğunu özyaşam hikayesinde anlatır (*Vita*, 428 – 29). Bu durumda kavmini savunan ve Yahudi karşıtı eylem ve söylemlere cevap veren eserler vermesi büyük bir cesaret örneği sayılmalıdır. 20 kitaplık *Antiquitates Iudaicae*, Yahudilerin kökenlerini kaynakları üzerinden anlatan etkileyici bir eserdir. Flaviusların ona sunduğu rahatlık içinde İosephus, Tiberius Iulius²⁶ gibi Yahudi kimliğini bir kenara atabilir ya da Yahuda'da bulunan arazilerinden gelen kazançla sakin bir hayat

²⁶ Tiberius Iulius: Birinci yüzyıl Roma'sının atlı sınıfı üyesi ve komutanı. İskenderiyeli zengin bir ailede doğan Tiberius Iulius, Yahudi kimliğini göz ardı ederek ya da tamamen inkar yoluna giderek, Roma'da komutanlığa kadar yükselmiş ve Kudüs kuşatması sırasında önemli görevlerde bulunmuştur.

sürebilirdi (*Vita*, 425). Yazın yaşamına daha az tartışmalı konuları kaleme alarak da devam edebilirdi, Flaviuslar çevresinde kümelenmiş bir çok yazar bu yolu seçmişti. ancak İosephus *Contra Apionem* gibi bir eser kaleme alarak kendine farklı bir yol çizmiştir.

BÖLÜM III: *CONTRA APIONEM*

III.1 İlk Bilgiler

İosephus özyaşam hikayesinde (*Vita*, 422,23) 70’li yılların başlarında Roma’ya geldiğini ve tüm eserlerini Roma’da kaleme aldığını anlatır. Son eseri *Contra Apionem*, *Antiquitates Iudaicae*’un yayımından sonra kaleme alınmıştır (*Antiquitates Iudaicae*, I. 1 ; I. 127; II. 287).

Contra Apionem’in, İosephus tarafından konulan özgün adı bilinmemektedir. Yazar, yalnızca II. kitabın ilk yarısında Apion’a değinmektedir, o halde İosephus eserine, cevap verdiği tek bir Yahudi karşıtının ismini vererek, eserin yazın dünyası içindeki önem ve yerini hafifletmek istemiş olamaz.²⁷ İosephus’un eserleri ilk olarak 1544’de basılmış, bunu da birçok diğer basım ve açıklama izlemiştir.²⁸ Eserin yayım tarihi açık değildir, Nerva’nın imparatorluğu döneminde (İ.S. 96-97)

²⁷ Bugün bilinen yaygın isim, ilk olarak Eusebios Sophronios Hieronymos (*De Viris Illustribus.*, 13) tarafından kullanılmıştır, bu da IV. yüzyıl gibi geç bir zamana denk düşmektedir. Hieronymos’dan önce metni, Porphyrios (*De Abstinencia*, 4.11) “Πρὸς τοὺς Ἑλληνας” ya da “κατὰ Ἑλλήνων” ismiyle, Origen (*Contra Celsum*, 1.16; 4.11) ise “Περὶ τῆς τῶν Ἰουδαίων Ἀρχαιότητος” başlığı ile anmıştır. Tüm bu farklı isimlendirmeler göz önüne alındığında Thackeray (1926:16) İosephus’un kitabını büyük ihtimalle polemikçi yapısını öne çıkaran genel bir başlıkla (*antirreseis* ya da *antirretikoi logoi*) isimlendirdiği düşünmektedir.

²⁸ İosephus’un eserlerinin en eski Yunanca el yazmaları Paris, Milano, Venedik ve Roma’da muhafaza edilmiştir ve 10.-12. y.y.’lar arasında yazıldıkları saptanmıştır. Çok sayıdaki Latince el yazması, İosephus’un özellikle Haçlı seferlerinin yapıldığı dönemde geniş okuyucu kitlesi bulduğunu göstermektedir (Bartlett,1985:76). İosephus’un *Antiquitates Iudaicae*, *Bellum Iudaicum*, *Vita* ve *Contra Apionem*’i ilk olarak 1544 yılında Frobenius ve Episcopius tarafından hazırlanarak Basel’de basılmıştır. Bu basımı 1611 ve 1634 yıllarında Cenova’da yapılanlar ve Ittig’in yaptığı basım (Leipzig, 1691) izler. Elyazmaları göz önüne alınarak İosephus’un tüm eserlerinin iki ciltte basımı ise Hudson tarafından 1720 yılında yapılmıştır (Oxford, 1720). İosephus’un ilk Latince basımı Johann Schüssler tarafından 1470 yılında Augsburg’da yapılmıştır. Latince versiyonun açıklamalı basımı ise ilk olarak Boysen tarafından yapılmıştır (Viyan, 1898). 16. y.y.dan itibaren İosephus’un eserleri çeşitli dillere çevrilmeye başlanmıştır.

yayımlanmış olabileceği gibi Traianus döneminde, ya da Domitianus'un son dönemlerinde de kaleme alınmış olabilir.²⁹

III. 2 Olay Örgüsü

İosephus, *Contra Apionem*'i, *Antiquitates Iudaicae*'in devamı olarak kaleme aldığını söyleyerek eserine başlar³⁰. *Contra Apionem*, kavminin muhaliflerinin iftiralarını ortaya çıkarmak ve yanlışlıklarını ortaya sermek, bilgisi olmayanların cehaletini ortadan kaldırmak ve son olarak da kavminin eskiliği hakkında bilgi sahibi olmak isteyenleri bilgilendirmek amacıyla kaleme alınmaktadır (I.3-5). Bu amaçla yola çıktığını söyleyen İosephus okuyucuya eser boyunca kavmi hakkında olumlu ve olumsuz tanıklıklara³¹ yer vereceği sözünü verir.³² İosephus bu noktada ikinci kez eserini kaleme alma amacını ortaya koyar: Yahudi kavminin yalnızca birkaç Yunan tarihçi tarafından anılmasının sebeplerini açıklayacak, Yunan olmayan tarihçilerin

²⁹ İosephus'un *Contra Apionem* 2.158 -159'da yaptığı Musa'nın bilgeliği ile yasa tanımaz despotların eylemleri karşılaştırması, her ne kadar Domitianus döneminin baskıcı havasını akla getirirse de, Yahudiliğin savunusunu yaparken çıkış noktası olarak Tapınak vurgusu yapması, Tapınağın yeniden kurulmasının umudunun olduğu bir dönemi, yani Flavius Hanedanlığının artık tahtta olmadığı zamanları akla getirmektedir. Yine de tüm bu ipuçları, kesin bir tarih vermek için yetersiz kalmaktadır.

³⁰ *Antiquitates Iudaicae*'de İosephus Yahudi kavminin eskiliğinden, kavmin saflığından ve bugün üzerine yerleştikleri ülkeye nasıl geldiklerinden bahsetmiştir. Bu konuları kaleme alırken kavminin 5000 yıllık geçmişinden bahsetmiş, eserini Yunanca vermiş ve kaynak olarak Yahudi kutsal kitabını ve en eski metinlerini kullanmıştır. Ancak kaleme aldığı bu eseri, kavmine yönelik iftiralardan etkilenerek gözden düşürmeye çalışan birçok kişi vardır. Bu kişilerin esere tepkisi aslında Yahudi kavmine duydukları tepkidir: Yahudi kavminin eskiliğine inanmamaktadırlar ve en bilinen Yunan tarihçilerin bile Yahudiler hakkında söz söylememiş olmalarını, eski olmadıklarının bir kanıtı olarak almaktadırlar. (I. 1-2)

³¹ İosephus'un tanıkları Yunanlıların düşünce dünyasında tüm kavimleri eskiliği konusunda otorite sayılan yazarlar olacaktır ve bu yazarların kötüyü ve karaçalmalarla dolu sözlerinin yine kendileri tarafından çürütülmesi sağlanacaktır. (I.3-5)

³² Barclay *İosephus v. Apion* adlı makalesinde, İosephus'un bu tanık çağırma sözüyle, uzsözlülük elkitablarında anlatılan üç türü eserinde kullanmış olduğunun ipuçlarını verdiğini söylemektedir (Barclay, 1998:199): *forensic* (savunma amaçlı), *deliberative* (tartışma amaçlı) ve *epideictic* (ikna amaçlı). Birinci tür mahkemede, sanığın masumiyetini kanıtlamak ya da mahkum etmek için kullanılmaktaydı, ikinci tür daha çok mecliste bir politik kararın kabul edilmesi ya da reddini sağlamak için başvurulmuş bir türdü, üçüncü tür ise kişilerin ya da eylemlerin yüceltilmesi ya da kınanmasında izlenen bir yoldu. Şüphesiz bu üç tür çoğu zaman birbirine karışmaktadır, İosephus'un eserini bu türlerden yalnızca birini kullanarak vermiş olduğu söylenemez ancak Yahudi kavminin eskiliğini kanıtlama ve karaçalmaları çürütme iddiasında olan İosephus bu türlerden mutlaka haberdardı.

kayıtlarını aktaracak ve böylece ya cehalet sebebiyle bu yazarları bilmeyenleri bilgilendirmiş ya da cehaletin ardına bile bile saklananların önüne bu bilgileri koymuş olacaktır. Bu girişin (*exordium*) ardından İosephus “*Eskiden olup bitenler hakkında yalnızca Yunanlılar’a güvenilmesi gerektiğini ve yalnızca onlardan gerçeğin öğrenileceğini, bize ve diğer insanlara ise güvenilemeyeceğini düşünenlere şaşıryorum, ilk aklıma gelen bu.*” (I.6) diyerek Yunan olmayan tarihyazımının üstünlüğü ile konuya başlar (*probatio*). İosephus’a göre Yunanlılar başlangıçtan itibaren güvenilirliği şüpheli tarihsel bilgi sağlamışlardır oysa Yahudilerin aktardıkları bilgilere her zaman güven duyulmuştur³³. Bu noktada İosephus kendi tarih kitabına bir dönüş yapar (*digressio*).³⁴ Yunan tarihyazımının eleştirisini tamamladıktan sonra *Contra Apionem*’in kaleme alınma amacını tekrarlayan İosephus, kavminin eskiliği konusuna girer, İosephus’a göre Yunan tarihçilerin Yahudi kavmi hakkında takındıkları tutum, Yahudilerin eskiliği ya da yeniliği ile ilgili bir kanıt sayılmamalıdır, Yahudi olmayan birçok yazar Yahudi kavminin eskiliğini kanıtlayan sözler söylemişlerdir, İosephus bu noktada birçok tanıklığa yer verecektir. İosephus’un ilk tanıkları Mısırlı³⁵, Fenikeliler³⁶ ve Yunan yazarlardır.³⁷ Yunan tarih

³³ İosephus, Yunanlıların güvenilirliği şüpheli tarihsel bilgi sağladıklarını iddiasını iki ana temele dayandırır: Yunanlılar yaşadıkları dönemde olup bitenleri kayıt almada başarısızlık göstermektedirler (I.19-22) ve gerçeği ortaya koymaktansa yazınsan becerilerini ortaya koymayla daha çok ilgilenmişlerdir (I.23-27). Yahudilerin sağladıkları bilgilere ise her zaman güven duyulmalıdır, Hahamlar Yahudi kayıtlarından sorumludur ve Yahudilerin birincil kaynakları olan 22 kutsal kitabın güvenilirliğinin teminatçısı peygamberlerin kendileridir. (I.30-43)

³⁴ *Bellum Iudaicum* adlı eserinin güvenilirliği hakkındaki bu arasözde savaşı kaleme alan birçok yazarın olduğunu ancak pek azının kayıtlarına güven duyulabileceğini söyler. Oysa kendisi, eseri ilk olarak Aramca kaleme almış, daha sonra da yardımcılarının desteğiyle Yunanca bilenlerin de konuyu kavrayabilmeleri için eserini tekrar ve bu sefer Yunanca yazmıştır. (I.44-56)

³⁵ Mısırlı ilk tanık Manethon’dur. İ.Ö. 3. y.y.’da yaşamış Mısırlı bir rahip ve tarihçi olan Manethon, Herodotos’u örnek alarak bir Mısır tarihi (*Aegyptiaca*) kaleme almış daha sonra Apion bu kitabı esas alarak kendi *Aegyptiaca*’sını yazmıştır. Manethon eserinde en eski kavim olarak Mısırlıları koymaktadır.

³⁶ Surların kamu kayıtlarındaki tanıklıklar, Süleyman’ın bilmeceleri hakkında Dios’un yazdıkları, Kral Hiram ve ardılları hakkındaki kayıtlar, Kaldeli Berossos’un ifadeleri Fenike tanıklıklarıdır. İosephus Fenikelilerin ve Yahudilerin kayıtlarının birbir eşleştiğini söylemektedir (I.106-127).

kayıtlarının Yahudi kavminin eskiliğini kanıtladığını savunduğu bölümlerde İosephus, Hermippos³⁸, Theophrastos³⁹, Herodotos⁴⁰, Khoerilus⁴¹, Aristoteles⁴², Hekateos⁴³, Mosollamos⁴⁴, Agatharkhides⁴⁵ ve Hieronymos⁴⁶ gibi birçok yazarı anar (I.69-218). Yahudilerin eskiliği hakkındaki tanıklıkları tamamladıktan sonra İosephus kavmine atılan iftiralara giriş yapar. İosephus'a göre Yahudi olmayanlar da tarih içerisinde iftiralara maruz kalmışlardır⁴⁷, atılan iftiraların ortak özelliği mantık dışı olmalarıdır⁴⁸ ve iftiraların temelinde her defasında nefret ve kıskançlık vardır. Khaeremon ve Manethon'un görüşlerine cevap verdikten sonra İosephus kitabının birinci bölümünü “*Utaniþ sıklımadan böylesine iftiralar atan birinden daha fazla söz*

³⁷ İosephus Mısırlıları ve Fenikelileri tanık olarak kullanma sebebi olarak, kavminin yakın komşuları olmalarını gösterir (*Contra Apionem*, I. 70) ancak bu açıklama bu noktada yetersiz kalmaktadır. İosephus'un alıntı yapabileceği birçok başka komşu ülke de bulunuyordu (Araplar, Suriyeliler vb.). Barclay açıklamasında İosephus'un Mısır ve Fenike tercihin komşu olmalarından çok, kendilerinin de köklü bir geçmişe sahip olmalarıyla açıklamaktadır. İosephus'un bu tercihi, eserin sunumu bölümünde tartışılacaktır.

³⁸ İosephus'a göre Hermippos Pythagoras'ın Yahudi yasaları ve felsefesini kendine mal ettiğini söylemiştir. Hermippos eğitilmiş Romalılar arasında bilinen bir yazar değildir, tüm yazarlar arasında yalnızca Plinius ondan “büyü konularında yazan biri” olarak söz eder (*Naturalis Historia*, XXX.4). İosephus Pythagoras hakkında istediği bilgiyi elde ettiği tek yazar olarak Hermippos özel bir saygı gösterse de onunla ilgili herhangi bir tarih ya da yer bilgisi vermez. İ.Ö. 3. y.y.'ın ikinci yarısına tarihlendirilen eseriyle Hermippos, Pythagoras konusunda çok güvenilir bir kaynak sayılmaz.

³⁹ İosephus'a göre yalnızca Yahudilerin ettiği kurban yeminini kaleme alarak Theophrastos da Yahudilerin eskiliğini kanıtlamıştır. İosephus Aristoteles'in öğrencisi Theophrastos'un Yunan-Roma dünyasında bilinen bir isim olduğunu ve eskiliği konusunda bir tartışma olmayacağını düşünmüş olmalıdır. Ancak Theophrastos hakkında bilgisi yeterli değildir, Porphyrios'un *De Abſtinentia* (II. 26) adlı kitabında alıntı yaptığı Theophrastos *Peri Eusebeias* adlı eserinde kimi görüşlerini belirtmişti, İosephus bu bilgileri ne *Antiquitates Iudaicae*'de ne de *Contra Apionem*'de kullanmamıştır.

⁴⁰ Filistin'de yaşayan Suriyelilerin sünnet geleneklerini kaleme alan Herodotos İosephus'a göre aslında Yahudileri ima etmektedir.

⁴¹ Kserkses'in Yunanlılara karşı düzenlediği seferden Yahudilerin rolünü kaleme almıştır.

⁴² Bir Yunanın ruhuna sahip olan ama gerçekte Yahudi olan Güney Suriyeli bir filozofu kaleme alan Aristoteles.

⁴³ Abderalı Hekateos Ptolemaioslar ve İskender dönemindeki Yahudiler, İskenderiye'ye Yahudi göçü, yasalarını korumada Yahudilerin gösterdiği dirayet, Yahudi nüfusunun genişliği, Kenan ilinin sınırları ve güzelliği ve Kudüs ve tapınak hakkında yazmıştır.

⁴⁴ İskender ve ardıllarının seferlerinde Yahudileri anlatmıştır.

⁴⁵ Yahudilerin Şabat geleneğini anlatmıştır.

⁴⁶ Olumsuz tanıklıklara bir örnek olarak Yahudileri bilinçli bir biçimde yok sayan Hieronymos.

⁴⁷ İosephus bu noktada İ.Ö. 4. -3. y.y.'a ait kimi tartışmaları hatırlatır: Theomophus Atinalılara, Polykrates Spartalılara eleştirilerde bulunmuştur (*Contra Apionem*, I. 221). Bunlarla, Mısırlıların Yahudiler hakkında uydurduğu hikayeleri karşılaştırmak neredeyse imkansızdır, ancak İosephus iftiraya uğrayan tek kavmin kendi kavmi olduğunu söylemektense, böylesi bir “aşırı yorum” yapmayı tercih etmektedir.

⁴⁸ Manethon ve Khaeremon'un özellikle Mısır'dan çıkış ile ilgili anlattığı hikayeler arasındaki tutarsızlıklar, İosephus'u böyle bir ortak özellik belirlemeye itmiştir.

etmeye gerek var mıdır?” (*Contra Apionem*, I. 320) diyerek tamamlar ve ikinci kitaba geçer.

İkinci kitapta İosephus Yahudi kavmine saldırıda bulunan geri kalan yazarların görüşlerini çürütecek, özellikle de Apion üzerinde uzun uzadıya duracaktır⁴⁹. İosephus, Apion’un iftiralarını üç ana başlık altında toplar: Yahudilerin Mısır’dan çıkışı⁵⁰, Tapınakları⁵¹ ve İskenderiyeli Yahudiler⁵². İosephus Apion’dan uzun uzadıya alıntılacağı bölümlere yine bölümler halinde cevap verir: Yahudiler sahip olduklarına hak ederek sahip olmuşlardır⁵³, huzursuzluk yaratanlar Yahudiler değildir⁵⁴ ve Apion’un yararlandığı kaynaklar son derece tartışmalıdır⁵⁵. İosephus, Apion’un iftiralarına cevap verdikten sonra ölümü ile ilgili son yorumunu yapar ve kendi ülkesinin yasalarına riayet etmekteki başarısızlığının sonunu hazırladığını söyler (*Contra Apionem*, II. 143 -44) Yahudi kavmine yönelik iftiralara cevaplarını

⁴⁹ İosephus’un kavmine iftira atan yazarlar arasında Apion üzerinde özellikle durması konusunda Barclay açıklamasında şöyle bir önermede bulunur: Barclay’e göre İosephus burada rövanş almaktadır. Caligula’nın şehrin görünen her yerine heykellerinin dikilmesi ve tüm halk tarafından bu heykellere tapınması çağrısını yaptığı dönemde bu çağrıya destek verenlerin başında Apion gelmekteydi. Yahudi karşıtı tavrıyla bilinen Apion 40 yılında İskenderiye Yahudilerinin sadakatsizliklerinin resmi olarak imparatora duyurulması amacıyla toplanan heyetin başında olan kişiydi, Yahudi heyetinin başında ise Philon bulunmaktaydı. Tartışmalardan galip gelen Apion oldu (*Antiquitates Iudaicae*, XVIII. 8). İosephus bu sefer eseriyle Apion’la tekrar karşılaşmakta ve iftiralarını çürüterek bu sefer kazanının Yahudiler olmasını sağlamaya çalışmaktadır.

⁵⁰ Apion Mısır’dan çıkışın Kartaca’nın kuruluşuna denk düşecek kadar geç bir tarihte gerçekleştiğini savunmaktadır. Dahası Yahudiler bu çıkış sırasında bir hastalığa yakalanmış ve yolculuklarına zorunlu olarak ara vermişlerdir. Apion, Mısır dilinde *sabbo* sözcüğüyle karşılanan bu hastalığın Yahudilerin dinlenme günlerine de ad verdiğini ve Şabat kelimesinin buradan türediğini savunur. Apion’un bir diğer görüşü de Yahudilerin aslen Mısırlı olduğudur. (II.8-32)

⁵¹ Apion’a göre Yahudiler tapınakta bir eşek başına tapınmaktadırlar. Dahası her yıl bir Yunanlı kaçırpıp, besleyip sonunda onu öldürmekte ve düşmanlık yeminlerini tazelemektedirler. Zabidus adında bir Edomlu tapınaktan eşek başını çalmıştır, bu da Yahudilerin eşek başına taptığının kanıtıdır. (II.79-120)

⁵² Apion’a göre, İskenderiye Yahudileri bayağı bir yerde yaşamakta ve toplumdan dışlanmış olarak yaşamlarını sürdürmektedirler, dahası Yahudiler İskenderiye vatandaşlığını sahtekarlık yaparak ve haksızca kazanmışlardır. Bir yandan Mısır tanrılarına ret etmekteyken bir yandan da haksız yere İskenderiye vatandaşlığına sahip çıkmaktadırlar. Sadece İskenderiye’de değil, her yerde huzursuzluk yaratan ve imparatorlarının heykellerini dikmeyi ret eden Yahudiler, başlarına gelen felaketleri hak etmektedirler. (II.33-78)

⁵³ Ptolemaios hanedanlığı döneminde üstün başarı gösteren Yahudi komutanlar, Onias ve Dositheos’u anarak İosephus Yahudilerin birlikte ya da egemenlikleri altında yaşadıkları toplumlarda huzursuzluk yaratmadığını aksine başarılarıyla katkıda bulunduğunu söyler.

⁵⁴ Rahatsızlık yaratanlar Mısırlılardır.

⁵⁵ Apollonios Molon, Posidonios

bu noktada sonlandıran İosephus, “hayatımızı yönettiğimiz günlük yaşamımıza yön veren yasalarımızın kusa bir anlatımı”nı (*Contra Apionem*, II. 145) yaparak eleştirilere son kez yanıt verecektir.⁵⁶ İosephus, kimi özel yasaların üzerinde özellikle durur⁵⁷. Yasaların anlatımının ardından Yahudilerin diğer kavimlerle karşılaştırılması gelir.⁵⁸ Yahudi kavmine yapılan kendinden olmayan insanlara karşı nefret duymaları yönündeki iftirayı İosephus diğer kavimlerin de en az Yahudiler kadar yasa, gelenek ve tanrılarına bağlı olduklarını söyleyerek bu konudaki tartışmaları çürütmeye girişir.⁵⁹ Son bölümde (*peroratio*) İosephus eseri kaleme almadaki esas amacını tamamladığını söyleyerek önemli noktaları yineler:Yahudileri kötüleyen yazarlar aslında gerçeğin kendisine saldırıda bulunmuşlardır, Yahudiler soylarının kökenlerini eski zamanlarda bulur, Yahudilerin soyu Mısır’dan türememiştir, Yahudiler Mısır’dan kovulmamışlardır, kendi istekleriyle ayrılmışlardır, Musa en güzel özelliklere sahip bir yasa koyucudur ve Yahudi yasalarının evrensel, tüm kavimlere iyilik getiren bir etkisi olmuştur. *Contra Apionem*’in son kez Epaphroditos’a ithaf edilmesiyle eser tamamlanır.

⁵⁶ İosephus bu bölümde en eski yasa koyucu olarak Musa’yı ve Yahudi yasalarını anlatır. İosephus’a göre, Yunan filozoflar ortak bir tanrı algısını sadece küçük bir azınlıkla paylaşmaktadırlar oysa Yahudilerin tümü kendi yasalarının kurallarına göre hayatlarını yönetmektedirler. Yahudilerin uyumu inanç, uygulama ve gelenek birliğiyle sağlanmakta ve Yahudilerin ülkesi hahamlar tarafından yönetilmektedir (II.145-189).

⁵⁷ Tanrı algılaması, evlilik, çocukların eğitimi, tapınağın düzeni, adaklar ve hahamların yeri, aile düzeni, Yabancılar adil muamele, herkese ve her şeye, hatta hayvanlara ve düşmanlara bile hoşgörülü davranma, ölümden sonraki hayatta yasalara karşı olanları bekleyen cezalar ve uyanları bekleyen ödüller (II.190-213).

⁵⁸ Yahudiler Yunanlıların ulaşılabilir olarak nitelendirdiği idealleri yaşamaktadırlar. Spartalılar talihsizliklerle karşılaştıkları anda yasalarına sırt dönerken, Yahudiler en zor şartlarda bile yasalarına sadık kalmayı bilmişlerdir.Yunanlıların tanrı algılamaları hatalarla doludur (savaşmaktadırlar; zina yapmaktadırlar; insanoğlunun hizmetindedirler).Bu hataların kökeninde yasa koyucuların ihmalleri ve şair ve sanatçılara tanınan aşırı serbesti vardır (II.220-254).

⁵⁹ Platon yabancılarla rasgele ilişki kurmaya karşı yaptığı uyarılarda bulunmuştur, Spartalılar yabancıardan gelecek etkilere karşı sert bir tavır ve direniş geliştirmişlerdir, Atinalılar, tanrı algılamalarına muhalefet edenleri cezalandırmaktan geri durmamışlardır. Bu noktada Sokrates, Anaksagoras, Diagoras ve Protagoras’ı anar, İskitler Yunan etkisini reddetmişlerdir, Persler de diğer kavimlerin inançlarına karşı tahammülsüzlük sergilemiş ve Yunan tapınaklarını yerle bir etmişlerdir ve son olarak Yahudi olmayan filozof ve halklar Yahudi yasalarını taklit etmişlerdir (II.255-270).

Aristoteles, anlatının en temel niteliğinin olay örgüsü olduğunu, iyi öykülerin iyi bir başlangıç, gelişme ve sonuca sahip olması gerektiğini ve düzenlemelerinin uyumundan ötürü zevk verdiklerini söyler. Belirli bir olaylar serisinin bu şekilde sahip olduğu izlenimini neyin yarattığı sorusuna kuramcılar çeşitli açıklamalar önermiştir, bunlar arasında tatmin edici olay örgüleri üreten koşutluk tiplerini vurgulayan kuramcılar bulunur, örneğin bir yanlış suçlama ya da yanlış sunumdan onun düzeltilmesine geçiş böyle bir yöntemdir (Culler,1997:123). İosephus'un metninin ilk kitabını kavmine yapılan karaçalmalara ayırması ve bu karaçalmaları yapan yazarlara metin boyunca cevap vermesi, ikinci kitabın ortalarından itibaren ise olduğu gibi kavminin eskiliği, onun bir parçası olmak isteyenlere vaat ettikleri ve yasalarının övgüsüne yer vermesi koşutluk tiplerini akla getirmektedir. İosephus'un metninde düzenlediği olay örgüsünün bir diğer yönü ise, bir önceki eserine dönüş yaparak kitabını açması ve bir önceki eseri olan *Antiquitates Iudaicae* ile son kaleme aldığı eseri *Contra Apionem* arasındaki ilişkiyi ve birbirinin devamı oldukları gerçeğini belirtmesidir⁶⁰. İosephus bu ilişkiyi *Contra Apionem*'in giriş bölümünde şöyle açıklar:

⁶⁰ *Antiquitates Iudaicae* adlı eser, *Bellum Iudaicum*'dan 16 yıl sonra kaleme alınmıştı. İosephus eserin giriş bölümünde şöyle der:

“Tarih derlemesi yapmaya heveslenenlerde, bunu isterken tek ve bir çıkış noktaları olmadığını aksine birçok ve birbirinden farklı çıkış noktaları olduğunu görüyorum. Bazıları söz söylemedeki doğal yeteneklerini göstererek ve bu yetenekten doğacak şöhretin peşine düşerek öğretinin bu dalına paldır küldür dalarlar; bazıları ise kayıtların kendileri ile ilgili olduğu kimselere iyilikte bulunarak (ve onları bu şekilde borçlu bırakarak), kendi yeteneklerinin ötesi bir zahmet üstlenmişlerdir. Bir de olayların yarattığı zorunluluktan içinde yer aldıkları için olup bitenleri etraflıca ve açıkça yazmaya itilenler vardır. Bilinmezliğin içinde yatan ders çıkarılacak olayların büyüklüğü, ortak yarar için bunlar hakkındaki tarihi açığa vurmaya birçoklarını mecbur bırakmıştır. Söylediğim sebeplerden son ikisi beni de bu yola itti. Biz Yahudilerin Romalılarla savaşını, savaşta olup bitenleri ve nasıl sonuçlandığını deneyimleyerek öğrenmem, gerçeği çarpıtarak yazanlar yüzünden beni tüm ayrıntılarıyla savaşı anlatmaya mecbur bıraktı.” (*Antiquitates Iudaicae*, I.1)

İosephus 20 kitaptan oluşan eserini Kutsal Kitap'taki yaratılış hikayesiyle başlatır, eser boyunca Yahudilerin tarihi ve gelenekleri üzerinden eskiliklerini kanıtlama yoluna gider, İbrahim peygamberi

“Eski eserlerimiz hakkındaki tarihsel incelememde, onu okuyanlara, pek değerli Epaphroditos, biz Yahudilerin soyunu, hem en eski olduğumuzu hem ilk köken kavim olduğumuzu ve hem de bugün sahip olduğumuz ülkeye nasıl yerleştiğimizi yeterince açık anlatmış olduğumu düşünüyorum. 5000 yıllık bir geçmişe sahip olan bu tarih, benim tarafımdan kutsal kitaplardan yola çıkarak Yunanca olarak yazıldı. Kimilerince düşmanlık sebebiyle atılan iftiraları dikkate alan ve yine bizim eski eserlerimiz hakkında yazdıklarına inanmayan ve soyumuzun nispeten yeni olduğunun kanıtı olarak hiçbir Yunanlı tarihçinin bizleri kayıt altına almayı gösteren birçok kişi gördüm, tüm bunlar hakkında kısaca tekrar bir şeyler yazılması gerektiğini düşündüm ve düşmanlıklarından sövenleri göstermek ve cehaletlerini gidermek, gerçekleri öğrenmek isteyen kim varsa da onları bizim eskiliğimiz hakkında bilgilendirmek için asılsız yalan ne varsa, düzmece bilimin içine giren her şeyi gönüllü olarak sorgulamaya ve ortaya çıkarmaya karar verdim.”

(*Contra Apionem*, 1.1-10)

İosephus *Contra Apionem*'de bir diğer eseri *Bellum Iudaicum*'dan⁶¹ da söz edecek ve Yahudilerin yaptıkları savaşları kayıt altına alan tarihçilerin yanlış kayıtlarıyla karşılaştırıldığında kendi kayıtlarının ne kadar güvenilir olduğunu ortaya

Mısırlılara bilimi öğreten kişi, Musa'yı ise felsefenin kurucusu olarak anlatır. Yahudilerin eskiliğini konu aldığı bu ilk kitabın yaşadığı başarısızlık, İosephus'u ikinci bir kitabı, *Contra Apionem*'i kaleme almaya itecektir.

⁶¹ İosephus'un İ.S. 75-79 yılları arasında kaleme aldığı ilk eser olan *Bellum Iudaicum*, Selevkosların Kudüs'ü ele geçirdikleri İ.Ö. 164 yılından başlar, İ.S. 70'deki Yahudi Roma savaşının anlatımıyla sona erer. İosephus eserinin giriş bölümünde şöyle der:

“Yahudilerin Romalılara karşı savaşı en büyük savaş olmakla beraber, yalnızca bizim yaptıklarımız arasında değil ama neredeyse kentlerin kentlerle, kavimlerin de kavimlerle yaptıkları savaşlar arasında duyulmuş en büyük savaştır. Olayların içinde yer almayı kulaklarına çalınan bilgilerle amaçsız ve tutarsız öyküleri süsleyerek kayıt edenler, yazıya dökenler oldu. Romalılara yaltaklanmak ya da Yahudilere karşı duyduğu nefreti göstermek için olayları yalan yanlış kayıta geçirenler vardı, bu kimselerin derlediklerinde kimi zaman suçlama kimi zaman yüceltme görülüyordu, ancak hiçbir zaman gerçek tarihi olaylar yer almadı. Roma hakimiyeti altındakilere yukardaki Yabancılar yolladığım, ana dilimde derlediğim kitabı Yunan diline çevirerek, ben Matthias oğlu İosephus, Kudüslü haham, bizzat ilk başta Romalılarla savaşmış ve sonradan zorunluluktan onlarla bir araya gelen ben [bu kitabı yazıyorum.]” (*Bellum Iudaicum*, I.1)

koymaya çalışacaktır. Yine bu bölümde İosephus, eserini ilk önce Aramca kaleme aldığını, sonradan da eseri tekrar gözden geçirerek yardımcılılarıyla beraber aynı eseri, bu sefer Yunanca kaleme alıp okuyuculara sunduğunu söyleyecektir (I.44-56).

İosephus *Contra Apionem*'i *Antiquitates Iudaicae* ve *Vita* adlı eserlerini de ithaf ettiği Epaphroditos'a ithaf eder. İ.S. 20 ile 96 yılları arasında yaşamış iki Epaphroditos'un varlığı, İosephus'un *Contra Apionem* adlı eserini hangisine ithaf ettiği konusunda kafa karışıklığına sebep olsa da, hem Tiberius Cladius Epaphroditos⁶² hem de Khaeronealı Epaphroditos⁶³, imparatorluk içinde takındıkları

⁶² Epaphroditos'un kimliği üzerinde bu noktada durmak hem eserin kaleme alındığı dönemi tanımda, hem eserin işlevini belirlemede, hem de hedef okuyucu kitlesini ve alımlanmasını kestirmede faydalı olacaktır. İki Epaphroditos'un da yazın dünyasında hamilik görevi üstlenmiş olması, soruyu daha da karmaşık hale getirmektedir. Bu noktada aynı dönemde yaşamış iki Epaphroditos hakkında bilinenleri tekrar gözden geçirilmelidir. Bu isim benzerliği aslında şaşırtıcı bir durum değildir, Epaphroditos kölelere verilen yaygın bir addi. Birinci Epaphroditos'un, Tiberius Cladius Epaphroditos'un efendisinin kim olduğu bilinmemektedir ancak imparator Cladius (İ.S. 41-54) tarafından özgürlüğüne kavuşturulduğu bilinmektedir, özgürlüğüne kavuşmuş kimseler genelde bu hakkı onlara tanıyan kimselerin isimlerini alırdı. Epaphroditos, Cladius'un evlatlığı ve ardılı olan Nero'nun çevresindeki önemli memurlardan biriydi. *Apparitor Caesarum* olarak, yani imparatorluk ailesinin bir çeşit çalışanı olarak, görev alıyordu ancak görev tanımı tam olarak belirlenememiştir. Bir *viator tribunicus* olarak tribunusluğun tüm haklarına sahipti. Kariyerinin bir noktasında *libellis* olarak görev yaptığı ve Nero adına dilekçelere cevaplar yazdığı bilinmektedir. İlk iki görevinin saray içindeki ağırlığı sorgulanabilir ancak *libellis*in saray görevleri içinde en önemlilerinden biri olduğu kesindir. Kariyerinin bu noktasında, İ.S. 65 yılında, Gaius Calpurnius Piso adındaki senatörün çevresindeki bir grupla bir darbe hazırlığı içinde olduğunu öğrenen Epaphroditos, bu bilgiyi zaman geçirmeden imparatorla paylaştı ve Piso ve çevresindekiler tutuklandı. Tacitus bu darbe girişiminden söz ederken Epaphroditos'un özgürlüğünü çoktan kazanmış olduğunu belirtir, belki de *libellis*lik görevi, bu darbe girişiminin önünü başarıyla kesmesi sonucu bir ödül olarak ona verilen bir makamdı. Diğer yandan, imparatorla bu kadar kısa sürede ilişki kurabilmesi ve ciddiye alınması hali hazırda saray çevresinde önemli biri olduğunu göstermektedir. Darbecilerin infazının ardından Epaphroditos birçok ödüle layık görüldü. Bu ödüller onu hatırı sayılır bir servetin ve *Domus Aurean*ın doğusuna düşen geniş bahçelerin de sahibi yaptı. Epaphroditos'un hayatının sonuna kadar imparatora sadık kaldığı bilinmektedir. Haziran 68'de senatonun Nero'yu halk düşmanı olarak ilan etmesinin ardından, Epaphroditos ve yanındaki birkaç özgür kişi Nero'nun Roma'dan kaçışında ona eşlik ettiler. Nero'un daha kötü bir ölümden kurtulmak için intihar etmesi gerektiği kararını verdiği anda, ona yardım elini uzatan yine Epaphroditos'du. Bu olayın ardından Epaphroditos ismi kaynaklardan silinmektedir. Yine de Domitianus'un tüm filozofları Roma'dan sürgün etme kararına dek filozof Epiktetos'un koruyucusu olduğunu biliyoruz. Suetonius'a göre Domitianus, Epaphroditos'u İ.S. 95 yılında öldürmüştür.

⁶³ Diğer Epaphroditos ise, Yunanistan'ın Boetia bölgesinde yer alan Khaeronea'da, 23 yılında doğmuştur. Ünlü gramerci Arkhias, aynı zamanda kölesi olan Epaphroditos'u eğitmiştir. Daha sonra Roma'da atlı sınıfına mensup, 50'li yıllardan Mısır'da yüksek memurluk görevi yürütmüş ve sonunda İskenderiye'ye yerleşmiş Marcus Mettius Modestus'a satılan Epaphroditos, bu olaydan sonra Marcus Mettius Epaphroditos ismini almış ve özgürlüğüne kavuşmuştur. Roma'da *Palazzo Altieri*'de küçük bir heykeli görülebilir. Epaphroditos özgürlüğünü kazandıktan sonra Roma'ya yerleşti. Burada ilk önce bir okul, daha sonra da en az 30,000 parşömeni barındıran bir kütüphane kurdu. İki ev satın aldı

tutum ve üstlendikleri görevler bakımından benzer kişiliklerdir. Flavius İosephus, *Antiquitates Iudaicae*, *Vita* ve *Contra Apionem* adlı eserlerinde Epaphroditos'u koruyucusu olarak anar ve eserlerini ona ithaf eder. Epaphroditos'lardan hangisinin İosephus'un koruyucu olduğu sorusu özellikle *Contra Apionem* adlı eser söz konusu olduğunda önem kazanmaktadır. Eser Yahudiliğin polemik dozu oldukça yüksek bir savunusudur, Domitianus Yahudilerin diğer yurttaşlardan daha fazla vergi ödemesini istemekteydi (*fiscus Iudaicus*) ve Yahudilere sempati duyan akrabası Flavius Clemens'i öldürtmekten geri durmamıştı. Bu noktada İosephus eğer bahsedilen ilk Epaphroditos'un hamiliği altında eserini verdiyse, *Contra Apionem* Epaphroditos'un infaz edilişinden önce yayınlanmış olmalıdır, bu da 95 yılına yani Domitianus'un imparatorluk dönemine rastlamaktadır. Bu savdan yola çıkıldığında, *Contra Apionem* yalnızca Yahudi karşıtlarına bir cevap niteliğinde kaleme alınmış bir eser olarak görülmemeli ama aynı zamanda imparatorun haksız eylemlerine karşı cesur bir cevap olarak da okunmalıdır.

İosephus ilk bakışta son eseri *Contra Apionem*'de de *Antiquitates Iudaicae*'da ele aldığı konuları tekrar konu eder görünmektedir. Yahudi soyunun eskiliği, nasıl meydana geldiği ve bugün üzerinde bulunduğu ülkeye nasıl yerleştiği daha ilk satırlarda baskın izlek olarak göze çarpar (*Contra Apionem*, I.1). Her ne kadar genel konu aynı kalsa da İosephus *Contra Apionem*'de farklı bir yaklaşımla aynı konulara değinmektedir. *Antiquitates Iudaicae*'da Yahudi hikayelerine fazlasıyla yer veren İosephus, bu hikayelerin alıcısından kimi sonuçlar çıkarmasını

ve bu dönemde birçok kitap yazdı. Eserleri arasında bilgi sahibi olduklarımız şunlardır: Homeros üzerine dilbilgisel bir açılım, Kyreneli Kallimakhos'un *Aitia* adlı eseri üzerine yazdığı bir açılım, Hesiodos'a atfedilen *Herakles'in Kalkanı* adlı eser üzerine bir açılım, *Lexeis* ve *Peri Stoikheion* adlı eserler. Adaşı gibi Khaeronealı Epaphroditos da Domitianus'un hükümdarlığı döneminde Mettius ailesinin imparatorla düştüğü fikir ayrılıkları sebebiyle sıkıntılar çekmiştir. Epaphroditos'un, Nerva (96-98) döneminde öldüğü sanılıyor.

beklemekte, kesin yargılarda bulunmaktan kaçınmakta, daha çok bilinen gerçekleri bir kez daha kaleme alır görünmekteydi. *Contra Apionem*'de ise yazarın tavrı değişir, İosephus, tarihsel kaynaklar olarak gördüğü bilgileri bu sefer daha üst bir amaç için kullanmaktadır, kendi deyimiyle bu kitapla Yahudiliğe kara çalanların iftiralarını ortaya çıkaracak, cehaletten doğan önyargıları düzeltecek ve Yahudilerin eskiliği hakkındaki gerçeği öğrenmek isteyenlere, gerçeği apaçık gösterecektir. Bu iddiayla yola çıkan *Contra Apionem*'in akışı da özenle planlanmış, sistematik bir biçimde bölümlere ayrılmıştır.

III.3 *Contra Apionem*'in Sunumu

İosephus'un metninin sunumunda ilk bakışta göze çarpan durum, 'birinci tekil kişi öyküleme' ile 'birinci çoğul kişi öyküleme'nin bir karışımı ile eserini kaleme almış olmasıdır. İosephus'un birinci tekil kişiyi kullanarak okuyucuya seslendiği bölümlerin ortak noktası, her defasında doğrudan ya da ima yoluyla tarih yazarlığı ve yazdığı tarihin inandırıcılığı konusunda söz söylüyor olmasıdır.⁶⁴ Birinci çoğul kişiyi kullandığı bölümler ise İosephus'un genel kamuyu ilgilendirdiğini düşündüğü görüşlerini seslendirdiği ve bir bireyden çok, geniş bir kavmin bir üyesi olarak konuyu anlatmaya giriştiği bölümlerdir.⁶⁵ İosephus birinci tekil kişide tarih eserine kara çalanlara cevap vermekte, birinci çoğul kişide ise kavmine atılan iftiraları çürütmektedir. (Kasher,1996:156-157) İkinci kitabın ortalarından itibaren ise, anlatıcı olduğu gibi 'biz'e dönüşür, Yahudi kavminin üyesi Flavius İosephus, *gentiles* olanları, yani 'onlar'ı, kendi kavmine çağırılmaktadır.

⁶⁴ Birkaç örnek: *Contra Apionem*, I, 1-5, 251-253, 287, 288, 303; II.79, 81, 129-31, 143, 145 -147, 149-51, 154, 254, 262, 276, 287-88, 296.

⁶⁵ Birkaç örnek: *Contra Apionem*, I. 32-33, 37, 38, 54, 56, 58-62, 69-74, 92-93, 154-55, 160-61, 174, 205, 252-253, 260, 279-280; II, 1-9, 18, 31-32, 59 vd.

Birinci kitap ve ikinci kitabın başlarında ‘ben’in sorunları, bireysel saldırılara verilen bireysel cevaplar bitmiştir, artık sırada bir kavmin, bir bütün olarak diğer kavimlere savunusu ve tanıtılması zamanı gelmiştir. İosephus’un öykülemesinin okuyucuda uyandırdığı bir diğer his de, yüksek tempolu oluşu ve birçok konuyu bir arada ele almasından, ilginin olabilecek en üst düzeyde tutulması amacıyla, tartışmacı bir tavırla kaleme alınmış olmasıdır. Özellikle Musa yasalarını ve Yahudiliği anlattığı bölümler, temponun en üst noktaya ulaştığı bölümlerdir.

Shaye Cohen *Contra Apionem*’in sunumuyla ilgili iki noktaya değinir (Cohen,1988:11-13): İosephus kökleri sağlam ve gelişmekte olan Yunan tarihyazımından faydalanarak ama bir yandan da kendini o geleneğin dışında tutarak, ‘Yunan tarihyazımının silahlarıyla yine Yunan tarihyazımına’ saldırmaktadır. Dahası Yahudi tarihyazımının daha başlangıcından Yunan tarihyazımıyla büyük farklar taşıdığını atlamaktadır. Yahudi kaynakları ve kayıtları Tanrı’nın ve peygamberlerin koruması altındadır, tam da bu sebepten İosephus eser boyunca tanıklıklara başvurur, ancak bu tanıklıklara doğruyu bulmak için değil, baştan kabullenilmiş bir doğruyu (Yahudilerin en eski kavim olduğunu) kanıtlamak için başvurulmaktadır. İosephus Yunan ve Yunan olmayan tarihyazımının çeşitli yönlerini alarak, eserini kaleme almıştır, bu da eseri tanımlamanın önündeki en büyük engeldir. Cohen şöyle der: “*Contra Apionem, Yahudilerin eskiçağdaki yerinin belirsizliğini dosdoğru yansıtan bir ayna olarak, her yönüyle karmaşık bir eserdir.*” (Cohen,1988:11)

İosephus’un *Contra Apionem*’in hiçbir yerinde Romalı tarihçiler ya da Roma tarihyazımı ile ilgili bir şey söylemez. Bu sessizliğiyle ilgili birçok şey söylenebilir, akla ilk gelen Flavius Hanedanlığı koruması altında olan İosephus’un, olumlu ya da olumsuz bir yorumla eserini gölgelemekten ya da var olan sansür havasından payına

düşeni almaktan kaçınıyor olmasıdır. Bir diğer yoruma göre ise İosephus kendisini Yunan tarihyazımını inceleyen Romalı yazarlar arasına koymak istemektedir. Romalı ya da Romalılaştırmış okuyucu İosephus'u okurken kendi geleneğiyle kavga içinde bir tarihçi görmemelidir. İosephus, Romalı okuyucunun eserini okurken imparatorluğun başkentinde en az kendi evindeki kadar rahat olan bir Yahudinin eserini okuyor gibi hissetmesini istemektedir. (Sievers,Lembi, 2005:37)

İosephus eserinde Yahudi kavmi ve Fenike ve Mısırlılar arasında tarihyazımı bakımından bir benzerlik ve özdeşlik kurar. (*Contra Apionem*, I.8) İosephus, kavminin eskiliğini bu tarihyazım gelenekleri içinde anılmasıyla kanıtlayacaktır (I.69-160). Bu kavimler eskilikleriyle Batı dünyasında bilinen ve kabul edilen kavimlerdi, İosephus kayıtları bilinmeyen ya da var olan kayıtları *yeterince* eski sayılmayan kendi kavmini de bunların arasına koyacak ve eskiliğini bu şekilde kanıtlayacaktır. İosephus'un yaşadığı dönemde Roma'daki yazın çevrelerinin belirli olaylarla ilgili kayıtlarda bir alternatif arayışı içerisinde olduğu ve Doğu'nun bu yönüyle yeni bir çekim merkezi haline geldiği bilinmektedir (Sievers, Lembi,2005:38). Örnek olarak, Nero'nun imparatorluğu zamanında Troya savaşlarıyla ilgili Frigyalı Dares⁶⁶ ve Giritli Diktys⁶⁷ keşfedilmiş ve bu kayıtlar Homeros'dan daha güvenilir birer kaynak olabileceği düşüncesiyle elden ele dolaşır olmuştur. Yine aynı şekilde İosephus'un çağdaşı Babilli Philon, Sankhunianthon⁶⁸ adlı yazarın eserlerini Fenike dilinden Yunanca'ya çevirmiş ve eserde anlatılan

⁶⁶ Homeros'a göre (*İlyada*, V.9;27) Hephaestos'un Troyalı rahiplerinden biri olan Dares'in, Troya'nın yıkılışıyla ilgili bir kayıt yazdığı ve Homeros'dan önce yaşadığı düşünülmektedir. Bu eserin Yunanca aslı kaybolmuştur ancak Latince çevirisi ya da özeti olduğu düşünülen *Daretis Phrygii de Excidio Troiae Historia* elimizdedir.

⁶⁷ Troya Savaşı sırasında Idomeneos'a eşlik eden ve bu yolculuğu kayıt altına alan Diktys'in kayıtlarını Homeros'un *İlyada*'sında da kullanılmıştır. Elimizde 4. y.y.'a tarihlendirilen *Diktys Cretensis Ephemeridos Belli Troiani* bulunmaktadır.

⁶⁸ Fenike dilinde kaleme alınmış ve Fenikelilerin tarihini ve inançlarını anlattığı düşünülen bugün elimizde olmayan üç kitabın yazarı. Babilli Philon bu eserleri Yunanca'ya çevirmişti.

Fenike tarihinin Yunan tarihyazımını yalanladığını iddia etmiştir. Böylesi bir ortamda İosephus da kendi kavmiyle ilgili doğu kaynaklarının benzer bir etki yaratacağını umarak bu eski kavimlerin tanıklıklarına başvurmuştur. (Sievers, Lembi, 2005:38)

İosephus her ne kadar üyesi olduğu ve üyesi olmaktan da gurur duyduğunu sık sık tekrarladığı kavmine yapılan karaçalmaları düzeltmek için *Contra Apionem*'i kaleme alıyorsa da, *Contra Apionem*'in kimi bölümlerinde, özellikle Apion özelinde Mısırlılardan söz ettiği bölümlerde bir savunu yöntemi olarak yerleşik önyargıları ve iftiraları kullanmaktan çekinmemektedir.⁶⁹

III.4 *Contra Apionem*'in Alıcısı – Alımlanması

I. y.y.'ın sonunda Roma'da bir Yahudi için tarihsel bir anlatı kaleme almak tehlikelerle dolu bir girişimdi. Bir Yahudinin bahsedilen bu dönemle ilgili bir tarih eseri kaleme alması, Yahudi Roma savaşını kaleme alması demekti, Yahudiliğin imparatorluk gücüyle henüz çok taze olan çatışmasını kağıda dökmek de mayınlarla dolu bir araziye girmekten farksızdı. İosephus *Bellum Iudaicum*'da bu geçişi olabildiğince az rahatsız edici biçimde yapmaya çalışmıştır.⁷⁰ Son eseri *Contra*

⁶⁹ John Barclay bu duruma *the politics of content* demektedir. İosephus, aşağılamanın hedefi Yahudi kavmi olmadığı sürece, bu durumdan rahatsız değildir, dahası kendisi de aynı yöntemi kullanmaktan çekinmemektedir. Bir örnek olarak, çoktanrıçılığı yaşayan Mısırlılar, bu inanç biçimleriyle “insan” olarak bile değerlendirmemelidirler (*Contra Apionem*, II.66). Yahudilerin tapınakta bir eşek başına tapındığı iftirasıyla ilgili İosephus'un verdiği cevap da yine bu duruma uygun bir örnektir:

“Apion Mısırlıların tapınmaya alışık olduğu bir eşeğin zekasına ve bir köpeğin utanmazlığına sahip olmasaydı, bunları araştırırdı. Dışarıdan bakan biri bile basit bir akıl yürütmeyle onun yalan söylediğini anlar. Biz Yahudiler, eşeklere Mısırlıların timsah ve engerek yılanlarına verdiği benzer herhangi bir önem ya da değer vermeyiz.”(II.85)

⁷⁰ *Contra Apionem*'de İosephus bir ara bölüm olarak *Bellum Iudaicum*'u hangi şartlarda kaleme aldığından ve nasıl bir tarihçilik yolu izlediğinden bahseder. Celilelilerin komutanı olarak Romalılar tarafından esir alınmış, daha sonra özgürlüğüne kavuşturulmuş ve Titus'la beraber Kudüs kuşatmasında Romalıların tarafında bir gözlemci olarak bulunmuştur. Roma kampında olan biten ne varsa dikkatle gözlemleyip notlar almış, daha sonra da Roma imparatorlarının sağladığı güven ve rahatlık ortamında, yardımcısıyla beraber olup biten her şeyi kağıda dökmüştür. En önemli tanıkları

Apionem'de ise İosephus bu sefer daha önce de *Antiquitates Iudaicae*'da ele aldığı ve Yahudi savaşlarına kıyasla çok daha güvenli bir alan olan Yahudilerin eski tarihine girecek, kavminin eskiliği konusunu ele alacaktır.⁷¹ Bu noktada alımlama sorunu kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. İosephus'un "tüm Yunanlılar için büyük bir ilgi konusu olacağını" (*Antiquitates Iudaicae*, I.5) umduğu eserin devamı olan *Contra Apionem* gerçekten Yunanca okuyabilen dünya için bir ilgi konusu olabilmiş midir? Burada alımlama sorunu yalnızca İosephus'un bir yazar olarak *auctoritasıyla* ilgili değildir, bundan da öte birinci yüzyıl Roma'sının yazın çevrelerinde Yahudi geleneğinin bir yeri olup olmadığıyla da ilgili bir sorundur. İosephus *Antiquitates Iudaicae*'da Yahudi kültürüne ilgi duyan iki isim üzerinden tüm Yunanca okuyabilen dünyayı eseriyle etkileyebileceğini düşünmekteydi⁷² ancak 5000 yıllık bir tarihi ele alan kitabının okuyucu tarafından bir tarih kitabı olarak mı yoksa bir söylence ya da tarihsel kimi gerçeklere dayalı bir kurgu olarak mı ele alınacağı sorusunun cevabı belirsizdi. İosephus eserini Kutsal 22 kitaptan yola çıkarak kaleme aldığını söyleyerek belirli ölçüde bir güven yaratmaya çalışmış ancak bu nokta da başka bir sorunla karşı karşıya kalmıştı: Yahudi olmayan okuyucu ne ölçüde Yahudi kaynaklarına güven duyacaktı?

Titus ve Vesapasianus'dur, eserini tamamladığında da ilk okuyucuları onlar olmuştur. Eseri imparatorluk çevresinde büyük ilgi görmüştür ancak yine de tarih kitabına kara çalanlar ve hatta "ödül kazanma amacıyla kaleme alınmış bir metin" olduğuna dair eleştirilerde bulunanlar olduğunu söylemektedir. (*Contra Apionem*, I.47 -56) Bu noktada İosephus'un Thukydides'in "mucizeli anlatılar ortaya koyan" (Thukydides, *Historia*, I.22) tarihçilere yönelik eleştirisine bir atıf vardır. İosephus ödül kazanma kaygısıyla ya da mucizeli anlatımlara yer vererek bir tarih eseri kaleme almamış, olayların tam da içinde yer alan bir tanık olarak gözlemlerini kağıda dökmüştür.

⁷¹ İosephus bu konuyu aslında ilk olarak *Antiquitates Iudaicae*'da ele almış ve Yahudi figürlerini Yunanlaştırarak ve Kutsal Kitap'taki hikayeleri Yunan-Roma tarihyazımına uydurarak kavminin eskiliğini işlemiştir. (Sievers, Lembi, 2005:29)

⁷² Aristes'in Mektubu'nun kahramanı Philadelphos ve Epaphroditos İosephus'un "örnek okuyucu" olarak belirlediği kişilerdir. (*Antiquitates Iudaicae*, I.8-12)

İosephus *Contra Apionem*'e, bir önceki kitabında yaşadığı başarısızlığı anlatarak başlar. (*Contra Apionem*, I.1) İosephus tüm dünyayı ilgilendirdiğini düşündüğü kavminin eskiliği konusunu işlediği ilk kitabının yeterli etkiyi uyandırmadığını, insanların hala en bilinen tarihçilerce bile söz konusu edilmemiş bir kavmin eskiliğine inanmakta güçlük çektiğini düşünmektedir ve bir kez daha bu sefer de *Contra Apionem*'de aynı konuyu ele alacaktır. Rajak bu noktada şöyle der: “Paganlar, bu küçük kavmin kendi tarihi ve eskiliği hakkında ne düşündüğünü öğrenmek için pek hevesli değildiler; doğrusu herhangi bir kavmin kendiyle ilgili herhangi bir düşüncesi de onları fazla ilgilendirmiyordu.”(Rajak,1982:465)⁷³

İosephus'un metnini sunduğu alıcısının kim olduğu sorusu daha ilk satırlarda İosephus tarafından verilmektedir. İosephus *Contra Apionem*'in giriş bölümünde şöyle der:

“Kimilerince düşmanlık sebebiyle atılan iftiraları dikkate alan ve yine bizim eski eserlerimiz hakkında yazdıklarımıza inanmayan ve soyumuzun nispeten yeni olduğunun kanıtı olarak hiçbir Yunanlı tarihçinin bizleri kayıt altına almayışını gösteren birçok kişi gördüm, tüm bunlar hakkında kısaca bir şeyler yazılması gerektiğini düşündüm, ve düşmanlıklarından sövenleri göstermek ve cehaletlerini

⁷³ Bu önerme ilk bakışta etkileyici olsa da, dönemin şartları göz önüne alındığında fazla kestirme bir yorumdur. İ.S. I. y.y. Roma'sı, en başta Stoacılığın ve ondan başka doğu gizem ve inançlarının meraklısını bulduğu, çoktanrıçılığın etkisini yitirmeye başladığı bir dönemdi. Roma'ya ve batı eyaletlerine yayılan doğu dinleri geleneksel Roma paganlığının inanç ve uygulamalarından tümüyle farklı bir düşünceler dünyasına aitti. Roma İmparatorluğu'nun kozmopolit kentel toplumu basit bir tarımsal toplumun gereksinimlerini karşılayan geleneksel dinlerden fazlasını istemeye başlamıştı. Bireye doğrudan doğruya çağrıda bulunan, tanrısal güçle birleşerek kişisel kurtuluş umudu sunan doğu tapıları, inancı paylaşan kişinin toplumsal engelleri aşarak, *inançdaşlarıyla* eşitlik kazanabilmesini sağlıyordu. Ölümsüzlük, günahların affı ve kişisel kurtuluşun olduğu Yahudilik de 'hakça olmayan bir dünyada her türlü insanın estetik, düşünsel ve dinsel gereksinimlerini' karşılamak için meraklısını bulan bir inanç sistemiydi. (Cornell, Matthews,1988:96) Böylesi bir dünyada pagan inancına sahip olan *gentiles* 'bu küçük kavmin eskiliği ve tarihi hakkında ne dediğini' öğrenmek istemiş ve bu yeni dünyaya, o dünyanın önemli bir temsilcisinin okuyabildikleri bir dilde kaleme aldığı bir eserle bir giriş yapabilirdi.

gidermek, gerçekleri öğrenmek isteyen kim varsa da onları bizim eskiliğimiz hakkında bilgilendirmek için asılsız yalan ne varsa, düzmece bilimin içine giren her şeyi gönüllü olarak sorgulamaya ve ortaya çıkarmaya karar verdim.” (I. 2)

Eser ilk olarak düşmanlıklarından sövenlerin karaçalmalarını ortaya çıkarmak ve düzeltmek için kaleme alınmıştır. Kara çalanların başında da şüphesiz Apion gelmektedir. Bu noktada Apion’un kimliği üzerinde durmak hem İosephus’un bu yazardan yaptığı geniş alıntıları anlamada hem de Apion’un, ardılı yazarlar⁷⁴ üzerinde bıraktığı etkiyi görmede faydalı olacaktır.

Mısır’da Siwa vahasında İ. Ö. 20-30 yıllarında doğan ve büyük ihtimalle 45-48 yıllarında Roma’da ölen Apion’un ismi, Mısır’ın köpek tanrısı “Apis”den türemiştir, bu da Mısır kökenli olduğunun bir göstergesi sayılmaktadır (Joel,1879). İkinci ismi Pleistonikides ya da Pleistonikes’in (çok zafer kazanmış) oğlu ve Mokthos (çok çalışan) idi (Suidas, *Corpus Inscriptorum Græcorum* III., addenda 4742b).⁷⁵ Apion İskenderiye’de doğduğunu iddia etmektedir ancak İskenderiye’ye genç bir yaşta geldiği ve dilbilgisi uzmanı Büyük Didymos (İ.Ö. 63 – İ.S. 1)’un evinde ilk eğitimini aldığı fikri daha yaygındır. Homeros çalışmaları yapan İskenderiye’deki okulun başı Theon ölünce, Apion Theon’un yerine geçer. Bu değişiklik okulun genel eğitim yapısında da büyük farklılıklara yol açar: Apion, Aristarkhos’un katı geleneksel sistemi yerine, Didymos’un düşsel etimolojik yöntemini ve Krates’in alegorik yorumlama tarzını benimser. Asıl şöhretini ise gezgin Homeros öğreticiliği yaptığı dönemde kazanır (Seneca, *Epistulae*,

⁷⁴ Tacitus bu yazarların başında gelir, özellikle *Historiae*, V. kitabında çizdiği Yahudi portresi üzerinde Apion’un etkisi açıkça görülmektedir.

⁷⁵ Aktaran: Kaufman Kohler, *Jewish Encyclopedia*, 2002, Apion maddesi.

LXXXVIII). Tiberius'un imparatorluğu döneminde Yunanistan ve İtalya'yı dolaşan Apion için Tiberius'un *cymbalum mundi*⁷⁶ demiş olması ilginç bir nottur.

Roma'da yöntemleri şarlatanca (*vitium ostentationis*) bulunur ve Romalılarca ciddiye alınmaz (Gellius, *Noctes Atticae*, V. 14). Kargaşanın hiç eksik olmadığı İskenderiye şehrinde, özellikle de Caligula döneminde birikiminin karşılığını almaya başlar: dilini ve kalemini halkın temelsiz önyargılarını ateşlemek ve anlamlandırmak için kullanan Apion, İskenderiye'deki Yahudi nüfus ve onlara karşı olan kesimler arasındaki uyuşmazlıkta, Yahudi karşıtlarının tarafını tutar. Bu dönemde Caligula'nın şehrin görünen her yerine heykellerinin dikilmesi ve tüm halk tarafından tapınılması çağrısına destek çıkar. Yahudi karşıtı tavrı sonucu kazandığı saygı 40 yılında yandaşlarının Caligula'ya giden heyetin başı olması talepleriyle sonuçlanır, bu heyetin amacı İskenderiye Yahudilerinin sadakatsizliklerinin resmi olarak imparatora duyurulmasıydı. Yahudi heyetinin başı olan Philon'u tartışmalarda alt edeceği beklenen bir durumdur ve öyle de olur (*Antiquitates Iudaicae*, XVIII. 8). Bu olaydan sonra Apion Roma'ya yerleşir ve öğrencileri arasında Plinius'un da bulunduğu bir okul açar. Büyük bir ihtimalle Roma'da öldüğü sanılmaktadır⁷⁷.

Apion oldukça verimli bir yazardı, ancak İosephus'un alıntı yaptığı metinleri dışında pek az eseri günümüze kadar korunmuştur.⁷⁸ Tüm eserleri arasında en

⁷⁶ dünyanın tefçisi, davulcusu. Tiberius, Apion'un kendi şöhretini dünyayı dolaşarak yaymaya çalıştığını düşünmektedir. Bu ifade, Plinius'un *Naturalis Historia* adlı eserinin giriş bölümünde yer almaktadır.

⁷⁷ İosephus, Apion'un ölümü hakkında şu bilgileri vermektedir:

“Apion, çok çirkin bir hastalığa yakalandıktan sonra iyileşme umuduyla eserlerinde çokça alay konusu ettiği sünnete çaresizce başvurdu ama yine de acılı bir ölümden kurtulamadı.”(Contra Apionem, II. 14)

⁷⁸ Latince'yle ilgili bir inceleme yazdığı ve ilk Homeros sözlüğü oluşturan kişi olduğu bilinmektedir. Bu çalışma öğrencisi Apollonius'un *Lexikon Homerikon* adlı eserine ve bundan da *Etymologikona* eklendi. Apion'un Büyük İskender için bir övgü metni yazdığı da bilinmektedir. Bir diğer eseri *Bir Büyücü olarak Homeros*'dur. Aristophanes ve Homeros için açıklamalar kaleme almış, Apicius hakkında da bir çalışma yapmıştır.

önemli sayılanı, Manethon'un aynı adı taşıyan eserinden esinlenerek kaleme aldığı, Mısır tarihini anlattığı *Aegyptiaca* adlı eseridir. Eserine Manethon'un başka eserlerinde anlattığı Mısırlıların eskiçağdaki yaşamı, tapımları ve din anlayışları ile ilgili bölümleri de eklemiştir.⁷⁹

Apion, *Aegyptiaca*'nın üçüncü kitabında Manethon, Apollonius Molon, Posidonius, Khaeremon ve Lysimakhos'un Yahudi kavmine karşı yazdıkları her şeyi tekrarlamıştır (Kohler, 2002;666) İlk saldırı konusu Yahudilerin aslen Mısırlı olduklarına dairdir. İlk olarak Manethon tarafından "Yahudilerin Mısır'dan kovulan cüzzamlı, gözleri görmeyen ve aciz bir topluluk" hikayesini Apion kitabında sık sık tekrarlar. Daha sonra Musa'nın "güneş şehri" anlamına gelen Heliopolis şehrinden geldiğini ve bu yüzden kavmine güneşin doğduğu yere bakarak ibadet etmeleri gerektiğini öğrettiğini eski insanlardan duyduğunu söyler. Şabat'ın kökeni hakkında, döneminde henüz çok yeni olan ve kimilerine göre kendisinin uydurduğu şu hikayeyi anlatır:

"110,000 cüzzamlı Mısır'dan kovulduklarında, 6 gün boyunca yolculuk etmişler ve bu yolculuk sırasında kasıklarında bir çeşit iltihaplanma oluşmuştur. Bu sebepten yedinci günde yolculuklarına son vermişler ve iyileşmek için dinlenme kararı almışlardır. Kasıklarda meydana gelen bu iltihaplanmanın Mısır dilindeki adı

⁷⁹ *Aegyptiaca* beş kitaptan oluşmaktaydı, ilk üç kitap Manethon'un aynı adı taşıyan eseriyle hemen hemen aynıydı, son iki kitap ise yukarıda bahsedilen Manethon'un diğer çalışmalarından alıntılarla oluşturulmuştu. Üçüncü kitapta (bu kitap ilk haliyle Yahudilere karşı kaleme alınmış değildir, sonradan Kilise Babaları'nca hatalı olarak bu isim verilmiş ve o günden beri de bu isimle anılmıştır) Apion'un Yahudilerle ilgili iftira ve kötölemeleri yer almaktadır. Bu kitap ilk başta Tacitus için ilham verici olmuş (Tacitus, *Historiae*, V), daha sonra Roma'daki birçok yazar bu kitaba göndermelerde bulunmuş ve son olarak da İosephus'un *Contra Apionem*'inin ikinci kitabında yazarın cevap ve çürütmeleriyle yer almıştır.

sabbodur, bu yüzden Yahudi kavmi dinlenme günlerine Şabat adını verir.” (Contra Apionem, II, 2-3)

Apion’un bir diğer saldırı noktası Yahudilere verilen İskenderiye vatandaşlığı ile ilgilidir. Apion, Suriye’den gelen Yahudi kavminin nasıl olup da İskenderiye vatandaşlığına alınabildiğini sorgular, Yahudiler ne Mısırlılarla aynı tanrılara tapınmaktadır ne de tüm vatandaşların yaptığı gibi Romalı imparatorların heykellerini dikip, onlara saygı göstermektedirler. Apion’un Yahudi karşıtı tavrı kendini en çok Kudüs’teki tapınakla ilgili anlattığı hikayelerde gösterir.⁸⁰ Apion’un Yahudilerin insan kurban etmeleri ile ilgili anlattıkları yine İosephus tarafından *Contra Apionem*’de alıntılanmıştır.

Apion Yahudilerin kurban gelenekleri, domuz etinden uzak durmaları ve sünnet kurallarını eseri boyunca tiye alır (*Contra Apionem*, II, 11). Apion’a göre Yahudilerin yasalarının yanlış ve tanrı anlayışlarının sorunlu olduğunun en büyük göstergesi, kavimlerinin her zaman hükmedilen bir kavim olmuş olmasıdır. Yahudiler hiçbir zaman hükmedenler olamamışlardır. Roma’nın hükmü altında Yahudi kavmi onun büyüklüğü karşısında boyun eğmek dışında bir çözüm bulamamıştır. Yine Apion Yahudi kavminden tarih boyunca ne bir mucit ne de etkili bir bilge çıkmadığını iddia etmektedir.⁸¹

⁸⁰ Bu bağlamda Apion, Antiokhos Epiphanes’in tapınağa girdiğinde, altından yapılmış, çok değerli bir eşek başıyla karşılaştığını anlatır. Hikayeyi daha da ilginç kılmak için, Yahudilerin Edomlularla yaptıkları savaş sırasında Dora şehrinin tanrısı Apollon’a tapan Zabidus isminde bir adamın Yahudilere eğer kendisiyle birlikte tapınağa gelirlerse, Apollon’u ellerine teslim edeceğini söz verdiğini anlatır. Zabidus daha sonra tahtadan bir çeşit kıyafet yapmış, içinden üç sıra ışık geçirmiş ve bunu giymiştir. Uzaktan Zabidus yeryüzünde yürüyen bir yıldızdan farksızdır. Manzara karşısında Yahudiler korkuya kapılmış, bu ışığa yaklaşmamış ve sessizlik içinde olup biteni seyre dalmışlardır. Zabidus bu ortamdan yararlanarak tapınağa girmiş ve altından eşek başını alarak, gerisin geriye şehir Dora’ya dönmüştür (*Contra Apionem*, II, 112).

⁸¹ İosephus tarafından alıntılanan bu metinler, Yahudi kavmiyle ilgili sistematik karaçalmayı göstermekte ve çağlar boyunca hemen hemen aynı şekilde, Yahudi karşıtı gelenekte tekrarlandıklarını göstermektedir. Tacitus’un tarih yapıtının II. ve V. kitaplarında tekrarlanan bu karaçalmalar, günümüzde de aşağı yukarı benzer bir şekilde görülmektedir. İlk olarak Yahudi kavminin kökeni ile

İosephus Apion üzerinden aslında onun görüşlerini devam ettiren tüm Romalı yazarlara⁸² da bir cevap yazmaktadır. Eserde bu isimler geçmez, İosephus Roma'da her ne kadar Flavius hamiliğinde eserlerini veriyor idiyse de, kişilerle doğrudan tartışmaya girmekten kaçınmış olmalıdır. Bu noktada eserin başlı başına bir *apologia*⁸³ olmaması, savunmayı Yahudi kültürünün yüceltilmesi için bir yöntem olarak kullanıyor olması da kişilerle birebir tartışmaya girmemesini açıklayabilir. İosephus isimleri olduğu gibi vermektense, *Apionlar*, *Molonlar* şeklinde genelleştirmeyi ve bir grup içine sokmayı tercih etmiştir (*Contra Apionem*, II, 295).

İosephus, kendi sözleriyle bir diğer okuyucu hedef kitlesi olarak ise *atılan iftiraları dikkate alan ve yine bizim eski eserlerimiz hakkında yazdıklarımıza inanmayan ve soyumuzun nispeten yeni olduğunun kanıtı olarak hiçbir Yunanlı tarihçinin bizleri kayıt altına almayı gösteren kişileri* koyar. İosephus *Contra Apionem*'le bu kimselerin karaçalmalardan etkilenerek uzak durdukları ve hakkında yeterince bilgi sahibi olmadıkları için belli bir önyargı taşıdıkları Yahudi kültürünü tanıttacaktır.

İlgili iftiralar atılmakta, ikinci olarak ülkelerine bağlılıkları ve buldukları topraklara sadakatlerine şüpheyle yaklaşmakta ve son olarak kader, inanç ve ibadet alışkanlıkları sorgulanmaktadır.

⁸² Frontinus, Quintilianus, Martialis, Nicarchus, Plutarkhos, Iuvenalis ve diğer yazarlar. Konuyla ilgili bkz. M. Stern, *Greek and Latin Authors on Jews and Judaism*, I – II (1974;1980).

⁸³ Bir yazınsal tür olarak *apologia*, konuşmacısı için büyük önem taşıyan bir konunun ya da durumun savunusudur. Platon'un savunmasında olduğu gibi, savunusu yapılan bir birey de olabilir, ancak *apologia* daha önce yapılan bir saldırıya cevap verme türü olan polemikten ayırt edilmelidir. (Edwards, Goodman, Price ve Rowland,1999:1) Konu genellikle felsefe ya da dinle ilgilidir. Tek başına bir yazınsal tür olmaktan çok, *apologia* savunmacı üzsözlülüğün içerisinde yer alan sözel ya da yazınsal bir yöntemdir. Yunan-Roma yazını içerisinde *apologia* örneği sayılan belli başlı eserler Demosthenes'in *De Corona*, Platon'un, Ksenophon'un ve Apuleius'un *Apologia* adlı eserleridir. Yunan Yahudi savunma metinleri bir yazınsal tür olarak *apologia* söz konusu olduğunda öne çıkmaktadır. Yahudi kavminin pagan komşuları tarafından yaşam biçimleri ve toplumla kaynaşmama kuralları yüzünden önyargı ve devamında gelen karaçalmalara hedef olması, bu yazın türüne ait birçok eserin de verilmesine neden olmuştur. Yunan Yahudi metinleri ikiye ayrılmaktadır:Yahudi olmayan eğitilmiş sınıfın saldırılarına karşı kaleme alınan savunmalar ve Yahudilikten dönerek Hıristiyanlığı seçen gruba yönelik kaleme alınan savunmalar. İosephus'un *Contra Apionem*'i ilk gruba giren bir *apologia* örneği sayılmaktadır (Schürer, 1973)

İosephus'a göre *gerçekleri öğrenmek isteyenler* metnin bir diğer alıcısıdır. İosephus *Contra Apionem*'de yalnızca bilgilendirici bir yazar rolü üstlenmemekte ama aynı zamanda didaktik bir tavırla da okuyucularına bilmediklerini öğreteceğinin sözünü vermektedir. Bu eğitimin sonucunda okuyucular yalnızca iftira ve saldırıların gerçek nedenlerini öğrenmekle kalmayacak, aldıkları bilgiler sonucu ruhlarını ve kaderlerini de değiştirme şansına erişeceklerdir.

Her ne kadar eserde dolaylı olarak geçse de (I.51), *Contra Apionem* Yahudi okuyucular için de kaleme alınmıştır. Roma yönetimine yakın olan Yahudiler, Herodes ailesinden gelenler ve onların çevresindekiler *Contra Apionem*'i kavimlerinin düşmanlarıyla tartışmalarında bir el kitabı, bir rehber olarak kullanabilecek ve bu yolla kavimlerinin ve değerlerinin savunmasını daha rahat yapabileceklerdir.

III. 5 Odaklama

Öyküleme, olayları gerçekleştikleri zamandan, hemen sonrasında, ya da uzun zaman sonrasında odaklayabilir. İosephus öykülemesine, *Antiquitates Iudaicae* adlı eserine yapılan eleştirilerle başlar, buradan da geçmişe, Yunanlıların eskilikleri konusuna geçer. Yunanlıların eskilikleri, tarihleri konusunda eser vermiş yazarların eserleri arasındaki uyumsuzlukları anlattıktan sonra, kendi eskiliklerin kanıtı olan temel 22 Yahudi kaynağına sözü getirir. İosephus bu bölümlerde tarihe bakışları üzerinden Yahudi Yunan karşılaştırmasına girişmiştir. Öykülemenin ilk bölümü burada sona erer, bu noktadan sonra İosephus, Yunanlıların Yahudi kavmi hakkındaki sessizlikleri üzerinde duracaktır. En eski kayıtlardan, yaşadığı döneme

kadar birçok yazarın ismini anar, alıntılar yapar, bu kayıtlara cevaplarını sıralar. İkinci kitapta, karaçalmalara cevap vermeyi sürdürür. Kitabın ortalarında karaçalmalara karşı cevabını sonlandırır, Yahudi kavminin eskiliği, güzelliği ve Musa yasalarının üstünlüğü konusuna girer.

Contra Apionem, anlatı kuramcıları Mieke Bal ile Gerard Genette tarafından geliştirilen kavram kullanılacak olursa, İosephus yoluyla *odaklanır*⁸⁴. Onun bilinci ya da konumu yoluyla olaylar odak noktaya taşınır. Bu yönüyle, *Contra Apionem*'de odaklayıcı ile anlatıcı aynı kişidir. İosephus'un bilincini şekillendiren en önemli öğe, geleneksel olandan oldukça farklı bir Yahudi geleneğinin parçası olmasıdır. İosephus Yunan fikirlerinin tümünün Yahudi kaynaklı olduğunu düşünen bir geleneğin yani Yunanlaşmış Yahudilerin bir temsilcisi ve örneğiydi.⁸⁵ Bu kimselere göre Yunan bilgeliğinin kökeni Yahudi kaynaklarıydı. Felsefe, Yahudi Kutsal Kitabı ve peygamberlerinin öğütlerinden başka bir şey değildi, pagan inançları ise Yahudi inancının farklı isimler altında, biraz değiştirilmiş haliydi (Morrison,1890:395). Herkules miti, aslında İbrahim peygamberin hikayesiyle aynıydı, Musa, Orpheus'un hocası Musaeus'du, tek fark Mısırlıların ona *Thoth*, Yunanlıların ise *Merkurios* diyor olmasıydı. Mısır dini ve kültürünü kuran oydu, felsefenin temeli onun sözlerindeydi,

⁸⁴ Gerard Genette'in Fransızca'da *vision* ya da *champ*, İngilizce'de *point of view*, Türkçe'de *bakış açısı* ya da *görüş açısı* ile karşılanan kavramların yerine *focalization* yani "odaklama" kavramını önerir. Genette'ye göre anlatıcı, sunulan hikayeyi söze döken kişi olarak, anlatım tekniğinin anlaşılmasında merkezi öneme sahiptir. Yazar bu söze dökme aşamasında anlatıcısını belirlemek zorundadır, anlatıcısını belirledikten sonra da anlattırmanın bir yolunu bulacak yani kullanacağı perspektifi belirleyecektir. Genette'ye göre daha önce bakış açısı ya da vizyon gibi terimler bu aracılamanın tam olarak karşılığı değildir, bu terimler 'kimin anlattığı' ile 'kimin gördüğü' sorularını aynı anda cevaplamaya kalkıştığı için yetersiz kalmaktadır. Bu durumda esere kimin yoluyla odaklandığı sorusu daha yeterli sonuçlara ulaşılmasını sağlamaktadır. Mieke Bal, Genette'nin görüşlerini geliştirmiş ve tek bir cümlemin bile içerden (*internal*) ya da dışardan (*external*) odaklanılarak, seviyelere ayrılabilceğini ve incelenebileceğini savunmaktadır. Konuyla ilgili bkz. Mieke Bal, *A Mieke Bal Reader*, University of Chicago Press, 2006.

⁸⁵ Geleneksel Yahudilikten farklı olan bu Yahudiliğin başlangıcı İskenderiyeli Philon olarak görülür.

hiyeroglif ve gemi inşası onun dehasının bir ürünüydü (Eusebios, *Praeparatio Evangelica*, XI. 27).

İosephus bu bilinçle aldığı üç eserinin ardından, son eseri *Contra Apionem*'i kaleme almış ve eserin tümünde odak noktası olarak Yunanlıların yeniliği, Yahudilerin eskiliği üzerinde durmuştur. Bu odak noktası üzerinden kitabın ilerleyen bölümlerinde kendine bir yol arayan okuyucularını, eski olana yani iyi olana davet edecek ve amacını tamamlayacaktır.⁸⁶

İosephus kavminin eskiliğini, Musa ve Yasaları üzerinden pekiştirir, yasa koyucusunun ve koyduğu yasaların böylesi bir övgüsünü, yalnızca eskiliklerini vurgulamak için yaptığını söylemek yetersiz kalmaktadır, daha önce de belirtildiği gibi bu amaçla zaten bir eser yani *Antiquitates Iudaicae*'yü kaleme almıştı. İosephus, kavminin kültür ve inançlarını anlatarak, ilk bölümde karaçalmalara verdiği cevaplarla yeterince hazır olduğunu düşündüğü asıl okuyucu kitlesi olarak gördüğü *gentilesi* yeni bir yaşam biçimiyle tanıştırmakta ve mutluluğa giden yol olarak bir de kendi kavminin inancını akıllarında bulundurmalarını istemektedir. Yahudi kavminin Yahudi olmayanlar için her dönemde bir merak konusu olması, kültür ve yaşam biçimlerinin özellikle İsa'dan sonraki dönemde bir çekim merkezi haline gelmesi,

⁸⁶ “Eskilik” tarih boyunca ilgi duyulan ve inandırıcılık ve yerleşmişlik gibi iddiaları olan kavimler ve üyeleri için sahip olunması gereken bir özellik, hatta bir erdem olarak görülen bir kavramdır. *Luka* 5:39'da İsa, eskilerin oruç geleneklerini sorgulayan şakirtlerine bir hikayeyle cevap verir, eskilerin geleneğini sürdürmeyenlerin, zamanı gelince kendiliğinden onların yollarına gireceklerini söyler ve sözünü “Eski olan iyi olandır” diyerek tamamlar. Timaios evrenin kökenlerini anlatırken “eski olan, yeniden iyidir” der (Platon, *Timaios*, 34c). İosephus bu anlayışı bilen ve kendi kavminin eskiliği vurgusunun Yunan-Roma dünyasında etkili olacağını farkında olan bir yazardı. Üstelik Demetrius, Eupolemus, Aristes ve Thallus gibi Yahudi kavminin eskiliği hakkında eserler kaleme almış yazarların olduğu bir geleneğin temsilciydi. Bu yönüyle son eseri *Contra Apionem*'i kaleme alırken kavminin eskiliği vurgusunu yapması ve diğer tüm kavimlerin ve en başta da Yunanlıların yeniliği karşısında, kendi kavminin eskiliğini koyması şaşırtıcı değildir. İosephus Yunanlılara, Solon'un Sais kentinde konuştuğu rahibin sözleri çerçevesinde bakmaktadır: “Siz Yunanlılar her zaman çocuksunuz, sizin ülkenizde hiç yaşlı insan yok. Çünkü kafanızda ne eski bir geleneğe dayanan, öteden beri edinilmiş bir düşünce, ne de zamanla ağarmış bir bilgi var.” (Platon, *Timaios*)

belli başlı erdemler olarak kabul edilen bilgelik, cesaret, uyumluluk, adalet ve ata ve tanrılara bağlılığın inanç ve kültürlerinde önemli bir yer tutması, bahsedilen bu okuyucu kitlesinin, metni bir davet metni olarak alımlayabileceğini düşündürmektedir.

III. 6 *Contra Apionem*'in Olası İşlevleri

İosephus'un, eseri *Contra Apionem*'i kaleme alma kararı ve eserin işlevi günümüz araştırmacılarınca çokça tartışılmıştır. Bilde tarafından Hölscher – Laquer olarak isimlendirilen yorum geleneğine göre, eserin kaleme alınması tümüyle bencil güdülerin bir sonucudur. İosephus'un tüm yazınsal yaşamı, kişisel kurtuluş, Roma'da iyi bir kariyere sahip olma ve rahat bir yaşam sürme gibi beklenti ve isteklerin serüvenidir⁸⁷. Diğer bir geleneğe göre ise İosephus eserini, diğer Yahudilerin yararı için Yahudiliğin bir savunusunu yapmak amacıyla kaleme almıştır. İ.S. 66-70 yıllarındaki başkaldırı öncesi, Roma ve Yahudiler arasında kurulmaya çalışılan ılımlı politik ilişkilerin yeniden oluşmasına bir katkı olarak gördüğü eserinde İosephus, Yahudiliği Yunan- Roma toplumları önünde savunmaktadır.⁸⁸

Per Bilde, ikinci yorum geleneğinin bakışının, İosephus'un hayat boyu süren yazınsal serüvenini anlamayı, yorumlamayı ve açıklamayı kolaylaştırdığını savunur (Bilde,1996:94). Ancak İosephus'un yalnızca kendi kavmi için bir savunma metni

⁸⁷ Hölscher, Laquer, Weber, Schalit, Cohen ve S. Schwartz. Per Bilde bu okulu *classical conception of İosephus* olarak adlandırmaktadır.

⁸⁸ Bilde'nin *modern conception of İosephus* olarak adlandırdığı bu okulun ilk adımlarını Bloch, Drüner, Niese ve özellikle Thackeray atmıştır. Okulun takipçileri Farmer, Shutt, Lindner, Attridge, van Unnik, Rajak, Moehring, Hadas-Lebel, Sterling ve Mason. İosephus hakkındaki birçok değerli çalışmalara imza atan Feldman kendi duruşunu bu iki okulun tam ortasında olarak belirtmiştir.

kaleme alma güdüsüyle yola çıkmış olduğu iddiası, özellikle *Contra Apionem* göz önüne alındığında, yetersiz kalmaktadır.

İosephus 20 kitaptan oluşan bir önceki eserinde Yahudi eski eserleri üzerinden Yahudiliğin geniş bir savunusunu yapmış, Yahudiliğin kökenleri üzerine düşüncelerini birçok yazardan geniş alıntılar yaparak açıklamıştı. Aynı konuyu, iki kitaptan oluşan farklı bir kitapla tekrar ele aldığını savunanlar olmakla beraber, İosephus'un yirmi kitaplık bir savununun hemen ardından yine aynı konuda iki kitaplık bir diğer açıklama yapmak için kaleme sarıldığını düşünmek zordur ve anlamlandırma çabasında eksik kalmaktadır. Araştırmacıları oldukça zorlayan *Contra Apionem*'in kaleme alınma ve işlevi sorunu, kimi uzmanları kitabın İosephus'a ait olmadığını söyleme noktasına kadar getirmiştir (Cohen, 1987:425, Seth Schwartz,1990:23,56). Herhangi bir yandaş bulamayan bu görüş bir yana bırakılacak olursa, İosephus'un eserinin işlevi, dikkatli bir okumayla ortaya çıkacaktır.

Olay örgüsü söylem tarafından, belirli bir bakış açısına göre düzenlenen malzemedir. Okuyucular metinden çıkarımda bulunurken, bu bakış açısını açıkça ya da üstü kapalı olarak hisseder. Zengin bir içeriğe sahip olan *Contra Apionem*'in işlevi en açık biçimiyle kendisini ikinci kitabın ortalarında gösterir. Bundan önceki bölümler okuyucuyu, asıl konuya hazırlamak için düzenlenmiş gibi görünmektedir. *Gentiles* için kaleme alınmış bu eserde, Musa yasalarına geniş bir biçimde yer verilmesi, Yahudiliğin övgüsünün bu kadar baskın bir konu olması ve diğer kavimlerin Tanrı algılamalarındaki sorunlarla ilgili bölümler, yalnızca Yahudi kavmine yapılan karaçalmaları ortadan kaldırma isteğiyle ya da cehaletinden dolayı kimi önyargılara sahip kimselerin cehaletlerini giderme arzusuyla açıklanamaz. Bu

amaçlarla kaleme alınmış 20 kitaplık *Antiquitates Iudaicae*, halihazırda Roma ve ulaşabildiği her yerde dolaşım içerisindeydi. İosephus, bu sefer son eseriyle, *Contra Apionem*'le, Yahudi kültürünü, meraklı olanlara tanıtmakta ve kendisine bir yaşam biçimi arayanları kendi kavminin yaşam biçimine davet etmektedir. Eserin ilgili bölümlerine daha yakından bakmak, eserin böylesi bir bakış açısıyla kaleme alınmış olabileceğini ve işlevlerinden birinin de kültür ve yaşam biçimine davet olabileceğini gösterecektir.

II.145 ile başlayan bölümde İosephus Yahudi yasalarının dindarlığı, dostluğu, insan sevgisini ve adaleti öğütlediğini, dahası ölüme karşı duyulan korkuyu ortadan kaldırdığını anlatır (II.146). Yahudiler yalnızca bu güzel yasalara sahip olmakla kalmazlar, onlara sadık bir biçimde yaşamlarını sürdürmeye de özen gösterirler (II.150). Bu savların hemen ardından İosephus her kavmin kendi yasalarının eskiliğini savunma konusunda dikkatli ve özenli olduklarını söyler, buradan da kavminin yasalarının ve yasa koyucusunun en eski olduğunu, öyleyse en güzel de olduğunu açıklar. Bu noktada savını desteklemek için karşılaştırma yolunu kullanır. II.164-171'de Musa'nın Tanrı'yı tek yönetici yapmak için diğer tüm yönetim biçimlerini terk ettiğini ve tanrı düzenini kavmine öğütlediğini anlatır. Yahudiliğin tanrısı Yunanlıların tanrılarına benzememektedir: tektir, başı ve sonu yoktur, her yerde ve her zaman var olandır, yaratılmamıştır, kutsaldır ve bir şeyle sokulamaz. Böylesi bir tanrı algısının daha sonradan filozoflarca taklit edilerek farklı tanrılara uyarlanmaya çalışıldığını ancak Musa'nın başardığı gibi bir yaşam biçimi ya da kurallaşmış bir model haline getirilemediğini anlatır. II.172 -183'de Musa'nın yasalarının geniş kapsamlılığı, diğer yaşam biçimi modelleriyle karşılaştırılır. Musa'nın yasaları yalnızca teorik olarak mükemmel değildir, yaşama

uygulanırlığıyla da rakipsizdir. Diğer felsefe akımlarında ise kağıt üzerinde olanla, yaşama uygulanan arasında kopukluk ve zorluk görülmektedir. Kavmin kadınları ve çocukları bile bu yasaları bilir ve hayatlarını uygular. Oysa Yunanlıların filozofları ve okulları belirli bir kesim içindir. Yahudi kültürünün tüm özelliklerinden öte bu yönü, yani yazıda olanın yaşamda da uygulanabilir oluşu, en büyük üstünlüğüdür. Bu noktada İosephus Yahudi yasasını retorik bir soruyla över:

“Kim bu yasada bir değişiklik yapabilir? Daha güzel bir yasa nasıl bulunabilir? Tanrı’yi her şeyin yöneticisi yapan, en önemli meselelerinin düzenlemesinde hahamları göreve çağıran ve bu hahamları de en yüksek rahibe karşı sorumlu kılan bir yasadan daha güzel ve adil bir yasa olabilir mi?” (İosephus, *Contra Apionem*, II.184-189)

II.190-219’da İosephus bahsettiği yasaları geniş bir biçimde açıklar. Bu yasalar tek bir Tanrı algılamasını öğretmektedir, bu tanrıya kurbanlarla değil, erdemlerin yaşanmasıyla ibadet edilmektedir. Tek bir tapınak vardır, bu tapınak bir kısım insanların bencilliğiyle yönetilmemektedir, kamu yararı için hizmet verir, evlilik, doğum, ölüm gibi kurallar erdemli insan yaratmaya yönelik düzenlenmiştir, tüm ilişkiler adalet temelinde yürütülür, yabancılar da kültürün bir parçası olmak isterlerse, kabul edilirler, düşman ya da hayvana karşı bile merhamet vardır ve son olarak yasalara sadık olmaya söz verenler için yeni ve daha iyi bir hayat Yahudiliktir. II.220-286’da İosephus Musa yasasını Platon’un yasalarıyla karşılaştırır. İosephus’a göre kendi kavminin yasaları Platon’un yasalarından çok daha uygulanabilirdir. Sparta’nın yasalarıyla yaptığı karşılaştırmada da bağlılık farkının ortaya çıktığını savunur. Yahudiler yasaları için ölmeyi göze almışlardır.

Yahudi yasalarındaki tanrı algısının diğer kavimlerden farklı olduğu, insana ait özelliklerden ve duygulardan tamamen uzak olduğunu üstüne basarak söyler.

İosephus Yahudiliğin övgüsünü yaparken eski Roma ahlakını öven Latin yazarlarının da eserlerinde vurgu yaptığı noktaları kullanır. Yahudiler Romalılar gibi yeniliklere kapalı olmakla suçlanmışlardır (*Contra Apionem*, II. 182-3), sade, gösterişsiz bir yaşam biçimine değer vermişlerdir (II. 204), bireyden çok toplumun yararı için çalışmışlardır (II. 196), eşcinselliğin karşısındadırlar (II. 206), toplumdaki kadınlara belirli ölçüde sınırlar koyarlar (II. 201), hahamlarına saygıda kusur etmezler (II. 206), dostluk bağlarına değer verirler (II. 207), adalet, çalışkanlık ve cesaret gibi erdemlere düşkündürler (II. 291-2), savurganlıktan kaçınırlar (II. 291-2), bilgeliğin kağıt üzerinde olmasından çok yaşamın içinde olmasını isterler (II. 173-7) ve yasaları için ölmeye hazırdılar (II. 2712). İosephus eser boyunca karşılaştırmalar yaparken ve bu karşılaştırmalarda birçok farklı Yunan şehri, Kartaca'yı ve Yunan olmayan kavimleri kullanırken, Roma ile herhangi bir karşılaştırmada bulunmaz. Bu yönüyle kitabın alıcısı olan Romalı okurlar için yakınlık kurabilecekleri başka bir nokta ortaya çıkar: İuvenalis gibi bir çok Latin yazarın anlattığı Yunan imgesiyle (içkiye düşkün, bencil, ahlak dışı eğilimleri olan, savaştan kaçan, bireyci vb.) İosephus'un betimlediği Yunan aynıdır. İosephus, Romalı okuyucuyla böyle bir bağ kurarak, hem kendi kavminin Romalı için bir tehdit olmadığını, bundan da öte tam da onlar gibi olduğunu anlatmak istemiş, böylesi bir mesaj üzerinden de halkın, en azından onu okuyanların, Yahudi karşıtı söylemlere kapılmamasını sağlamak istemiştir⁸⁹.

⁸⁹ Jürgen U. Kalms'ın yayıma hazırladığı, 2000 yılında LIT Verlag Berlin-Hamburg-Münster tarafından yayımlanan *Internationales Iosephus Kolloquium: Aarhus, 1999* adlı kitapta John Barclay, *Judaism in Roman Dress: Iosephus' Tactics in the Contra Apionem* adlı sunumunda İosephus'un

İosephus son eseri *Contra Apionem*'i, daha önce de belirtildiği gibi, *Antiquitates Iudaicae* ve *Vita* adlı eserlerini de ithaf ettiği aynı kişiye, Epaphroditos'a ithaf eder. Epaphroditos bu eserde de Yahudi kültürüne karşı büyük ilgi duyan bir *gentiles* örneği olarak karşımıza çıkar. İosephus eserini şu sözlerle sonlandırmaktadır:

“Gerçeğin sadık bir tutkunu olan sana Epaphroditos ve senin gibi, kavmimiz hakkındaki gerçekleri öğrenmek isteyen herkese [bu kitabı ithaf ediyorum].” (II. 196)

Her ne kadar İosephus, yazdığı *Antiquitates Iudaicae*'a rağmen bazı kimselerin karaçalmalara devam etmesinden şikayet etmekteyse de, ne *Antiquitates Iudaicae*'nın ne de *Contra Apionem*'in yalnızca bu iftiracılara cevap verme işlevi olmamalıdır; İosephus meraklı ve öğrenmeye hevesli *gentiles*den oluşan bir okuyucu kitlesi umuduyla eserini kaleme almış ve yine o kişilere eserini ithaf etmiştir.

İosephus tıpkı *Antiquitates Iudaicae* adlı eserinde yaptığı gibi Yahudiliği felsefi terimleri kullanarak betimlemiştir⁹⁰. İosephus'a göre Yahudilik felsefi bir kültürün adıdır, bu felsefenin kurucusu Musa'dır ve Yahudiliğin bir felsefi yaşam

eseri boyunca Yahudiliği Romalılara hiç de yabancı olmayan, aksine tam da 'Romalı ruhuna uygun' bir yaşam biçimi şeklinde sunduğunu savunur. Barclay'e göre İosephus'un *Contra Apionem*'de çizdiği Yahudiler, *Iudaei togatiden* başka bir şey değildir.

⁹⁰ İosephus, felsefenin ve en eski bilgilerin başlangıcının Yahudi kavmiyle olduğunu savunan ve zamanında olan her şeyin, aslında kavminin bilgisinin dönüştürülmüş hali olduğunu savunan bir geleneğin parçasıdır. Bu yerleşik bakışın ilk izleri Diogenes'in birinci kitabında görülür. Diogenes şöyle der:

“Bazıları felsefe araştırmalarının barbarlarda başladığını söylerler. Nitekim Aristoteles'in *Magikon*'da, *Sotion*'un da *Filozoflar Zinciri* adlı eserinin yirmi üçüncü kitabında belirttiğine göre, ilk felsefeciler Perslerde Maglar, Babililerde ya da Asurlularda Khaldaiyalılar, Hintlilerde “Çıplak Bilgeler”, Keltlerde ve Galatlarda da Dryidlerle *Semnotheolar* olmuş. Ayrıca Fenike'de *Okhos*, Trakya'da *Zamolksis*, Libya'da da *Atlas* varmış. ... Ama bunlar Yunanlıların başarılarını barbarlara mal ettiklerinin farkında değiller: oysa yalnız felsefe değil, aynı zamanda insan soyu da onlarla başlamıştır. İşte *Musaios Atina*'da, *Linus Thebai*'de doğdu. Derler ki, *Theogonia* ile *Sphaira* adlı eserleri ilk olarak *Eumolpos* oğlu yazmış: her şeyin bir tek bu eserden çıktığını ve gene onda son bulunduğunu söylemiş.” (Diogenes, *Ünlü Filozofların Yaşamları ve Öğretileri*, 1-4)

İosephus ve Philon, Yunan bilgeliğinin Yahudiliğe dayandığını düşünen ve ikisi arasında bir uyum sağlamak için eserler veren bir geleneğin temsilcileriydiler.

biçimi olduğu fikri Yahudi olmayanlar tarafından da paylaşılmaktadır.⁹¹ Tam da bu sebepten Yahudiliğin tanrısı bir yönüyle filozofların tanrısıdır. İosephus'un Yahudilik betimlemesinin bir diğer yönü de Yahudiliği çileci, tüm dünyevi zevklerden kendini soyutlayanların felsefesi olarak tanıtmıştır. Bu yönüyle Yahudilik, diğer kavimlerin tapınakları, törenleri ve gözle görünen tanrılarıyla, inanç sistemlerinden çok farklıdır. Her ne kadar Latin yazarlar Yahudiliği Mısırlıların, Suriyelilerin ve Kaldelerinin inançlarıyla benzerlik kurarak tanımlamaya çalışsa da, İosephus Yahudiliği başlı başına ve kendi kavmine has bir felsefe olarak ortaya koyar. Bu girişiminde de yalnız değildir, Yunanca konuşan ve eserlerini Yunanca kaleme alan Artapanus⁹², Aristobulus⁹³, Philon ve Makkabiler'in 4. kitabını kaleme alan ismini bilmediğimiz yazarın geleneğini sürdürmektedir. İosephus Yahudiliğin böylesi bir tanımını yaparken, diğer hedefleri bir yana, asıl olarak "ihtida etme" fikrini daha sevimli bir hale dönüştürmek istemiş olabilir mi? Bu, Akdeniz'deki yerel inançlara sahip ve inanç görüşlerini etnik kökenleri üzerinden tanımlayan kişilerdense, evrensel felsefi görüşlere sahip ve mutluluğa giden yolu arayan insanların daha kolay anlayabileceği bir yaklaşımdır.

⁹¹ İosephus belli başlı Yunan filozofları bu noktada anar: Pythagoras, Platon ve Aristoteles.

⁹² İ. Ö. II. y.y.'da İskenderiye'de yaşamış, Yahudi tarihçi. Yahudilerin tarihiyle ilgili yazdığı kitap günümüze ulaşmamıştır. Ancak kitabın kimi kısımları, Eusebios (*Præparatio Evangelica*, IX. 18, 23) ve İskenderiyeli Clemens (*Stromata*, I. 23, 154) tarafından alıntılanmış ve günümüze ulaşmıştır.

Artapanus'un kırıntılarında en göze çarpan durum, Musa'yı Hermes'le özdeşleştiriyor olmasıdır. Artapanus, Yahudileri, İbrahim, Yusuf ve Musa'yı, Mısır kültürünün kurucuları olarak anlatır. Ona göre Mısırlılar gökbilimi, coğrafyayı ve yazıyı Yahudilerden öğrenmiştir.

⁹³ Aristobulus İ. Ö. 160 yılında yaşamış bir Yahudi filozoftur. Philon gibi Aristobulus da Yunan düşüncesinin kaynağının, Yahudi eski eserleri olduğunu düşünmektedir. İskenderiyeli Yahudi filozofların başında gelen Aristobulus'un bugün elimizde olmayan eserlerinden kimi bölümler Clemens ve Eusebios (*Historia Ecclesiastica*, VII. 32, 17) tarafından alıntılanmış ve günümüze ulaşmıştır. Aristobulus'a göre erken dönem Yunan filozofları Linos, Orpheus ve Musaios'dan ilk bilgilerini almış ve bunun üzerine bir felsefe kurmuşlardır. Yine Aristobulus'a göre ilk filozofların kaleme aldıkları, Musa'nın kitabında yazanlarla birebir aynıdır.

Bu görüş kendiliğinden şu soruyu da beraberinde getirir: İosephus'un eserini kaleme aldığı dönem, din değiştirmenin, Yahudiliğe geçmenin herhangi bir şekilde bilindiği, kabul edildiği ve/veya bir sorun olarak algılandığı bir dönem miydi? Metnin böylesi bir işlevi olup olmadığı, dönemin Yahudiliğe geçişi ve din değiştirmeyi nasıl algıladığını sorgulayarak ortaya çıkacaktır.

İ.Ö. I. y.y.'ın başında Mısır'dan Roma'ya gelen Isis ve Osiris tapımı, İ.S. I. y.y.'da da etkisini sürdürmüştür. Pers güneş tanrısı Mythras kültü de yine I. y.y.'da Roma'da tanınmaya ve ilgi görmeye başlamış ve özellikle ordu içerisinde birçok takipçi bulmuştur. Geleneksel Roma dini, etkisi sürekli artan Yunan felsefesinin, özellikle de Stoacılığın etkisiyle önemini yitirmiştir. Tek tanrı inancına olan ilgi de bu dönemde yoğunlaşmıştır. Iulius Caesar'ın İskenderiye kuşatması sırasında ona yardım eden Yahudi güçlerine bir teşekkür olarak verdiği Roma'da ibadet özgürlüğü hakkı da, Yahudi olmayanların da bu kültürü tanımalarına ve zamanla ilgi duymalarına neden olmuştur. Bu ilgiye karşılık Yahudilerin nasıl bir tutum izlediği, Yunan-Roma Dünyası'nda Yahudiliğin din değiştirmeyi yüreklendiren bir nitelik taşıyıp taşımadığı önemli bir sorudur. Baskın görüş Yahudiliğin din değiştirmeyi destekleyen bir din olduğudur.⁹⁴ Bu görüşe kanıt olarak Yahudi misyonerliği üzerine yazan Yunan ve Latin yazarlar, ihtida edenleri memnuniyetle karşılar görünen Yahudi yazını, misyonerlik suçlamasıyla Roma'dan kovulan Yahudiler ve erken döneme ait Hıristiyan metinleri gösterilmektedir. Diğer yandan, Yahudiliğin din değiştirmeyi destekleyen bir din olmadığına dair görüşler de bir çok araştırmacı tarafından seslendirilmiştir.⁹⁵ Bu görüşe göre, Yahudi kültür ve dininin değerlerini

⁹⁴ Schürer, 1986: III.1, 150 – 76; Bamberger, 1939; Braude, 1940; Georgi, 1964; Leon, 1960; 250 – 56; Simon, 1964. Aktaran Mason, 1996.

⁹⁵ McKnight, 1991; Will ve Orrieux, 1992; Cohen, 1991, 1992; Goodman, 1992, 1994; Kraabel, 1994. Aktaran Mason, 1996.

anlatan metinler, yine özellikle Yahudiler tarafından okunmuştu. Yine bu görüşe göre Yahudi yazınında din değiştirme üzerinde durulan, işlenen bir konu değildi. Bu akademik tartışmalar bir noktaya kadar yararlı olsa da, Yahudiliğin din değiştirmeyi destekleyen bir din olup olmadığı tartışmasının verimli bir sonuç vermesini beklemek zordur. Tartışmanın üzerine kurulduğu tüm anahtar terimler problemlidir: Yahudilik denildiğinde hangi tür ve hangi grup tarafından temsil edilen Yahudilik kast edilmektedir? Hangi tür ve karakterdeki bir misyonerlikten yola çıkılacaktır? Din denildiğinde, eskiçağ din algısı sorunu ortaya çıkmaktadır: Eskiçağda din, etnik kültür ve felsefeden ne kadar ayrı düşünülebilir? O halde genel bir eskiçağ Yahudi dine davet araştırmasına girişmektense, soruyu belirli yer, zaman, metin ve kişiler bağlamında sorarak, çok daha aydınlatıcı sonuçlara ulaşmaya çalışılmalıdır. *Gentiles* Yahudi kültürüne belirli bir zamanda ilgi duymuş mudur, ilgi duyanlar toplumun ne kadarlık bir kesimini oluşturmuştur ve sonuçta bir din değiştirme olayı yaşanmış mıdır? Eğer böyle bir durum yaşandıysa, bu süreç nasıl kağıda dökülmüştür? Bu noktada ilk olarak Latin yazınında din değiştirme ile ilgili ipuçlarının peşine düşülmelidir.⁹⁶

Dinini değiştirip Yahudi olmaya karar veren erkeğe İbranice *ger*, kadına ise *giyoret* denmektedir. Bu kelime Yunanca'da *προσήλυτος* kelimesi ile karşılanmaktaydı⁹⁷. Roma'da Yahudi olmayan kimseler için Yahudiliğin ne ölçüde bir çekim merkezi olduğu sorusuna ve bunun Latin yazınına yansımalarına bakmak için en iyi başlangıç Yahudileri en ayrıntılı biçimiyle kaleme alan Tacitus'dur.

⁹⁶ Steve Mason'un *Josephus' Contra Apionem: Studies in Its Character and Context with a Latin Concordance to the Portion Missing in Greek*, adlı kitapta yer alan *Contra Apionem in Social and Literary Context* adlı makalesi bu konuda yol göstermesi bakımından önemlidir.

⁹⁷ Kutsal Kitap'da *προσήλυτος* "yabancı", "İsrail'e yeni gelmiş kişi" (*1. Tarihler*; 22.2), "geçici olarak kalan kimse" (*Çıkış* 12:48, 20:10, 22:21.) anlamlarında, İncil'de ise "Pagan inancından Yahudiliğe geçen kimse" anlamında kullanılmıştır.

Yahudileri en ayrıntılı biçimiyle kaleme alan Romalı yazar Tacitus, eserinde İ.S. 66-74 yılları arasındaki başkaldırüyı anlatmadan önce, genel bir Yahudi portresi çizer. Tacitus'un Yahudilerin kültür ve gelenekleri hakkında geniş bilgiye sahip olduğu hem bunu eserinin birçok yerinde belirtmesinden hem de verdiği bilgilerin başka birçok yazarın kaydıyla örtüşmesinden ortaya çıkmaktadır. Tacitus, V. kitabıyla aslında dönemindeki genel Yahudi algılaması hakkında da önemli ipuçları vermektedir. Öne çıkardığı Yahudi özelliklerinin başında kavmin kendini, diğer insanlardan uzak tutması gelir. Tacitus'a göre, Yahudi kavmi inandığı değerlerle kendisini diğer tüm kavimlerden ayrı tutmaktadır, diğer yandan başka kavimlere mensup olanlar, atalarının tüm geleneklerini bir kenara atıp, Kudüs'e hediye ve yardım göndermekten kendilerini alamamaktadırlar. Yollarından dönen bu kimseler (*transgressi*) Yahudi kavminin uygulamalarını benimsemektedirler, dahası tanrılarını hor görmeye, ülkelerine bağlılıklarını kaybetmeye ve ailelerini, çocuklarını ve kardeşlerini saymamaya başlamaktadırlar (Tacitus, *Historiae*, V.5) Tacitus'un Yahudi kavmiyle ilgili verdiği böylesi bir kayıta, yollarından dönen, din değiştiren kimselerden uzun uzadıya bahsetmesi, dönemin Roma'sında din değiştirmenin artık bilinen ve sıkça rastlanan bir olgu olduğunun da açık göstergesidir.

Yahudilerin, Yahudi olmayanları dinlerine davet ettikleri olgusu, diğer yazarların kayıtlarında da kendini gösterir. Arrianus'un notlarından öğrendiğimiz kadarıyla Epiktetos, Yahudi kavminden tüm konuşmaları boyunca iki kez söz etmiştir, bunlardan birincisi yeme içme kuralları ile ilgili bölümlerdir (1.11.12-13; 1.22.4) Yahudi kavminden başka bir bağlamda söz ettiği yer ise önemlidir, bu bölüm

artık Yahudiliğe geçişin iyice olağan bir hal aldığı ve hatta bir deyim olarak kullanıldığını göstermektedir:

“Ne zaman bir kişinin yol ayrımında olduğunu görsük, onun için “O bir Yahudi değil, yalnızca ‘Yahudiymiş gibi davranıyor’ deriz. Ne zaman ki o kişinin gerçekten kendini bu duruma kaptırdığına ve seçimini yaptığına ikna oluruz, işte o zaman “O bir Yahudidir” deriz.” (2.9.20)

Epiktetos bu örneği gerçek filozof olma konusunu vurgularken vermektedir.

Iuvenalis’in, sünnet olmayı kabul etmeye kadar giden bir bağlılıkla Yahudiliği benimseyen oğlunu yolundan döndürmeye çalışan babayı anlattığı yergisi de yine Yahudiliğin dönem içinde Yahudi olmayanlar için bir çekim merkezi halini aldığı göstermektedir. Iuvenalis de Tacitus gibi, ataların geleneklerini bir kenara atan ve geleneğe bağlılığı hor gören kimseleri kıyasıya eleştirmektedir (Iuvenalis, *Saturae*, 5.14.96-106). Epiktetos’da olduğu gibi Iuvenalis de Yahudilerden bu örnek dışında bir kez bahsetmekte ve Roma’da nasıl el açıp, yardım dilediklerinin canlı bir yergisini yapmaktadır (1.13,14;2.6,543-547).Yahudi kavminden olabildiğince az söz etmeyi uygun gören Romalı yazarların, söz ettikleri kısıtlı bölümlerde özellikle din değiştirme konusunu işlemeleri, dönemin Roma’sında Yahudiliğe geçişin önemli bir yeri olduğunu göstermektedir.

Roma yazınında kendini bu şekilde gösteren din değiştirme olgusu, kimi bireysel olayların kayıtlarıyla da günümüze ulaşmıştır.⁹⁸ Her ne kadar din değiştiren

⁹⁸ Steve Mason Yahudi mezarlıklarında bulunan mezar taşlarıyla ilgili bilgiler vererek din değiştirme olgusuyla ilgili önemli bir kayıt düşmektedir. Yazar şöyle der: *“Yahudi mezarlıklarında bulunan mezar taşları önemli ipuçları sağlamaktadır. H. Leon’a (1960:254) göre en az yedi mezar taşı yazıtı şüphe götürmez bir biçimde din değiştirenlere aittir. Bu kimseler, Roma’daki Yahudiler tarafından Yahudiliğin kurallarına göre gömülmüş ve kavimlerine ait olan mezarlıklara alınmıştır. Yahudilere ait olmayan mezarlıklarda da bir şekilde inançla tanışmış (metuentes) ama tam anlamıyla Yahudi olmadan ölmüş dört Romalının mezar taşında yine benzer notlar belirlenmiştir.” (Mason:1992;201)*

Romalılar kayıt altına alınmalarını sağlayacak önemde işler yapmamış olsalar da, yine de yüksek sınıftan birkaç örneğe Latin yazınında rastlamak mümkündür. İosephus, Tiberius zamanında önemli senatörlerden birinin karısı olan Fulvia'nın din değiştirmesinden söz eder (*Antiquitates Iudaicae*, XVIII.81). Bir başka örnek ise Nero'nun karısı Poppea Sabina'dır. İosephus ondan “tanrı korkusuna sahip” biri olarak söz eder (*Antiquitates Iudaicae*, 20.195). Dio'nun kayıtlarında da Domitianus'un Flavius Clemens adındaki konsülü (İ.S. 95) ve karısı Flavia Domitilla'yı “din tanımazlık” suçlamasıyla öldürttüğü bilgisi vardır. Dio bu kayıttın hemen ardından Domitianus'un bu cezayı “Yahudiliğe sürüklenen her bir kimseye de uyguladığını” ekler. Bir başka örnek olarak Suetonius'un Domitianus'un Yahudilerden alınan vergiyi dikkatle takip ettiği ve “Yahudi olmadığı halde Yahudi gibi yaşayanlar”dan⁹⁹ bile vergi talep ettiğini anlattığı bölümler gösterilebilir (Suetonius, *Domitianus*, 12).

Roma'da din değiştirme ve Yahudiliğe geçme konusunda yasalarda da çeşitli düzenlemeler yapılmış olması, bu durumun yönetici sınıfta da dikkate alındığını göstermektedir.¹⁰⁰

⁹⁹ *inprofessi Iudaicam viverent vitam*

¹⁰⁰ Valerius Maximus, *De Superstitione* adlı eserinde Yahudilerin İ.Ö.139'da kutsal geleneklerini yaymak suçlamasıyla Roma'dan sürgün edildiklerini iddia etmektedir. Yine aynı şekilde birçok yazar Yahudilerin İ.S. 19'da Roma'da kovulmalarını bir şekilde Romalıları dinlerine döndürmeye çalışmalarıyla ilişkilendirmektedirler. İosephus'a göre bu olayın tetikleyicisi seçkin sınıftan Fulvia'nın din değiştirme girişimidir (*Antiquitates Iudaicae*, 18.81). Dio, Roma'ya büyük gruplar halinde gelen Yahudilerin “birçok kişiyi kendi dinlerine çekmekte olduğunu” söylemektedir (Dio, 57.18.5a). Suetonius Yahudileri ve Mısırlıları birlikte ele almakta ve Tiberius'un “bu tip boş inançları her kim kabullendiyse” dini sembollerini ortadan kaldırmalarını emrettiğini iddia etmektedir (Suetonius, *Tiberius*, 36). Tacitus da aynı şekilde Yahudilerin, Mısırlıların ve “boş inançlarla etkilenen her kim varsa” onların şehri terk etmeleri gerektiğini söylemektedir (Tacitus, *Annales*, 2.85). İ.S. 40 yılında Cladius Romalı Yahudileri kontrol altına almaya yönelik kimi yaptırımlar uygulamaya başlamıştır. Suetonius Yahudilerin kovulduğunu söylese de (Suetonius, *Cladius*, 25), Dio bu kadar kalabalık bir grubun olduğu gibi kovulamayacağını ancak toplantılar düzenlemelerinin önüne geçilebileceğini söylemektedir, atalarından öğrendikleri hayatı sürdürmelerine ise izin verilmektedir (60.6.6). Bu noktada Dio'nun “toplantılar düzenlemelerinin önüne geçilmesi” vurgusu yine din değiştirmeye yönelik Yahudi çalışmalarını göstermektedir.

Tüm bu bilgiler ışığında, İosephus'un zaten var olan Yahudi kimliğini temsil etmenin bir adım ötesine geçerek, kendi hayatını kurallarına göre yönettiği Musa yasalarını, Yahudi olmayanlara anlatmak amacını gözeterek, böylesi bir metin ürettiği sonucu çıkmaktadır. Metnin işlevlerinden biri ve belki de en önemlisi, *gentilese* yabancı olduğu bir kavmi tanıtmak, varsa önyargılarına sebep olan karışmaları ortadan kaldırmak ve son olarak da mutluluğa giden yolu arama çabasında okuyucuya en eski ve en güzel yol olarak Yahudiliğin varlığını hatırlatmaktır.

Steve Mason'a göre (*Contra Apionem in Social and Literary Context*) daha sonraki imparatorlar da aynı şekilde Yahudiliğe geçme konusu ile yakından ilgilenmişlerdir, Roma geleneklerine olan bağlılığın gittikçe zayıflamasının bir nedeni olarak bu çalışmalar görülmektedir. Domitianus'un Yahudiliğe geçmeyi suç sayan yasası her ne kadar Nerva tarafından daha sonra iptal edilse de, Hadrianus zamanında sünnetin yasaklanmasıyla tekrar gündeme gelmiştir. Bu yasak ilk bakışta Yahudiliğin yasaklanması olarak görünmese de daha sonra Antoninus Pius'un Yahudi olmayanların sünnet olmasını yasaklama kararı kesin olarak Yahudiliğe geçişin yasaklanması anlamına gelmektedir.

SONUÇ

İ.S. I. y.y.'ın sonlarında Flavius İosephus, bir *apologia pro vita* olarak *Vita* adlı eserini, bir *apologia pro gente sua* olarak ise *Contra Apionem*'i kaleme aldı. Bu dönem Yahudi kavminin tapınaklarının yıkılışının yaralarını sarmaya çalıştıkları ve yeniden inşa edilmesi hayalini kurdukları, toprakları ve kutsal şehirlerinin zapt edildiğini tam anlamıyla farkına vardıkları bir dönemdi. Dahası Yahudiler bu dönemde kültürleri, inançları ve yaşam biçimleriyle ilgili hiç karşılaşmadıkları kadar önyargıyla karşılaşıyor ve karaçalmaların gölgesinde bir yaşam sürmeye çabıyorlardı. İosephus bu dönemde oldukça cesur bir karar almış ve hem politik ve askeri seçimlerinin bir savunusunu yapmaya, hem de üyesi olduğu, dahası yüksek hahamların soyundan geldiği ve hahamlığını yaptığı kavmini tüm bu önyargılardan ve karaçalmalardan korumak adına bir eser kaleme almaya karar vermiştir. *Vita*'da Roma kuşatması sırasında yaşadıklarını ve Roma tarafına geçişini kaleme alan ve rakiplerine cevap veren İosephus, *Contra Apionem*'de tüm kavmin sözcüsü olarak ortaya çıkar. İosephus yalnızca kavminin bir savunusunu yapmak için kaleme sarılmamıştır, bir yandan da Yahudi kimliğini, Yahudi olmayanlara tanıttacaktır, bunu yaparken de yasalarının ve yasa koyucusunun üstünlüğünü eserinin temel çıkış noktası olarak koyacaktır. İosephus kavmini ve kavminin yaşam biçimine ilgi duyan herkesi, Tapınak merkezli, yüksek hahamların önderliğini yaptığı bir sisteme davet eder. İosephus'un ideal yaşam biçimi Roma İmparatorluğu'nu tehdit etmeyecek bir düzendir, ayrı bir devlet ya da toprak isteğinden çok, Roma gücü altında yaşamını sürdürecektir, kendi yasalarının öngördüğü biçimde yaşamını düzenleyecek, bir kardeş kavim ve düzeni.

Uzmanlık çalışmasında, İosephus'un eseri, tüm eserlerini verdiği Roma'nın İ.S. I. y.y.'daki durumu, kültürel ve politik ortamı özelinde ele alınarak ve bu ortam içerisinde Yahudilerin durumu açıklanarak incelenmiştir. Flavius Hanedanlığı'nın üyeleri ve Roma'ya katkıları, özellikle Kudüs'ün işgali üzerinde özellikle durulmuştur. Bu nokta, hem İosephus'un Flavius'ların hamiliğinde Roma'da bulunması hem de nasıl bir ortamda eserlerini verdiğini anlama bakımından önemlidir. Bir sonraki bölümde İosephus'un özyaşam hikayesinden ve diğer kaynaklardan yararlanılarak, bir portresi çizilmiştir. Eseri *Contra Apionem* olay örgüsü, sunum ve odaklama bakımlarından incelenmiştir. Eserin işlevleri tartışılırken özellikle bir nokta, eserin *gentilesi* Yahudiliğe davet etmek ya da en azından Yahudiliğin yasaları ve yasa koyucusu üzerinden bir tanımını yaparak onları bilgilendirmek yönü öne çıkmaktadır. Bu noktada da Yahudiliğe geçiş ve din değiştirme olgusu üzerinde durulmuş, bu durumun Roma İmparatorluğu'nda bilinmeyen bir durum olmadığı, aksine yaygın bir olay olduğu açıklanmıştır. Yahudi kültürünün cezp ediciliği Büyük Savaş'tan sonra da devam etmiş ancak savaşı tetikleyen başkaldırı, aydın kesim arasında Yahudi karşıtı duyguların tekrar alevlenmesine de neden olmuş ve savaş sonrası koşullar zorunlu olarak Yahudi yaşam tarzına ihtidayı daha da karmaşık ve zorlu bir hale getirmiştir. İosephus'un ilk edebi eseri *Bellum Iudaicum* Roma ve erişebildiği ve okunduğu tüm yerlerde Yahudi karşıtı hislerin iyileştirilmesi hedefiyle kaleme alınmıştı. Yahudiliğe geçiş, Domitianus döneminde daha da sıkıntılı bir hal aldı. Bu dönemde İosephus Yahudi kültürünün esaslarının tanıtıldığı bir eser kaleme aldı, ki bu eserle İosephus Yahudilik hakkında bilgi sahibi olmak isteyen *gentilesin* ihtiyacını karşılamak

niyetindeydi. *Antiquitates Iudaicae* adlı bu eserini mutluluğa giden kesin yolun yalnızca Yahudilik felsefesinden geçtiğini anlattığı metinlerle tamamladı.

Bu toplumsal ve yazınsal ortam, *Antiquitates Iudaicae*'in devamı niteliğinde olan *Contra Apionem*'i kavramak için önemli ipuçları vermektedir. İosephus, bu eseri yine aynı konuya ilgi duyan *gentiles* grubuna yönelik yazmıştır. İosephus eserinde bir yandan Yahudilere yönelik iftiraları başarıyla savuşturmakta, bir yandan da diğer kültürlerle bir karşılaştırma yaparak insanın hayatını yönetebileceği, olabilecek en mükemmel yasalar sisteminin Yahudilik olduğu sonucuna varmaktadır. Eserini, yasaların ayrıntılarıyla süslediği bir *enkomiium*uyla tamamlarken, yine Yahudiliğe geçiş beklentisi gözlemlenmektedir. İosephus'un sözlerinin dikkatli bir okuması bizi şu sonuca vardırır: Okuyucu Yahudilik dışında hiçbir görüş ile tatmin hissetmemelidir. İosephus'un kendi deyimiyile metnin asıl okuyucuları olan *gentiles*, eserin sayfaları arasında "öylesine gezinen" kimseler olarak kalmamalı aksine bundan sonraki hayatlarını Yahudi yasalarına tabi olarak yaşamaları için bir davet olarak bu eseri değerlendirmelidirler.

İosephus'un son eseri olan *Contra Apionem* için H. St. J. Thackeray şöyle der: "yazarımızın en göz alıcı eseri, iyi bir kurgu, üstün bir edebi ustalık, Yunan felsefe ve şiirine karşı sahip olunan özel bir yetkinlik, bunlarla birlikte kendi ülkesinin dinine karşı tutkulu bir coşkunculuk."(Thackeray,1926;16) Bu coşkunculüğün temelinde iki ana fikir vardır:

- Yahudilerin tek Tanrısı dünyada olup biten her şeyi öngörmekte ve yönetmektedir.

- İosephus'un içinde yaşadığı, Yahudi olmayan ancak felsefî bir bakış açısına sahip toplum, Yahudi kültürünün var oluşundan beri öğrettiği "ahlaki tek tanrıcılığa" doğru ağır ağır ilerlemektedir.

İosephus'un bu iki düşünceye sahip olması, önemli bir parçası olduğu geleneğini yabancılarla paylaşma konusundaki hevesini anlamlandırmada bize önemli ipuçları vermekte ve *Contra Apionem'in* geleneksel Yahudiliğe mesafeli duran, Yunan kültürünün temellerini Yahudilikte bulan bir Yunanlaşmış Yahudi tarafından, dönemin tek gücü Roma'nın koruması altında, mutlu bir yaşam için yol arayan *gentilese* yazılmış bir metin olduğu sonucuna vardırırmaktadır.

ÖZET

İ.S. I. y.y.'da Kudüs'ün önde gelen Yahudi ailelerinden birine mensup Flavius İosephus Roma'da Flavius Hanedanlığı'nın hamiliğinde Yunanca olarak Yahudi tarihi ve kültürü hakkında toplamda 30 cilde ulaşan dört eser kaleme almış ve eserleriyle Yahudilik, erken dönem Hıristiyanlık ve Roma İmparatorluğu'nda kültürel etkileşim konularında önemli bilgiler sağlamıştır. Son eseri *Contra Apionem*'in tüm eserleri arasında özel bir yeri vardır, İosephus bu eserde, kavminin Yunanlıların göreceli yeniliği karşılaştırmasıyla kanıtlamaya giriştiği eskiliği üzerinden Yahudiliğin bir din ve felsefe olarak savunusunu yapmaya çalışmış ve kavmine yapılan karaçalmalara cevap vererek, Yahudilerin kimliği ve yaşayışını kaleme almıştır. Uzmanlık çalışmamızda Flavius İosephus'un *Contra Apionem* adlı eseri, ortaya çıktığı kültürel ve politik ortamın tanıtımı, yazarının yaşamı ve eserin sunumu, odaklaması, alıcısı, alımlanması ve olası işlevleri çerçevesinde tartışılmıştır. Roma'da Yahudiliğe ihtida fenomeni üzerinde eserin temel işlevlerinden biri olması savıyla özellikle durulmuştur.

ABSTRACT

Flavius Iosephus, a first century Jewish author of priestly and royal ancestry, living in Rome under the protection of Flavian Dynasty had written thirty volumes about Judean history and culture in Greek which provide valuable insight into the background of Judaism, early Christianity and the cultural interaction in the Roman world. His last work, *Contra Apionem*, has a special value; in his last work Iosephus intended to write a defence of Judaism as a classical religion and philosophy by stressing its antiquity against the relatively more recent traditions of the Greeks and represent his people's nature and character by giving answers to the calumnies. In our study, first the cultural environment which *Contra Apionem* was written is examined, secondly the life of Flavius Iosephus is recited and lastly *Contra Apionem* is examined by its audience, perception, focalization, presentation, roles and probable functions. Conversion to Judaism in Rome is discussed as one of the main functions of the work.

KAYNAKÇA

- **A Companion to Greek and Roman Historiography**, yayıma haz. Marincola, J., Blackwell Publishing, Oxford, 2007.
- **A Companion to the Roman Empire**, yayıma haz. Potter, D., Blackwell Publishing, Oxford, 2006.
- Aune, E., **The Westminster Dictionary of New Testament and Early Christian Literature and Rhetoric**, Westminster John Knox Press, Louisville, 2003.
- Bartlett, J. R., **Jews in the Hellenistic World: Josephus, Aristeas, The Sibylline Oracles, Eupolemus**, Cambridge University Press, New York, 1985.
- Büchner, K., **Römische Literatur Geschichte**, Stuttgart, 1959.
- Cohen, S. J. D., “History and Historiography in the Against Apion of Josephus, Essays in Jewish Historiography”, **History and Theory**, yayıma haz. Rapoport, D., Alben, W., Wesleyan University Press, Middletown Connecticut, 1988, S.27, s.1-11.
- Cornell, T. ve Matthews, J., **Roma Dünyası, Atlash Büyük Uygarlıklar Ansiklopedisi**, C.5, İletişim Yayınları, İstanbul, 1988.
- Culler, J., **Literary Theory: A Very Short Introduction**, Cambridge University Press, Oxford, 1997. [**Yazın Kuramı**, Türkçesi: Hakan Gür, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara, 2007.]

- Derrida, J., **The Law of Genre, Acts of Literature**, Routledge, New York, 1992.
- Diogenes Laertios, **Ünlü Filozofların Yaşamları ve Öğretileri**, Türkçesi: Candan Şentuna, 1. basım, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları- Kazım Taşkent Klasik Yapıtlar Dizisi, 2003.
- Eco, U., **Alımlama Göstergebilimi**, Düzlem Yayınları, İstanbul, 1991.
- Edwards, M., Goodman, M., Price, S., Rowland, C.; **Apologetics in the Roman Empire: Pagans, Jews, and Christians**, Oxford University Press, 1999.
- Erim, M., **Latin Edebiyatı**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1987.
- Feldman ,L. H. & Levison, J. R., **Josephus' Contra Apionem: Studies in Its Character and Context, with a Latin Concordance to the Portion Missing in Greek. Arbeiten Zur Geschichte Des Antiken Judentums & Des Urchristentums**, Brill, Leiden, 1996.
- Joel, M., **Die Angriffe des Heidenthums gegen Juden und Christen in den ersten Jahrhunderten der römischen Cäsaren**, Breslau, 1879.
- Leon, H. J., “The Jews of Ancient Rome”, **Jewish Publication Society of America**, Philadelphia, S. 9, s.368, 1960.
- Levi, P., **Eski Yunan, Atlashlı Büyük Uygarlıklar Ansiklopedisi, C. 3**, İletişim Yayınları, İstanbul, 1987.
- Lieu, J.; North, J.; Rajak, **The Jews among Pagans and Christians in the Roman Empire**, London 1992.

- Mason, S., **Understanding Josephus: Seven Perspectives**, Continuum International Publishing Group, 1998.
- Momigliano, A.; **Alien Wisdom: The Limits of Hellenization**, Cambridge University Press, New York, 1975.
- Momigliano, A., **On Pagans, Jews and Christians**, Wesleyan University Press, Middletown, Connecticut, 1989.
- Morrison, W. D., **The Jews Under Roman Rule**, G. P. Putnam's Sons, New York, 1890.
- Müller, J. G., **Des Flavius Iosephus Schrift gegen den Apion**, Berlin, 1877.
- Porter, S. E., **Handbook of Classical Rhetoric in the Hellenistic Period : 330 B.C.-A.D. 400**, Brill, Leiden, 2001.
- Rajak, T., "Josephus and the "Archaeology" of the Jews", Essays in Honour of Tigael Yadin: **Journal of Jewish Studies**, S. 33, 1982.
- Schürer, E., **The History of the Jewish People in the Age of Jesus Christ (175 B.C.-A.D. 135)**, C. 3, Edinburgh, 1973.
- Sievers, J., Lembi, G., **Josephus and Jewish History in Flavian Rome and Beyond**, Brill, Leiden, 2005.
- Troiani, L.; **Commento Storico al Contro Apione di Giuseppe: introduzione, commento stortco, tradizione e indici**, Pisa, 1977.
- Thackeray, H. ST.J., **Josephus, The Life – Against Apion**, Loeb Classical Library, Harvard University Press, Cambridge, 1926.

- Villalba, P., Varneda, I., **The Historical Method of Flavius Josephus**, Brill, Leiden, 1986.
- Whiston, W., **Complete Works of Josephus: Antiquities of the Jews, the Wars of the Jews, Against Apion**, Alden & Beardsley, 1857.
- Eusebius,
http://www.tertullian.org/fathers/index.htm#Eusebius_Pampilii_of_Caesarea,
27 Kasım 2008.
- Dio Khrysostomos,
http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Dio_Chrysostom/home.html,
27 Kasım 2008.
- Suetonius <http://artfl.uchicago.edu/cgi-bin/philologic/citequery.pl?dbname=latinbeta2&query=Suet.>, 27 Kasım 2008.
- Suidas, <http://www.stoa.org/sol/>, 27 Kasım 2008.
- Tacitus, <http://artfl.uchicago.edu/cgi-bin/philologic/citequery.pl?dbname=latinbeta2&query=Tac.%20Ann.>, 27 Kasım 2008.
- Jewish Encyclopedia, Apion Maddesi.
<http://www.jewishencyclopedia.com/view.jsp?artid=1641&letter=A>, 27 Kasım 2008.
- PACE (Project on Cultural Engagement), İosephus'un tüm eserlerinin Yunanca ve İngilizce metinleri <http://pace.mcmaster.ca/York/york/index.htm>,
27 Kasım 2008.

